

ŠIAULIŲ UNIVERSITETO
MENŲ FAKULTETO
MUZIKOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Laura Petkuvienė

**IKIMOKYKLINUKŲ (4-6 METŲ AMŽIAUS) VAIKŲ MUZIKINIO
KŪRYBIŠKUMO UGDYMAS DARŽELYJE**

Magistro baigiamasis darbas

**Mokslinio darbo vadovas
Prof. Eduardas Balčytis**

Šiauliai
2010

TURINYS

ĮVADAS	5
1. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KŪRYBIŠKUMO UGDYMO PRIELAIDOS IR AKTUALUMAS	11
1.1. Bendrojo ir muzikinio kūrybiškumo samprata.....	11
1.1.1. Bendrojo kūrybiškumo samprata.....	11
1.1.2. Muzikinio kūrybiškumo samprata ir raiškos būdai.....	14
1.2. Kūrybiškumas ir muzikiniai gabumai bei gebėjimai.....	18
1.2.1. 4 – 6 metų amžiaus vaikų muzikinių gabumų ir gebėjimų charakteristika	19
1.2.2. Muzikinių gabumų ir kūrybiškumo ugdymo vienovė bei kryptys.....	22
2. 4 – 6 METŲ AMŽIAUS VAIKŲ MUZIKINIO KŪRYBIŠKUMO UGDYMAS	25
2.1. Muzikinio kūrybiškumo ugdymo aktualumas ir psichologinės prielaidos.....	25
2.2. Šeimos ir darželio įtaka vaiko kūrybiškumo ir muzikinių gabumų ugdyme.....	29
2.3. Kūrybiškumo ugdymas įvairiose vaikų muzikinės veiklos grandyse.....	31
2.3.1. Kūrybiškumas dainavimo mokyme.....	33
2.3.2. Kūrybiškumas instrumentinio muzikavimo mokyme.....	36
2.3.3. Kūrybiškumas ritmuojant ir muzikuojant.....	40
2.3.4. Kūrybiškumas mokant klausytis muzikos.....	41
2.3.5. Kūrybiškumas žaidimuose.....	43
3. 4 – 6 METŲ AMŽIAUS VAIKŲ MUZIKINIŲ KŪRYBINIŲ GEBĖJIMŲ TYRIMAS	48
1. Tyrimo tikslas, organizavimas ir metodika.....	48
2. Anketa mokytojams ir gautų duomenų analizė.....	48
3. Pavieniui stebėtų vaikų kūrybinių sugebėjimų aprašai.....	60
4. Mokytojos stebėtų muzikinių pamokų apibendrinimas.....	63
IŠVADOS	65
LITERATŪRA	67
PRIEDAI	

Santrauka

Magistro darbe „Ikimokyklinukų (4–6 metų amžiaus) vaikų muzikinio kūrybiškumo ugdymas darželyje“ yra analizuojama ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinio kūrybiškumo ugdymo problema, atskleidžiamos muzikinio kūrybiškumo ugdymo galimybės, muzikinės kūrybos ypatumai bei muzikinio įgyvendinimo būdai muzikinėje veikloje, išryškinamos svarbiausios muzikinio kūrybiškumo ugdymo prielaidos. Darbe nemažai dėmesio skiriama vaiko bendrųjų psichofizinių ypatumų nagrinėjimui, muzikinio ir bendrojo ugdymo dermei. Darbą „Ikimokyklinio amžiaus (4 – 6 metų) vaikų muzikinio kūrybiškumo ugdymas“ sudaro 3 dalys.

Pirmojoje dalyje analizuojamos muzikinių gabumų ir gebėjimų problema, savybės, lemiančios vaiko gebėjimą reikštis muzikinėje veikloje, darančios įtaką kūrybiškumo raiškai bei kūrybiškumo pasireiškimas muzikinėje veikloje.

Antrojoje – aptariama ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinių gabumų ir kūrybiškumo ugdymo plėtotė įvairiose muzikinės veiklos grandyse: dainuojant, grojant muzikos instrumentais, ritmuojant ir muzikuojant, mokant klausytis muzikos bei žaidžiant.

Trečiojoje (tyrimo) dalyje aprašomas tyrimų organizavimas, metodika, tekstais ir lentelių forma pateikiama tyrimų analizė. Tyrimo metu buvo apklausti ikimokyklinių įstaigų (darželių) muzikos mokytojai iš Šiaulių miesto bei rajono ir Panevėžio miesto, kurie dirba su ikimokyklinio amžiaus vaikais. Taikytas pedagoginis stebėjimas, kurio metu siekta papildyti, patikslinti bei įvertinti anketos metodu gautą informaciją. Atskirai stebėti 4 Šiaulių miesto, lopšelio – darželio „Pušėlė“ auklėtinius grupinėse pamokose.

Atlikus tyrimą gautos išvados: kūrybiško vaiko muzikinėje veikloje savybėmis pedagogai pripažįsta išsradinumą, muzikinę vaizduotę, mąstymo ir veiksmų lankstumą, interpretacijos savitumą bei sprendimų originalumą, svarbiausią kūrybiško muzikos atlikimo charakteristika respondentai pripažįsta muzikavimo laisvumą. Dažniausiai praktikoje naudojamas dainos ir ritminio darinio mokymas iš klausos, populiarus yra grojimas ritminiais instrumentais. Daugiausia dėmesio vaikų muzikiniams kūrybiniais gebėjimams ugdyti skiriama žaidžiant muzikinius didaktinius žaidimus, labai dažnai aktyvinamas vaikų poreikis muzikuoti; ugdomi ansambliavimo įgūdžiai. Muzikos mokytojai praktikoje dažniausiai naudoja tuos metodus, kurie padeda efektyviai ir prasmingai organizuoti jų veiklą, skatina mokinius tobulėti ir domėtis muzika.

SUMMARY

The master's thesis "Education of Musical Creativity of Pre-school Age (4-6 Years) Children in Kindergarten" deals with the issue of nurturing musical creativity in preschool children, provides opportunities for the education of musical creativity, presents the peculiarities of musical creativity and ways of a musical realization in music activities, emphasizes the main presumptions of musical creativity education. The work pays much attention to the analysis of a child's features of general psychophysics and the tune of musical and general education. The work "Development of preschool children's (4 – 6 years old) musical creativity" consists of three parts.

The first part analyzes the issue of musical talents and abilities, the features determining a child's ability to self-actualize in music activities and making an impact on the expression of creativity. Moreover, it studies the manifestation of creativity in music activities.

The second part of the work discusses the development of preschool children's musical talents and creativity in various links of music activities: singing, playing musical instruments, rhythming and making music, teaching listening to music and playing.

The third (research) part describes the organization and methodology of the research. Also, the analysis of the research consisting of texts and tables is provided. During the research there were music teachers from the infant-schools (kindergartens) of Siauliai town and district and Panevezys town working with preschool children interrogated. A pedagogical observation was applied in order to supplement, specify and evaluate information received by questionnairing. Moreover, there were four pupils of Siauliai nursery-kindergarten "Pusele" individually observed in group lessons.

Here are the conclusions of the work: ingenuity, musical imagination, flexibility of thinking and actions, individuality of interpretation and originality of decisions are the features of creative children in music activities. According to the respondents, the most important characteristic of creative music performance is making music with ease. The most common in practice are songs and teaching of rhythmic compositions by ear. Also, playing the rhythmical instruments is very popular. The most attention for the development of children's musical abilities is given while playing musical didactic games. Also, the children's requirement for making music is frequently being activated; the skills for ensemble playing are being developed. Music teachers use in practice the methods that help to efficiently and meaningfully organize their activities, encourage the pupils to improve and show interest in music.

Būti kūrybišku – reiškia visą gyvenimą suvokti kaip gimimo procesą ir jokios savo gyvenimo dalies nepriimti kaip galutinės stadijos...

E. Fromas

ĮVADAS

Žmogaus auklėjimas nuo seniausių laikų neatsiejamas nuo muzikinio ugdymo. Visais laikais ugdymo teorijoje ir praktikoje muzika užėmė garbingą vietą šalia kitų svarbių ugdymo turinio dalykų, o muzikinis ugdymas – šalia protinio, fizinio, dorovinio ir kt. Jis plėtojosi nuo paprastų imitacijų iki šiandien žinomų sudėtingų muzikinio ugdymo sistemų. „Muzikinis ugdymas kaip pedagogikos mokslo objektas gali būti aiškinamas kaip būtinų sąlygų ugdytinio prigimtyje glūdintiems gebėjimams kūrybiškai reikštis, perimant ir plėtojant kultūrą, visuma“ (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992, p. 6).

Rusų mokslininkas E. Ciolkovskis yra pasakęs: „Muzika – galingas ginklas, tolygus medikamentams. Ji gali sužadinti teigiamas ir neigiamas emocijas – nuodyti ir gydyti. Užtat, kaip ir medikamentai, muzika privalo būti specialisto valdžioje“... Įvairūs muzikos stiliai, jos atlikimo būdai gali išreikšti labai platų žmogaus vidinio pasaulio spektrą. Reikia pabrėžti, kad muzika – pats paveikiausias menas iš visų menų, joje slypi išskirtinai didelės poveikio žmogui galios. G. Eliot manymu, muzika įlieja jėgų į kojas ir rankas, o mintis į galvą.

Šiuo metu daugiausia ir labiausiai akcentuojama į ikimokyklinio amžiaus vaikų emocingumą bei emocijas, kurios turi labai didelę įtaką vaikų muzikiniams gebėjimams bei kūrybiškumui skleisti, aktyvumui palaikyti. Emocijos yra vienas iš vaikų požiūrį sąlygojančių veiksnių. Jos ne tik nuspalvina, bet ir sužadina, stiprina aktyvumą.

E. Souriau (1994) manymu, muzika vaikams yra tarsi ankstyvoji jausmų ugdymo pakopa, tam tikra nuojauta. Vaiko svajonės, skatinamos per muziką, yra daug kilnesnės. Kuo vaikas giliau įsiskverbia į muzikos paslaptis, tuo anksčiau priartėja prie pajautų, pasireiškiančių tik vyresniame amžiuje. Muzika – tai sielos kalba. Tai gerumo ir grožio sėkla. Ją pasėjus, kiekvienas vaikas atvers savo emocijų dureles ir įsileis į savo pasaulį, jis taps dvasingesnis, išmoks atskirti ir įvertinti tai, kas gražu ir turi išliekamąją vertę.

Kūrybiškumas moksliskai pradėtas tyrinėti prieš keletą dešimtmečių. Tačiau ne tik užsienyje, bet ir Lietuvoje stokojama išsamesnių tyrimų atskleidžiančių kūrybiškos raiškos ypatumus

ikimokykliniame amžiuje. Todėl tyrinėjant vaikų kūrybiškumą siūloma atsižvelgti į vaiko raidos ypatumus, ištraukimo į kūrybinę veiklą, pobūdį. Tam, kad kūrybiškumas anksti pasireikštų, reikia atitinkamų mokymo sąlygų, specialaus lavinimo. Jei pavyktų kūrybiškų vaikų problemas išspręsti vaikystėje, jų būtų išvengta vėliau.

Neabejojama, jog kūrybiškumas yra vienas svarbiausių, galbūt ir pats svarbiausias gyvenimo variklis – tai individo polinkis į naują, originalų ar novatorišką ko nors komponavimą, modeliavimą ar mąstymą, būdingas visiems, tačiau jis ne vienodai pasireiškia. Kalbant apie kūrybiškumą, kaip apie bet kokią kitą žmogišką savybę, yra sunku pasverti, kas jį labiau lemia: prigimtis ar aplinka. Pastaruoju metu nemažai diskutuojama, kas turi įtakos asmenybės kūrybiškumui skleistis, kokį vaidmenį vaidina vaikystėje įgyta patirtis bei motyvacija. Šiuolaikiniai psichologai nebesiginčija ir teigia, kad labai svarbu tiek įgimti gebėjimai, tiek ir tai, kaip jie ugdomi.

A. Maslow (1954) nuomone, išugdyti kūrybišką asmenybę nelengva, tai padaryti geriausia padėtų ugdymas pasitelkus meną, tačiau ne todėl, kad būtų daug menininkų, o todėl, kad vaikai taptų geresni, laimingesni žmonės pasaulyje. Juk vaikai viską daro lengvai, spontaniškai, žaismingai, su trykstančia energija, džiaugsmu ir be jokių pastangų.

Manoma, kad pats intensyviausias laikotarpis muzikiniams gabumams bei kūrybiškumui ugdyti yra 4 – 6 metai. Pagal B. Teplovą įgimti vaiko muzikiniai gabumai tinkamai lavinami plėtojasi iki 5 –ių metų amžiaus. Kuo anksčiau vaikas pradedamas lavinti, tuo didesnė galimybė pasiekti optimalių gabumų ir kūrybiškumo lygį. Todėl, neatsižvelgiant į vaiko muzikinius gebėjimus, galima labai pakenkti jo muzikiniam vystymuisi ir, kas labai svarbu – užslopinti vaiko interesą muzikai.

Ikimokyklinis amžius suteikia vaikui vietos ir laisvės spontaniškai veikti. Kūrybiškumas leidžia produktyviu darbu pasiekti originalių, visuomenei reikšmingų, kokybiškai naujų veiklos rezultatų. Vaikų kūrybiškumas pasireiškia minčių, idėjų, sumanymų originalumu atliekant užduotis, senų idėjų kritika, naujų ieškojimu ir radimu. Spontaniška veikla, priešingai reaktyviai elgsenai, sudaro kūrybiškumo pagrindą.

Auklėjamas vaikas institucijose, pavyzdžiui, vaikų darželyje, gali gauti labai daug įvairių pasiūlymų atsižvelgiant į individualybę. Kaip teigia I. Becker – Textor, „kadangi nėra įpareigojančių mokymo planų, atkrinta spaudimas dėl rezultatų, nebent klaidinga tėvų ir auklėtojų garbėtroška jau ikimokyklinį laikotarpį paverčia priešlaikine mokykla ir taip apriboja vaiko vystymosi laisvę“ (Becker – Textor, 2001, p. 35).

Muzikos mokymas daugiau nei kiti dalykai priklauso nuo mokytojo asmenybės. Jo darbo stilius ypatingai reikšmingas ugdant mokinių kūrybiškumą. Pedagogo sugebėjimas palaikyti, skatinti iniciatyvą, išklaudyti mokinius, juos teigiamai įvertinti – viena pagrindinių prielaidų mokinių laisvai saviraiškai plėtoti. Geriausias patarėjas ieškant individualaus kelio į kūrybišką darbą bus mokytojo intuicija ir patirtis.

Tokie autoriai, kaip Cowel, 1926; Gordon, 1999; Souriau, 1994; ir kt. mano, jog itin palankus vaiko muzikinių gabumų lavinimas bei muzikinis vaikų ugdymas yra ikimokykliniame laikotarpyje. Atlikti tyrimai rodo, kad palankiausias laikas – iki 9 metų, nes nuo šio amžiaus jie stabilizuojasi ir iš esmės nesikeičia, vėliau jie tampa stabilūs ir tokie išlieka visą likusį gyvenimą. Kaip pažymi E. Gordonas, daugeliui mūsų, sulaukusių 9 metų amžiaus, muzikiniai gabumai lieka neišlavinti, nepasiekia aukščiausio potencinių galimybių lygio.

Muzikos mokytojo veikla darželyje gana sudėtinga, ir kaip teigia A. Katinienė, „jai reikia ne tik profesinių žinių, bet ir organizacinių sugebėjimų, daugelio asmenybės savybių – tolerancijos, pagarbos, meilės ir reiklumo kiekvienam vaikui, taip pat gilaus savo tautos meno, muzikos, tradicijų pažinimo, pagarbaus jų puoselėjimo“ (Katinienė, 1998, p. 115). Muzikos mokytojas turi būti autoritetas vaikams, darželio darbuotojams, auklėtinių tėvams visose muzikinės kultūros ugdymo srityse. Mokytojas vaikams turi būti kaip draugas.

Meninis auklėjimas yra labai svarbus vaiko socializacijai. Bendravimas su muzika vaikui labai svarbus tuo, kad jos sklaida vystosi gerumo ugdymo linkme. Meninė veikla ugdo vaikų estetinius bei dorovinius jausmus, plėtoja vaizduotę, veikia intelektą ir teikia kūrybinio stimulo. Anot A. Gaižučio, „mažieji labai smalsūs – jų širdys imlios gėriui ir grožiui“ (Gaižutis, 1988, p. 247).

Pedagogas, sugebantis atsisakyti dalykinių ambicijų, noro parodyti save, prie mokinių amžiaus specifikos derinantis mokymo priemones ir metodus, tikintis ir pasitikintis mokiniais ir to paties laukiantis iš jų, gali paskatinti vaikus kūrybinei veiklai. Mokytojas turi pastebėti ir įvertinti kiekvieno vaiko saviraišką. Dauguma tyrėjų teigia, kad ikimokykliniame amžiuje ne tik galima, bet ir būtina formuoti vaikų estetinį santykį su muzika, kaip pagrindinį muzikinės kultūros rodiklį.

Kūrybiškumo ugdymas nėra lengvas ar baigtinis procesas. Nėra tokios formulės, kuri leistų išugdyti kūrybišką asmenybę. Kūrybiškumas yra darbas, kurį atlieka mokiniai ir mokytojas, pritaikydami įgytas žinias, o mokomoji aplinka tarnauja tokio mąstymo ugdymui. Tik tada mokymasis vaikui tampa asmenišku, reikšmingu ir nuolatiniu.

Skurdžiame pasaulyje be impulsų ir paskatų neįmanomas nei intelekto, nei kūrybiškumo ugdymas. Kūrybiškumo puoselėjimą suprasdami kaip vaiko būdą pažinti pasaulį, išmokti pačiam kurti, o ne būti priklausomam nuo diktuojamų sąlygų, galime patenkinti tokius vaiko poreikius:

- intelektualinius – padėdami jam atsakyti į klausimą „kodė?“;
- socialinius – sudarydami progą būti jam pastebėtam, jausti draugų būrio palaikymą ir jaukumą;
- emocinius – sudarydami galimybę patirti daug teigiamų įspūdžių.

Todėl muzikinio ugdymo procese jau nuo pat mažų dienų reikia sudaryti sąlygas bent kiek sąmoningesniam muzikos suvokimui pagal vaiko galimybes. Anot A. Katinienės, „vieni vaikai galės pasiekti tikrai gerų rezultatų, kiti gal kuklesnių, tačiau visi nuo mažens bus pratinami galvoti apie muziką ne tik kaip apie pasilinksminimo priemonę, bet kaip apie patrauklų ir svarbų visuomenės kultūrinio gyvenimo reiškinį“ (Katinienė, 1998, p. 86). Toks vaikų supratimas galbūt ir bus primityvus, bet jis labai svarbus vaikui, kaip asmenybei.

Muzikos mokytojai, šeimos nariai ir kiti suaugusieji turėtų būti labai jautrūs, atidūs, humaniški, demokratiški vaikams, su kiekvienu besielgiantys pagarbiai, jautriai reaguojantys į jų negandas, padedantys jas įveikti, nes jų pareiga perteikti vaikams vieną didžiausių dvasinių vertybių – muziką. Tenka apgailėstauti, tačiau tik dalis vaikų lanko ikimokyklinio ugdymo institucijas, taip pat tik nedaugelis šeimų vaikų muzikaliai lavinami taip, kad galėtų naudotis ir mėgautis muzikos gėrybėmis taip, kad vėliau galėtų aktyviai plėtoti kontaktą su muzika.

Neabejojama, kad muzikinės veiklos rūšių įvairovė lemia spalvingą ir daugialypį muzikinio ugdymo procesą, atveria plačias galimybes muzikos dalyko giluminei (vidinei) ir tarpdalykinei (išorinei) integracijai. Pastaruoju metu daug kalbama apie kūrybinį vaikų ugdymą darželiuose, muzikos mokyklose ir kt., tačiau iš tikrųjų ugdymo įstaigų gyvenime jis vyksta labai silpnai, t.y. apsiribojama tik tam tikra veikla.

Nemažai ikimokyklinio amžiaus vaikų parengiama šventėms, muzikiniams pasirodymams ir kt. Dominuoja orientacija į pasirodymus. Todėl tokiu būdu sąlygas ugdyti savo muzikinius gabumus ir gebėjimus turi tik gabiausi mokiniai. Muzikinė žaidybinė veikla, ugdomieji didaktiniai žaidimai, vaikų inicijuota muzikinė veikla atsiduria antroje vietoje, o mažiau gabūs vaikai menkai įtraukiami į muzikinę kūrybinę veiklą arba iš viso neįtraukiami.

Niekas neabejoja kūrybiškumo svarba šiuolaikiniame gyvenime. Atrodytų visiems aišku, kad kūrybiškumą reikėtų ugdyti nuo jaunų dienų. Kūrybiškumu ir talentu vaikai yra apdovanoti iš prigimties

– kiekvienas savitu, skirtingu, unikaliu, nepakartojamu... Anot A. Gaižučio, „visi vaikai būna daugmaž talentingi. Tik netinkamas auklėjimas užgesina ar neleidžia išsižiebtį jų droviai kūrybingumo kibirkštėlei“ (Gaižutis, 1988, p. 247). Netalelingų vaikų paprasčiausiai nebūna, tačiau talentą reikia mokėti atpažinti ir sudaryti tinkamas sąlygas jo atsiskleidimui. Štai, kad ir gėlės... Juk jos pražįsta tik esant tinkamoms sąlygoms, tinkamai priežiūrai.

Šiuo požiūriu, vaikų talentų ir kūrybiškumo atsiskleidimui taip pat reikalingos tinkamos sąlygos ir tinkama priežiūra. Ar tikslingos yra kūrybiškumo ugdymo pastangos? Ar visada taip daroma? Kokiais būdais ir metodais ugdomi vaikai? Į šiuos klausimus bus bandoma atsakyti šiame darbe. Todėl ir pasirinktas ikimokyklinis amžius bei **muzikinio kūrybiškumo problema**. Sieksime išsiaiškinti ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinės kūrybos ypatumus ir muzikinio įgyvendinimo būdus muzikinėje veikloje, išryškinant svarbiausias muzikinio kūrybiškumo ugdymo prielaidas ir pan.

Darbe nemažai dėmesio bus skiriama vaiko bendrųjų psichofizinių ypatumų nagrinėjimui, muzikinio ir bendrojo ugdymo dermei. Darbo **naujumą** lemia tai, kad pirmą kartą plačiau ir specialiai išnagrinėjamas 4 – 6 metų amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas.

Darbas turėtų būti aktualus ikimokyklinių įstaigų vadovams, muzikos mokyklų mokytojams, studentams, nes jame planuojama pateikti naujos medžiagos apie ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybinius ypatumus, kūrybiškumą, numatoma atskleisti muzikinių kūrybinių gebėjimų ugdymo teorines prielaidas.

Daug yra medžiagos apie vaikų kūrybiškumo ugdymą, tačiau daugiau ji teorinė, apibendrinančio pobūdžio. Trūksta praktinės veiklos mokytojų veikloje, taip pat konkrečios medžiagos, darbų praktiniam darbui. Nepakankamas dėmesys kūrybiškumo plėtotei muzikiniame ugdyme, gali būti apibrėžiamas kaip **problema**.

Tyrimo objektas: 4 – 6 metų amžiaus vaikų muzikinio kūrybiškumo ugdymas.

Tyrimo tikslas: atskleisti 4 – 6 metų amžiaus vaikų muzikinių kūrybiškumo ugdymo galimybes ir ypatumus.

Hipotezė: muzikinio kūrybiškumo ugdymas efektyvina įvairiapusį muzikinį ir bendrąjį 4 – 6 metų amžiaus vaikų ugdymą.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą apie 4 – 6 metų amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo galimybes.

2. Išanalizuoti mokslinę literatūrą apie 4 – 6 metų amžiaus vaikų muzikinių gabumų ir gebėjimų ugdymą.
3. Aptarti muzikinio kūrybiškumo ir kūrybinių gebėjimų vienovės esmę.
4. Atlikti mokytojų anketinį tyrimą apie 4 – 6 metų amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo ypatumus ir galimybes.
5. Apibendrinti tyrimo duomenis.

Metodai:

1. Psichologinės, pedagoginės ir muzikinės literatūros vaikų kūrybiškumo mąstymo klausimais analizė.
2. Vaikų darželių muzikos mokytojų anketinė apklausa ir jų vedamų pamokų stebėjimas.
3. Individualių vaikų kūrybiškumo ugdymo stebėjimas.
4. Tyrimo duomenų analizė ir apibendrinimas.

Darbo struktūra: Darbą „Ikimokyklinukų (4 –6 metų amžiaus) vaikų muzikinio kūrybiškumo ugdymas darželyje“ sudaro: įvadas, 3 dalys, 18 skyrių, 8 lentelės, išvados, literatūros sąrašas, priedai. Darbo apimtis 76 lapai.

1. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KŪRYBIŠKUMO UGDYMO PRIELAIDOS IR AKTUALUMAS

1.1. Bendrojo ir muzikinio kūrybiškumo samprata

Kūrybiškumo sąvoka apibrėžiama įvairiai, tačiau daugelis autorių sutinka, kad tai asmens sugebėjimas atrasti nauja. Problemų sprendimų efektyvumas priklauso ne tiek nuo žinių ar įgūdžių, kiek nuo ypatingo sugebėjimo užduotyse esančią informaciją panaudoti greitai ir įvairiais būdais. Ši savybė ir buvo pavadinta kūrybiškumu.

Tikriausiai kiekvienas iš mūsų kada nors esame pagalvoję kuo skiriamės nuo kitų žmonių, kas nulėmė mūsų pasiekimus bei paskatino stebėtis, būti vieninteliu šiame pasaulyje. Kūrybiškumas slypi kiekviename iš mūsų, svarbu jį sužadinti ir puoselėti. Kūrybiškumas yra beveik sinonimas darbštumui, – tai ir iššūkis. Dž. Rodaris yra pasakęs, kad svarbu yra ugdyti kiekvieno kūrybiškumą ne tam, kad visi būtų menininkai, o tam, kad niekas nebūtų vergas.

Pastaraisiais metais dažnai orientuojamasi į intelektualinius gabumus, vis mažiau dėmesio skiriama vaiko kūrybiškam mąstymui, psichomotoriniams gebėjimams bei atlikėjiškai veiklai. Taigi svarbu vaiką stebėti, kalbėtis su juo, klausytis jo bei sistemingai vertinti pasiekimų, gebėjimų, vaiko požiūrio ir interesų lygį. Daug kas priklauso ir nuo paties vaiko savęs, kaip asmens, vertinimo. Kiekvienas gabumas yra savotiškai ir pavojingas jeigu jį nemokama išreikšti, gabumas gali atsisukti prieš patį vaiką.

Taigi, ar kūrybiškumas yra įgimtas, o gal išugdytas? Kokie veiksniai lemia kūrybiškumą? Klausimų nemažai, tačiau surasti tinkamą atsakymą ne taip jau paprasta. Šiame skyriuje trumpai apžvelgsime bendrojo ir muzikinio kūrybiškumo sampratą ir svarbiausias muzikinio kūrybiškumo puses.

1.1.1. Bendrojo kūrybiškumo samprata

Turbūt niekas neturi recepto, kaip kūrybiškumą apibūdinti, nes jis apibūdinamas gana įvairiai. Vieni kūrybiškumą supranta kaip gebėjimą vadovautis intuicija, eksperimentuoti, rasti nestandartinį problemos sprendimo būdą. Kiti apibūdina kaip gebėjimą laisvai, pozityviai ir nestereotipiškai keisti save ir supančią aplinką. Dar kiti kūrybiškumą susieja su žmogišku orumu, kuris pirmiausia gimsta iš šeimos. Kūrybiškumo pagrindas – ne tiek intelektas, bet visa žmogaus esybė. Kūrybiškumas labiau atsiskleidžia, kai žmogus yra plačių pažiūrų bei pasiruošęs ir pasiryžęs pokyčiams. Kaip ir kiti

sugebėjimai, kūrybiškumas gali būti tobulinamas ir stimuliuojamas iš vidaus, per patirtį ir praktiką, nes kūrybiškumas yra neišsenkantis šaltinis.

Kūrybiškumas yra savybė, kurios neįmanoma išugdyti pačiam nesiekiant tokiu būti ar tapti. Daugelis tyrėjų (Guilford, 1950; Harrington, 1991; Bonas, 1997 ir kt.) mano, kad kūrybinis mąstymas ar kūrybiniai sprendimai sudaro kūrybos esybę. Manoma, kad kūrybiškumą daugiausia lemia:

- individualios savybės (vaizduotės lakumas, mąstymo greitumas, tikslumas, lankstumas, išradingumas, konstruktyvumas, smalsumas);
- motyvacinė įtampa (poreikis nuolat tobulinti savo veiklą);
- asmenybės gyvenimo aplinkybės (patyrimas, auklėjimas ir saviuokla).

Yra sukurta nemažai metodikų, tiriančių kūrybiškumą. Vienos žymiausių metodikų – JAV psichologų – E. P. Torrance bei J. P. Guilford testai. Pasak E. P. Torrance (1975, 1999) svarbiausi kūrybiškumo veiksniai yra šie:

- mąstymo lankstumas – sugebėjimas lengvai pertvarkyti turimą patirtį;
- mąstymo sklandumas – tai labai laisvas naujų idėjų kūrimas, jų gausumas;
- originalumas – pagrįstas tolimomis asociacijomis;
- detalumas bei išbaigtumas – tai gebėjimas išplėtoti idėją ir ją įgyvendinti.

Be minėtų veiksnių autorius taip pat priskiria jautrumą problemoms, kaip sugebėjimą pamatyti neatitiktumus, išvelgti problemas ten, kur daugelis jų nepastebi. Anot Torrance, ši ypatybė susijusi su mąstymo kritiškumu. Dėl to kūrybingi vaikai greičiau pastebi dėsningumus arba jų nebuvimą, kitaip mato tą pačią aplinką bei kitaip joje jaučiasi. Iš čia kyla jų neįprasti klausimai ir kitoks elgesys. Kūrybiškumas – tai mąstymas, naujų idėjų kūrimas bei įgyvendinimas. Tai gebėjimas atrasti tai, kas nauja, netikėta ir originalu. Tai – gyvenimo stilius ir būdas, nuolatinis asmenybės augimas bei brendimas.

Humanistinės psichologijos autoriai A. Maslow ir C. R. Rodgers kūrybingai asmenybei priskyrė šiuos bruožus: drąsą, spontaniškumą, talentingumą, galimybių atskleidimą, laisvę, savęs priėmimą, realizavimą. Kiti tyrėjai manė, jog kūrybingiems žmonėms būdingas humoro jausmas, intelektinis lankstumas, intuityva, fantazija, polinkis naujiems išpūdziams, lankstumas ir kūrybos poreikis, normų nepaisymas, logiškumas, originalumas, nepriklausomumas, drąsa rizikuoti, išskirtinumas, savitumas ir kt. Dar kiti autoriai pabrėžė, kad svarbią vietą skleidžiantis kūrybiškumui užima aplinka.

R. Girdzijauskienė kūrybiškumą apibūdino kaip įgimtą savybę ir kiekvienas gali rasti būdų, kaip savo kūrybingumą išreikšti. Todėl apibendrinus nuomones, išėties tašku galėtume laikyti požiūrį į kūrybiškumą kaip į asmenybės savybę arba savybių kompleksą.

Kūrybingi žmonės dažnai yra tikri „originalai“. Būti originaliu reiškia turėti daugybę žėrinčių, sąmojingų idėjų. Šios idėjos ir mintys nukrypsta nuo normos, jos yra vienkartinės ir neįprastos. Tokie žmonės turi vidinę laisvę, kuri nūgali tam tikras kliūtis. Manoma, kad daugelis „nemalonių“ vaikų grupėje yra kūrybingi.

Psichologai (Gowanas, Myers ir kt.) įsitikinę, kad kūrybingas žmogus geba mintis išreikšti žodžiu sklandžiai ir išsamiai, nori rasti priežastis skatinamas smalsumo. Kalbant apie kūrybiškumą, nuolat iškeliamas subjektyvus naujumas. Tiesą sakant, kiekvieną vaiko naują atradimą, galima pavadinti kūrybiniu aktu. Taigi kiekvienas vaikas turi tam tikrą kiekį kūrybinių įgūdžių ir gebėjimų. Kaip šios kūrybinės galios vystosi, priklauso nuo aplinkos veiksnių, kurie daro vaikui įtaką.

Būtų galima išvardyti daugiau apibrėžimų, tačiau visi jie nėra tikslūs ir išsamūs. Kiekvienas yra kūrybingas, kiekvienas iš mūsų turime talentų, sugebėjimų, kurie mus padaro ypatingus. Šiuo atveju, didelį vaidmenį vaidina išgyvenimai bei ankstesnė patirtis. Tik dalyvaudami tam tikroje kūrybiškumo ugdymo programoje, nesunkiai pastebėsime, kad daug kam esame iš tiesų gabūs. Svarbu saugoti, puoselėti savo galimybes, neabejoti savo gebėjimais, niekada neprarasti pasitikėjimo. Ir nepamiršti, kad kūrybišką elgesį, su juo susijusius aplinkos veiksnius galima keisti ir pačiam keistis.

Šiandien vis daugiau pedagogų laikosi atviresnių ir demokratiškesnių nuostatų ir atsižvelgia į paties vaiko iniciatyvą. Mokytojui privalu būti kūrybingam, keistis bei gerai suvokti, kad savo asmenybės turtingumu, vertybinėmis orientacijomis, aukšta morale, individualumo raiška gali daryti mokiniams poveikį, tapti savo ugdytiniams pavyzdžiu, sukurti pedagoginę sąveiką – reikšmingą ugdomosios veiklos sąlygą. Tik tas mokytojas, kuris supranta savo silpnąsias ir stipriąsias savybes, priima save tokį, koks jis yra ir gerbia save, gali priimti ir gerbti savo auklėtinius. Mokytojas vaikams turi būti kaip vyresnis draugas, turi būti išsiugdęs gebėjimą įvesti mokinius į žinių, idėjų ir vertybių pasaulį, skatinti išsiugdyti nuostatas šį pasaulį kūrybiškai keisti ir turtinti.

Kaip teigia I. Becker – Textor, „auklėtojo tikslas turi būti pasiekti vidinę laisvę, įgyti atvirumą ir norą keisti įprastus pedagoginius ir didaktinius požiūrius. Tada ne tik vaikams, bet ir auklėtojams darbas suteiks daugiau džiaugsmo, bus pasiekta puiki abipusė motyvacija“ (Becker – Textor, 2001, p. 36). Patartina netgi mokyti meditacijos meno ir šitaip sudvasinti savo pojūčius. Tada tikrai bus pereita prie kitokio pedagoginio elgesio.

1.1.2. Muzikinio kūrybiškumo samprata ir raiškos būdai

Vaiko muzikinio kūrybiškumo ugdymu domėjosi labai daug mokslininkų ir plačiau tyrinėti pradėtas palyginti neseniai. Lig šiol diskutuojama, kaip atpažinti kūrybišką vaiką. Psichologų nuomone, kūrybiškumas – viena iš aktualiausių ir sudėtingiausių psichologijos problemų, vienas iš svarbiausių dalykų žmogaus gyvenime. Tai yra gebėjimas parodyti ką sugebi, išsiskirti iš kitų ir siekti tikslų. Bet svarbiausia – tai gyvenimo džiaugsmas.

Kalbant apie muzikinį kūrybiškumą svarbiausia yra procesas. Kuriantis žmogus išgyvena džiaugsmą, laimę, malonumą. Būtina kūrybos sąlyga – emocinis įsitraukimas. Kūrybiškumą skatinantys užsiėmimai nereikalauja ne daug laiko, nei lėšų, tačiau gali praturtinti laisvalaikį, suartinti, pradžiuginti ne tik vaikus, bet ir suaugusiuosius. E. Fromo manymu, būti kūrybišku – reiškia visą gyvenimą suvokti kaip gimimo procesą ir jokios savo gyvenimo dalies nepriimti kaip galutinės stadijos.

Tyrėjai sutinka, kad muzikinis kūrybiškumas iš esmės nepriklauso nuo intelekto, tačiau aplinka gali turėti įtakos kūrybiškai veiklai, be to, svarbu mokytis kūrybiškumo. Manoma, kad aplinka, skatinanti ir puoselėjanti originalumą, gali paskatinti originaliai atlikti ir užduotis. Kūrybiškam problemų sprendimui turi įtakos ir instruktazai, kuriuose mokoma būti kūrybiškais. Svarbiausia yra išmokyti nedaryti to, kas slopina muzikinį kūrybiškumą, ir nepraleisti progos sukurti aplinką, kuri skatintų kūrybiškai elgtis.

Ankstyvoje vaikystėje patirti išpūdžiai, išgyvenimai vaikui išlieka visą gyvenimą. Mes, suaugusieji, kartais pamirštame, kad vaikas turi poreikį būti aktyvus ir mylimas, gerbiamas ir atidžiai vertinamas. Pasak A. Gaižučio, „vaiko požiūris į atskirus menus, atskiras meno šakas nėra vienodas. Tai priklauso nuo šeimos tradicijų, aplinkos (bendraamžių) ir pačios mokyklos“ (Gaižutis, 1997, p. 4).

Ikimokyklinio amžiaus vaiko santykis su muzika atsiranda tik tam tikroje jo muzikinėje veikloje: jos klausantis, atliekant, kuriant. Kiekvieną dieną vaiko muzikinė veikla tobulėja, įgyjama daugiau žinių, mokėjimų, įgūdžių. Tyrimai parodė, kad gryna muzikinė sąmonė šiame amžiuje dar neišryškėja. Kaip teigia A. Katinienė, „individualią muzikinę vaiko sąmonę galima apibūdinti kaip įvairių rūšių vaiko muzikinės veiklos, joje susiformavusių ir besiformuojančių išorinių veikslių bei vidinių procesų visumą“ (Katinienė, 1998, p. 50).

Dauguma šio amžiaus vaikų yra lankstaus proto bei paslankios vaizduotės, todėl geba pateikti įvairiausių samprotavimų bei greitai įgyvendinti savo idėjas, sumanymus, taip pat greitai keisti minčių

eigą, peršokti nuo vienos minties prie kitos ir pan. Būdami iš prigimties kūrybingi, vaikai su malonumu bei pasitenkinimu siekia savo žinias ir mokėjimą įtvirtinti, ugdo norą išreikšti save, pasitikėti savimi.

V. Muhin'os manymu, „didžiausias vaiko asmenybės formavimosi laimėjimas yra tas, kad motyvas „Aš privalau“ nustelbia motyvą „Aš noriu““ (Muchina, 1988, p. 231). Visa tai turi labai svarbią reikšmę vaiko kūrybinei raiškai. Todėl jei norime, kad vaikas originaliai, lanksčiai mąstyty, sugebėtų įdomiai, netradiciškai interpretuoti bei komponuoti turimas žinias, patyrimą, pasižymėtų lakia vaizduote, turime teigiamai vertinti ir skatinti kiekvieną iniciatyvą. O tam reikia kūrybiškos aplinkos, rezultato – kūrybingų vaikų, kūrybingų auklėtojų ir mokytojų.

Pažymėtina, jog muzikos pamokose turėtų būti remiamasi ne kuria nors viena muzikinės veiklos forma, o visu jų kompleksu: dainavimu, grojimu, muzikos klausymusi, kūryba. Kiekvienas iš šių elementų yra savaip svarbus ir tinkamas kūrybiškumo raiškai.

Vienas iš vyraujančių ir nuoširdžiausių muzikinės raiškos būdų yra **dainavimas**, itin svarbi kiekvienam vaikui. Dainuoti nėra taip jau paprasta, kaip gali pasirodyti. Dainavimo sėklą sunku sodinti, auginti, bet vaisius jos nepaprastai saldus, gražus ir didelis. Mokant dainuoti išskiriama vokalinio ugdymo forma – vokalinės pratybos (įsidainavimas).

Mokant ikimokyklinio amžiaus vaikus dainuoti, vienas svarbiausių uždavinių yra siekimas, kad vaikai švariai intonuotų, dainuotų ritmiškai, išraiškingai. Kuo anksčiau bus pradėtas šis darbas, tuo didesnė tikimybė, kad vaikai išmoks taisyklingos dikcijos, artikuliacijos, kvėpavimo ir valdyti savo balsą. Svarbu deramai parinkti vokalinį repertuarą, kuris padėtų ne tik perteikti, bet ir įtvirtinti elementarias žinias apie muziką, lavinti kūrybinę vaizduotę, skatinti kūrybą. Lietuvių liaudies dainos padeda vaikui jausmais ir protu prisiliesti prie savo protėvių dvasinių vertybių. Vaikui dainuojant atsiranda galimybė giliau pajauti, išgyventi dainos nuotaiką.

Dauguma tyrėjų sutinka, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumui ugdyti ir puoselėti, kuo puikiau tinka smulkiosios tautosakos žanrai (greitakalbės, skaičiuotės, pasišaipymai iš vardų, paukščių ir gyvūnų balsų pamėgdžiojimai ar pan.), pasakos su dainuojamaisiais muzikiniais intarpais (lavina vaikų kūrybinę vaizduotę), vaikų dainos ir kt.

Praktinė užduotis.

Vokaliųjų įgūdžių lavinimui tikslinga atlikti mažus kvėpavimo pratimus (pavaizduoti bitės dūzgimą, šiaudelio pūtimą ir pan.). Visi vokaliniai įgūdžiai parodomi aiškiai. Vėliau galima paprašyti kiekvieno vaiko iš eilės padainuoti savo vardą. Jeigu vaikas vienas nediršta, siūlyti padainuoti kartu.

Tikslinga naudoti primos, sekundos, tercijos intervalus, vieną vardą padainuojant keletą kartų slinktimis aukštyn – žemyn, kartoti keletą kartų.

Muzikavimas daro žmogų jautresnį, pastabesnį kasdieniniame gyvenime, moko susikaupti, įsiklausyti į subtiliausius gamtos ir gyvenimo reiškinius, nepraeiti abejingai pro mus supantį nepaprastai įvairų ir spalvingų garsų pasaulį. Todėl itin reikšmingas ikimokykliniame amžiuje yra **muzikavimas**. Grodami įvairiais ritmo, melodiniais instrumentais ikimokyklinukai ne tik sieja su praktika muzikos žinias, ugdomi įvairius muzikinius gabumus, bet ir mokosi muzikos instrumentų bei jais atliekamas muzikos pažinimas. Muzikavimas vertingas dar ir tuo, jog vaikai įgyja galimybę kūrybiškai reikštis. Grojant susidaro geros galimybės ugdyti ritmo pajautimą. Šiuo tikslu naudojami tiek ritmo, tiek ir melodiniai instrumentai, įvairūs kūno judesiai.

Pažymėtina, jog vaikams labai patinka groti vaikiškais muzikos instrumentais. Jiems tai yra savotiškas „žaidimas“, kuriame gali ne tik fantazuoti, bet ir naudoti „žaidimo“ įrankius (muzikos instrumentus). Pavyzdžiui, grojimas su vaikiška dėdele, lumzdeliu, skudučiais ir pan., suartina vaiką su tuo instrumentu, žadina domėjimąsi muzika. Vaikai nori groti, pats grojimas savo spalvingumu ir įvairove suteikia vaikams daug džiaugsmo, jie patiria pasitenkinimą. Muzikuojant kompleksiskai ugdomos visos muzkinės klausos briaunos, elementarieji muzikiniai gabumai (pvz., grojimas dėdele gerina melodinę klausą, skudučiavimas – harmoninę, polifoninę klausą ir pan.). Muzikuojantys vaikai daro gaivią, teigiamą įtaką savo bendraamžiams, pedagogui ir ypač tėvams.

Ikimokykliniame amžiuje itin svarbus yra **judesių su muzika lavinimas**, kuris padeda nuoširdžiai įsijausti į muziką. Pagrindinis tikslas lavinant judesius – išmokyti išraiškingai perteikti muzikinį vaizdą judesiais. Tai reikšminga visapusiškam vaiko vystymuisi, nes ugdo motoriką, klausą, emocingumą, intelektą, ugdo fizinį, plastinį, išraiškingą tempo pajautimą.

Praktinė užduotis.

Norint patikrinti vaikų koordinaciją, supažindinti su įvairiais garso išgavimo būdais be instrumentų (kūno garsais, judesiu), patariama groti greito tempo kūrinėlį 3/4 ir 4/4 ritmu. Tikslinga vaikams mėgdžioti naminius gyvūnėlius (katytes, šuniukus, papūgėles, žuvytes...). Laisvai judėdami muzikos ritmu, vaikai gali pajauti melodijos vingius (rankų mostais, kūno padėtimi), muzikos tempą.

Mažiesiems be galo smagu kurti ir išreikšti save, nes kūryba ir jos procesas teikia džiaugsmą, malonumą, pasigėrėjimą bei pasitenkinimą savo darbais bei pasiekimais. Vaikai mėgsta tikslumą ir tobulumą, su dideliu entuziazmu pasineria į jiems mėgstamą veiklą bei sugeba įvairiausiai požiūriais pažvelgti į iškilusią problemą ir ją išspręsti.

Kūryba tik tada tampa pasitenkinimo šaltiniu, kai vaikui sekasi. Tuomet sustiprėja teigiamas savęs vertinimas. Gerai bei sėkmingai atliktas darbas – puikus stimulus toliau tobulėti, kurti, reikšti savo mintis, jausmus, išgyvenimus ir pan. Visa tai suteikia vaikams sparnus, o paskatinimas, palaikymas tik dar labiau padeda pajusti tą džiaugsmą, sėkmę. Eksperimentuojant, ieškant, atrandant, o taip pat ir klystant, vaikui atsiveria neišsemiamos galimybės kurti.

Kūrybiški vaikai dažniau nei jų bendraamžiai pateikia originalių, neįprastų, nešablomiškų idėjų, daug laisviau fantazuoja, jų vaizduotė yra lakesnė. Tokie vaikai gali laisvai derinti, gretinti neįtikimiausias situacijas ir reiškinius, suteikti daiktams savybes, kurių šie neturi (gėlės, saulė, medžiai gali jausti, o gyvūnai – gyventi tapatų žmonėms gyvenimą). Vaikai atranda daugiau savitų sprendimų bei sukuria unikalių, originalių darbelių. Viskas, ką vaikas naujai sukuria, jo aplinkoje turi rasti vietą ir sulaukti pripažinimo.

Psichologai ir tyrėjai pažymi, kad kūrybiškumą slopina ir per vėlai pradėtas vaiko skatinimas aktyviai kurti. Jei šeimoje vaikas nebuvo skatinamas kūrybai, nebuvo organizuota jam tinkama žaidimų vieta, tai vėliau atsiras mąstymo stereotipiškumas. Manoma, kad muzikinį kūrybiškumą taip pat slopina ir negatyvi socialinė aplinka. Vaikai iš asocialių šeimų, gyvenančių kaime, kurių tėvai menkliau išsimokslinę, yra riboto kūrybiškumo. Pastebėta, kad įtakos turi ir konservatyvi aplinka – kai tėvai ar mokytojas bijo nukrypti nuo visuotinai pripažinto elgesio modelio, nepritaria vaiko išmonei.

Ikimokyklinio amžiaus vaikus galima mokyti kurti muziką dviem būdais: **improvizuojant**, t. y. be išankstinio pasirengimo bei **kuriant kompozicijas**, t. y. planuoti kūrybos procesą, numatant ką norima sukurti, kokias priemones naudoti, koreguoti gautą rezultatą. Kompozicijų kūrimas – labiausiai su kūrybiškumu susijusi muzikinė veiksmena, nes dalyvavimo joje rezultatas – nauji muzikos kūriniai. Svarbu pratinti vaikus muzikine kūryba perteikti savo jausmus, mintis ir idėjas.

Praktinė užduotis.

Sukurti kompoziciją laisvai pasirinkta tema. Šiuo atveju vaikai gali laisvai kurti kūrinius, kas jiems tuo metu atrodo įdomu ir svarbu, t. y. apie draugus, tėvus, gamtą, atostogas ir pan. Tikslinga vaikų paprašyti, kad sugalvotų kompozicijoms pavadinimus ir argumentuotų pasirinkimą.

Pažymėtina, jog suaugusieji turėtų teigiamai vertinti vaikų sumanymus, nepamiršti pagirti, saugoti ir puoselėti vaiko individualumą. Teigiamos emocijos, kurias patiria vaikai, vidinė motyvacija, smalsumas bei kūrybingas požiūris skatina ir vėliau kartoti panašius veiksmus, tikėtis tokių pat išgyvenimų.

Apie muzikinio kūrybiškumo ugdymą kalbama vis iš naujo, nuolat tiriamos naujos galimybės. Tačiau lieka nepastebėti labai aiškūs aspektai. Dauguma pedagogų vadovaujasi tuo, kad vaikas daug ko negali suprasti, kad ikimokyklinukui daug ką sudėtinga suvokti. Tačiau viską galima išaiškinti, nieko nėra sudėtinga, jei tai pritaikoma vaiko poreikiams ir gebėjimui suprasti. Čia kalbama apie supaprastinimą savo paties žinių, kurios gali būti perkeltos į vaiko lygmenį. Ir jeigu taip nėra, tai, deja, kas numatyta, vaiko taip ir nepasiekia.

Apibendrinant galima pastebėti tam tikrus dėsningumus. Nors kūrybiškumas suprantamas ir apibūdinamas gana įvairiai, tačiau daugelis autorių vieningai sutinka, kad tai yra asmens sugebėjimas atrasti kažką nauja, netikėto ir originalaus. Susidaro įspūdis, kad kūrybiškai asmenybei būdingas įvairių, kartais net labai prieštaringų savybių kompleksas. Muzikinis kūrybiškumas iš esmės nepriklauso nuo intelekto, tačiau aplinka gali turėti įtakos kūrybiškai veiklai, be to, svarbu mokytis kūrybiškumo.

Mokymas turi būti grindžiamas vaiko psichikos pažinimu. Svarbu nepamiršti, kad vaikai iš prigimties smalsūs ir kūrybingi, todėl reikėtų leisti jiems veikti patiems, sudarant sąlygas surasti ir išbandyti atitinkamas tiesas ir dėsningumus.

1.2. Kūrybiškumas ir muzikiniai gabumai bei gebėjimai

Muzikiniai gabumai ir gebėjimai tiesiogiai daro įtaką vaikų kūrybiškumo raiškai. Tik žvelgdami į šių gebėjimų kompleksinį pasireiškimą galime išskirti jų specifiškumą. Todėl šiame skyriuje apžvelgsime muzikinius gabumus bei gebėjimus kaip kūrybinės muzikinės veiklos (kūrybiškumo, muzikinio kūrybinio mąstymo ir pan.) sėkmės prielaidą.

Iš visų įgimtų gabumų, kuriais kiekvienas žmogus apdovanotas arba kuriuos norėtų turėti, nė vienas neišryškėja taip anksti, kaip muzikinis talentas. Žmogaus talentas ir gabumai – neaprepiami ir gali būti pritaikyti įvairioms sritims. Manoma, kad žmogaus genialumui ir tobulumui ribų nėra, ir kuo jis tobulesnis, juo platesnėmis tikrovės sritimis domisi. Juk viskas, kas žmogui duota, yra iš gamtos, – yra nepaprastai gražu, tyra ir gera. Taigi kodėl muzikinis talentas atsiskleidžia taip anksti, kur slypi jos esmė?

Muzikinių gabumų problema labai sudėtinga. Vaikui gimus kartu su kitais gabumais ima skleistis ir muzikiniai gabumai. Tačiau jie netobulėja tol, kol vaikas nepatenka į tinkamą muzikinę aplinką, kur gali visapusiškai lavėti, tobulėti, skleistis. Kaip žinoma, vaiko muzikiniai gabumai tobulėja gana lėtai ir netolygiai, yra labai individualūs, palaiapsniui ima skirtis, keistis ne tik kiekybės, bet ir kokybės

atžvilgiu. Anot E. Souriau, „kiekvienas vaikas turi savitą ir nepakartojamą jausmų pasaulį: kartais jis yra paviršutiniškas, o kartais pasireiškia visa pilnatve – kaip ir suaugusio žmogaus“ (Souriau, 1994, p. 4).

Labai sunku vertinti ikimokyklinio amžiaus vaikus ir nustatyti gabumus. Kiekvienas iš mūsų gimsta turėdamas turėdamas muzikinių gabumų, gebėjimų ir sugebėjimų. Tik jų dėka galime mokytis, mylėti, bręsti, tobulėti, priimti sprendimus, galbūt ir rizikuoti. Jei nesugebame ugdyti ir realizuoti sugebėjimų, tam tikra prasme prarandame potencialą. Muzikinių gebėjimų turintys vaikai paprastai:

- reaguoja į muziką anksčiau nei vidutinių gabumų vaikai;
- gana anksti pradeda rodyti domėjimąsi muzika;
- puikiai atkartoja išgirstas dainas ar muzikines temas, greitai ir lengvai jas išmoksta;
- geriau nei kiti jaučia ir skiria muzikinių garsų tembrą, tonus, ritmą;
- pasižymi gera muzikine atmintimi, puikiai atsimena melodijas ir gali jas atkurti;
- groja vienu ar keliais muzikos instrumentais, mėgsta groti kartu su kitais;
- gali užbaigti pradėtas melodijas;
- mėgsta klausytis muzikos.

Muzikinius gabumus ir gebėjimus lemia, jų raiškai įtakos turi daugybė tiek vidinių, tiek išorinių veiksnių – tai šeima, visuomenės požiūris į gabius asmenis, mokykla ir kt. gabumų raidai svarbūs ne tik pažintiniai interesai. Šiuo metu yra atlikta daug tyrimų ir įrodyta, jog muzikinių gabumų užuomazgos yra žymiai kokybiškesnės, jei moteris, būdama nėščia, daug bendrauja su muzika.

1.2.1. 4 –6 metų amžiaus vaikų muzikinių gabumų ir gebėjimų charakteristika

Gabumus galime apibrėžti kaip individualias psichologines žmogaus savybes, lemiančias vienokios ar kitokios jo veiklos sėkmę (Psichologijos žodynas, 1993). Psichologai teigia, jog muzikinių gabumų užuomazgos yra genetiškai paveldimos, įgimtos, bet ne statiškos. Jos plėtojasi, kinta, kokybiškai vystosi praktinėje veikloje, tobulėja ir tam tikru žmogaus brendimo tarpsniu pasiekia aukščiausią lygį. Jei įgimti gabumai neplėtojami, nelavinami, jie negali pasireikšti. H. Šečkuvienės manymu, „muzikiniai gabumai – vidinės asmenybės savybės, apie kurių buvimą ir išsivystymo lygį galima spręsti tik pagal individo gebėjimą reikštis muzikinėje veikloje“ (Šečkuvienė, 2004, Nr. 1).

Gabumų sąvoka labiau atspindi dėmesio, pojūčių, suvokimo, atminties, mąstymo, kalbos procesų, padedančių sėkmingai atlikti tam tikrą veiklą, išmokti, įgyti naujų įgūdžių, ypatumus. Gebėjimų sąvoka

dažnai vartojama kaip gabumų sinonimas, tačiau jos reikšmė yra kiek platesnė: gebėjimas iš dalies apima mokėjimus ir įgūdžius – tai veikiau išugdyti, išlavinti gabumai.

Pedagogas Z. Rinkevičius (1998) muzikinius gabumus apibrėžia kaip „anatominių, psichofiziologinių sėkmingos muzikinės veiklos pradmenų, užuomazgų visuma, sąlygojanti lengvą, greitą ir kokybišką muzikinių meninių kūrybinių ir intelektinių veiksmų plėtrą“ (Rinkevičius, 1998, p.17). Muzikinius gebėjimus autorius nurodo esant „vidinėmis muzikinėmis individo savybėmis, lemiančiomis muzikinio meninio veikimo sėkmę (dainavimo, grojimo, improvizavimo, kūrybos, skaitymo iš lapo, muzikiniai plastiniai gebėjimai ir kt.)“ (ten pat).

Pedagoginėje literatūroje dažnai naudojama ir **gebėjimų sąvoka**. Gebėjimų kokybė priklauso nuo muzikinių gabumų psichofizinio vystymosi ir muzikinėje veikloje įgytos patirties. Pasak H. Šečkuvienės (2004), „esminis gebėjimo (ability) ir gabumo (aptitude) skirtumas: gebėjimas yra individo potencialas atlikti tam tikrą užduotį, gabumas – potencialas įgyti savybes, reikalingas užduočiai atlikti, arba individo galimybė būti išmokytam tiek, kiek reikalauja gebėjimo lygis“ (Šečkuvienė, 2004, p. 10). Pastebėta, kad autorė muzikinius gebėjimus įvardijo kaip gebėjimus, „kurie gali būti įgyti tik ugdymo procese, o jų įgijimo sėkmę lemia muzikiniai gabumai, apie kurių išsivystymo lygį galima spręsti tik atsižvelgiant į gebėjimus atlikti tam tikrą muzikinį veiksmą“ (ten pat).

Muzikiniai gabumai ir muzikalumas glaudžiai siejasi su fiziologiniais ypatumais, taip pat ir su asmenybės dvasinio pasaulio savybėmis bei su muzikiniais pasiekimais. Čia ypatingą vaidmenį vaidina *įgymiai ir paveldėjimas*. Tie vaikai, kurių muzikiniai gabumai per anksti būna užslopinti, vėliau tampa tik vidutinių gabumų žmonėmis, taip ir nespėję atsiskleisti. Be to, didelę įtaką skleisti muzikiniams gabumams turi nuolatinis taikymasis prie aplinkos, gyvenimo normų suvaržymai, paliepiamai be iniciatyvos ir savojo balso.

Išanalizavus psichologinę, bei pedagoginę literatūrą išskirti pagrindiniai ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikiniai gebėjimai – tai gebėjimas pajauti ritmą, intonuoti ir pajauti dermę, įvaldyti balso diapazoną, emocinės raiškos būdais išreikšti muzikos nuotaiką, įsiminti muzikos darinius, sutelkti dėmesį.

Vaiko muzikinės galimybės daugeliu atveju kur kas didesnės negu gali atrodyti. Amerikiečių muzikos psichologas E. E. Gordonas (1994) pažymi, jog suaugusieji, stebėdami vaiką patys dažnai nusprendžia, kad jis nelabai gabus muzikai, tačiau vargu ar galima taip tvirtinti, nes vaikas dar tik auga ir jo muzikiniai gabumai dar tik lavėja. Daugelio vaikų muzikinių gabumų požymiai yra neryškūs ne todėl, kad jie jų neturi, bet dėl to, kad gabumams nebuvo progos atsiskleisti.

Pastebėti vaiko gabumus nėra sunku, nes gabumai labai glaudžiai susiję su asmenybės polinkiais, poreikiais, interesais ir pan. Ypač jei vaikas nuo pat mažens domisi muzika, linkęs daug klausinėti, analizuoti, fiksuoti ir pan. Tada yra pagrindas manyti, jog vaikas turi prielaidų savo gabumus ugdytis. Psichologų manymu, dažniausiai ikimokykliniame amžiuje yra minimi šie gabumų požymiai ir vaikų ypatybės:

- neįprastai jaudrūs, gyvybingi;
- lengviau pažįsta ir supranta pasaulį;
- pasižymi turtingesniu žodynu nei jų bendraamžiai;
- puikiai reiškia mintis kalba;
- kalbėdami su mažesniais už save, supaprastina kalbą;
- supranta kitų jausmus, patys moka juos išreikšti.

Mokslininkų atlikti tyrimai rodo, kad muzikinius gabumus tinkamiausia lavinti vaikystėje, jeigu jiems plėtoti sudaromos palankios sąlygos ir tinkama aplinka. Todėl ypač aktualus tampa ikimokyklinis vaikų muzikinis ugdymas, kuris suteikia daugiau galimybių atskleisti vaiko muzikinius gabumus ir lavinti gebėjimus.

Be muzikinių gabumų ir gebėjimų sąvokų, muzikinėje praktikoje ir teorijoje dažnai vartojamas **muzikalumo terminas**. Įvairūs tyrėjai muzikalumą apibūdina skirtingai. Vokiečių psichologas G. Reveszas (1925) muzikalumą apibūdino kaip gebėjimą estetiškai gėrėtis muzika. Anot jo, muzikalus žmogus „turi subtilų stiliaus pajautimo jausmą, jam būdinga jausti muzikos nuotaiką, užmegzti su ja vidinį ryšį, veikiantį jo dvasines galias“ (Šečkuvienė, 2004, p. 11). Šio psichologo manymu, muzikalumas yra įgimtas, jis negali būti išlavintas ir mokymo procese nekinta.

E. E. Gordono manymu, „muzikalumas nėra paslaptingas, tai yra įgūdis, kurio galima išmokti. O jūs nuo pat pradžių galite padėti savo vaikui jų mokytis“ (Gordonas, 1994, p. 10). Mažam vaikui gali būti naudinga klausytis muzikos. Tačiau kaip vaikas gali suprasti tuos garsus, ką mes vadiname muzika? Juo daugiau vaikas klausosi muzikos ar pan., ir iš patirties žino daug toninių bei ritminių darinių, tuo gilesnės prasmės jis sugebės suteikti muzikai.

Kita vertus, kai vaikai muzikos mokosi tuo pačiu praktiniu būdu kaip ir gimtosios kalbos, išlieka klausimas: mėgs jie muziką ar ne? Kai muzikinė prasmė suprantama, tada ir muzikinė vertė tampa akivaizdi. Anot E. E. Gordono, „svarbu, kad jūsų vaikas girdėtų muziką ir pasiilgtų kažko labai nuostabaus. Kuo jis giliau supras muziką, tuo labiau ją vertins, nes vertinimas tai nėra žinojimas apie muziką, o pačios muzikos suvokimas“ (ten pat, p. 11).

Ikimokyklinukai pasižymi nepaprastai dideliu jautrumu. Pasak A. Katinienės, „ikimokyklinio amžiaus vaiko jautrumas yra esminė prielaida muzikos suvokimui ugdyti gana ankstyvame amžiuje, kada lengviau ją suprasti, emocionaliai išgyventi“ (Katinienė, 2001, p. 73). Z. Rinkevičiaus manymu, „tą lemia jų nervinė veiklos plastiškumas, sugebėjimas nevalingai reikšti reakciją į dirgiklius, adaptuotis“ (Rinkevičius, 1998, p. 41). Ikimokykliniame amžiuje pastebimi ir vaikų muzikinio mąstymo pradmenys. Anot Z. Rinkevičiaus, toks mąstymas yra „sinkretaus, visybinio pobūdžio. Visybinių muzikinio mąstymo pobūdį lemia vaiko sugebėjimas išgyventi muziką, ja žavėtis, mėgti ne mažiau (o gal ir stipriau) negu suaugusysis“ (ten pat, p. 42).

4 – 6 gyvenimo metais vaikai jau turi įgiję tam tikrų žinių, mokėjimų ir įgūdžių. Jie geba dainuoti patogiu aukštumu, skirtingu garsumu, tempu, dainuodami išmėgina savo balso galimybes, geba groti muzikiniais vaikiškais instrumentais, improvizuoti, kurti melodines kompozicijas, įvairius melodinius motyvus, išgalvoti daineles, žaidimus ir kt. Taip vaikas per juos perteikia savo įspūdžius, emocijas, turi platesnę ar siauresnę muzikos intonacinę, ritminę žodyną, yra imlus etinės muzikos intonacijoms. Pavyzdžiui, ikimokyklinukai gali pakartoti visą dainos melodiją, remdamiesi jos apibendrintu kontūru, tačiau nesugeba atkurti atskirų, nuo melodinio kontūro atsietų konkretaus aukščio garsų. Šio amžiaus vaikai geba suvokti vidinį dainelės ritmo pulsą, dainuoti iki pat dainelės pabaigos viena tonacija. Taipogi melodiją suvokia ne vien kaip raiškų melodinį kontūrą, bet ir kaip tam tikro aukščio garsų kompleksą. Taip formuojasi dermės pojūtis.

Nuo 7 metų vaikų veikla darosi sudėtingesnė, balsai skambesni, judesiai labiau koordinuoti, jausmai stipresni, išryškėja didžiavimasis savimi ir savęs lyginimas su bendraamžiais, jų vertinimas, geriau suvokia garsų komplekso intonacinę struktūrą, tvirtėja jų dermės, metro pojūtis, ir pan.

Kiekvienas ikimokyklinukas geba įsivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis, jo energija yra neišsenkama, o atvirumas estetiniams įspūdžiams, jautrumas supančios aplinkos ir gamtos bei meno kūriniių grožiui – tai poreikis išreikšti save meno kalba (muzikos garsais, judesiais ir pan.). Per muzikinę veiklą galima spontaniškai išreikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis bei santykį su pasauliu, tyrinėti įvairias menines raiškos priemones, atrasti individualų, savitą, originalų raiškos stilių, kurti muzikuojant, vaizduojant ir pan.

1.2.2. Muzikinių gebėjimų ir kūrybiškumo ugdymo vienovė bei kryptys

Mokslininkų atlikti tyrimai parodė, kad kūrybiškumas yra ne tik įgimta, bet ir išugdyta savybė. Mes galime būti savimi ir panaudoti talentus, kad padarytume visa, ką sugebame. Mes galime tapti

žinomi ir turėti pasisekimą arba galime to ir nepasiekti. Bet šito nesužinosime tol, kol nepabandysime. Tik savo talento dėka galime pasiekti puikių rezultatų. Kūrybiškam žmogui už viską svarbiau išgyventi šią dieną, šį akimirksnį – kaip dovaną siunčiamus gairius ir naujus gyvenimo blyksnius.

Svarbiausias tikslas – pakeisti visą savo gyvenimą – meilę, darbą, net judesius padaryti menišku, elegantišku kūrybos procesu. Kūryba – tai drąsus aktas, troškimas rizikuoti, sugebėjimas kelti naujas idėjas, mąstyti savarankiškai, nestereotipiškai, nebijojimas tapti juokingam, nesuprastam ar patirti nesėkmę. Kūrybiškumas – tai eksperimentai, atradimai, judėjimas į priekį. Tai didžiulė rizika, taisyklių laužymas ir klaidos.

Kūrybiškumas labiau atsiskleidžia, kai žmogus yra plačių pažiūrų bei pasiruošęs ir pasiryžęs pokyčiams. Kaip ir kiti sugebėjimai, kūrybiškumas gali būti tobulinamas ir stimuliuojamas iš vidaus, per patirtį ir praktiką, nes kūrybiškumas yra neišsenkantis šaltinis. Tikslinga pažymėti, jog ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumas pasireiškia keliais aspektais: muzikinėje veikloje (t. y. komponavimas, interpretavimas, improvizavimas ar pan.) ir išgyvenimuose (jausmai, emocijos).

Svarbi muzikinės veiklos rūšis, ugdanti vaikų kūrybiškumą, – **improvizavimas**. Mažų vaikų mokymo improvizuoti problematika aptarta užsienio ir Lietuvos muzikos pedagogų darbuose. Improvizavimą galima palyginti su kalba, kai vienai ar kitai minčiai išreikšti parenkami atitinkami žodžiai. Improvizavimas – tai tarsi laisvė, bet tam tikruose rėmuose. Pagrindinis improvizavimo uždavinys, G. Rytel (2003) manymu, yra išvystyti komunikavimą be žodžių, užmegzti kontaktą su individu, atskleisti neribotą laisvę, panaudojant ir suvokiant patį save.

Šioje veikloje vaikas gali panaudoti potencialias savo galimybes. Improvizavimas ir kūryba vaiko muzikinėje veikloje negali būti tapatinami su analogiška suaugusiųjų veikla. Tai tik būdas skatinti vaiko saviraišką, žadinti jo kūrybines galias ir pan. Šioje veikloje svarbu ne rezultatas, o pats procesas. Muzikinė kūryba gali atsiskleisti bet kurioje vaiko muzikinėje veikloje: grojant, dainuojant, judant pagal muziką.

Tyrėjai ir psichologai pažymi, kad kol vaikas neturi jokių muzikos žinių, improvizuodamas ir kurdamas jis remiasi savo patirtimi. Todėl suaugusieji šias improvizacijas dažnai supranta kaip nesąmoningas. Kartais taip ir būna, tačiau jei vaikas improvizuoja įsijausdamas – tai pati tikriausia jo kūryba, kurią lemia jo turimos raiškos priemonės. Improvizuoti smagu ir dainuojant daineles, iliustruojant jų veikėjus ar veiksmus. Pavyzdžiui, galima vaikų paprašyti, kad dalį dainelės atliktų su savarankiškais, pačių sugalvotais judesiais, ritmu. Svarbu sekti, kaip vaikas derina judesį ir melodijos ritmą, kaip išreiškia ilgąsias natas, pauzes ar pan. Aptarus įdomiausią judesį, verta visiems vaikams jį

pakartoti. Improvizuojantys vaikai natūraliai pradeda siekti improvizacijos kokybės – kaskart prašo leisti pakartoti nepavykusias improvizacijas ir pan.

Išmokus naują dainelę, pravartu retkarčiais pasiūlyti mažyliams namie sugalvoti jai tinkančius judesius. Taip vaikai geriau įsimins dainelę, pratinsis kūrybiniam darbams. Labai svarbu kitą pamokėlę tą užduotį aptarti, pažaisti, leisti kiekvienam pasireikšti, kitaip sužadintas kūrybiškumas gali greitai išblėsti.

Improvizuojantis vaikas yra kartu ir kūrėjas, ir atlikėjas, mat jis pats įgyvendina **muzikinį sumanymą** betarpiškai. Pažymėtina, jog muzikinė idėja gali kilti esant pačiomis netikėčiausiomis aplinkybėmis: pamačius netikėtą gamtos vaizdą, patyrus nuotykią ir pan. Ikimokyklinukų kūrybiniai sumanymai dažnai būna savaip įdomūs, originalūs, kartais neįtikėtini. Pabrėžtina, jog jų kūryba turi būti paprasta, nesudėtinga, t.y. tokia, kad patys vaikai ją galėtų pagroti ar padainuoti.

Tikslinga ieškoti muzikos raiškos priemonių, tinkamų įgyvendinti ikimokyklinukų kūrybines idėjas. Prieš kuriant kompozicijas, labai svarbu vaikus supažindinti su muzikinės kalbos ypatumais, muzikavimo priemonėmis, bei jų teikiamomis galimybėmis, pagrindinėmis garso charakteristikomis (aukštis, intensyvumas, ilgis, tembras), jų įtaka muzikinei raiškai ir kt.

Praktinė užduotis: užsiėmimų metu baigus visai klasei improvizuoti, pateikiama užduotis sukurti kompoziciją „Spalva“: galima pasirinkti vieną mėgstamą arba keletą spalvų, ieškoti instrumentų, kurie geriausiai jas perteiktų, pagalvoti, kaip turėtų ir galėtų būti grojama, pradėta ir užbaigta kompozicija. Siūloma pagroti, po to visiems kartu įvertinti ir nuspręsti, ar pasirinkimas teisingas, gal kas koreguotina ir pan. Pažymėtina, jog sukurtų kompozicijų tobulumo siekimas gali padėti formuoti tokias su kūrybiškumu susijusias vaikų savybes kaip artistiškas, kruopštumas, dėmesingumas ir kt.

Apibendrinimas: remiantis įvairių autorių nuomonėmis, galima daryti išvadą, kad muzikiniai gabumai yra įgimtos muzikinių gebėjimų prielaidos, kurios ugdymo procese gali plėtotis, o muzikiniai gebėjimai gali būti įgyjami tik ugdymo procese.

2. 4 – 6 metų amžiaus vaikų muzikinio kūrybiškumo ugdymas

2.1. Muzikinio kūrybiškumo ugdymo aktualumas ir psichologinės prielaidos

Vaikų psichinis vystymasis yra iš esmės skirtingas ir individualus. Pirmiausia – tai ne vienodas psichinio vystymosi tempas. Tačiau skiriasi ne tik vaikų vystymosi tempas, bet, vaikui augant, kartu vis labiau ryškėja individualių psichinių savybių skirtumai: interesų, charakterio bruožų, gabumų. Todėl šiame darbe vadovausimės nuostata, kad vaikų kūrybiškumo ugdymas – svarbus klausimas rengiant žmogų gyvenimui, kuris ateityje, matyt, reikalaus vis didesnių kūrybinės veiklos galių.

Muzikinių gabumų ir gebėjimų ugdymas – gyvybiškai svarbi vaiko gyvenimo dalis, vienas iš svarbiausių muzikinio ugdymo uždavinių, ypač palanki terpė kūrybingumo plėtotei ir turinčių nelygstamą savaiminę vertę. Vaikus mokyti muzikos svarbu jau vien todėl, kad tai lavina jų muzikinį intelektą, fantaziją, kūrybiškumą, sukuria prielaidas estetiniam muzikos vertingumui suvokti, atveria platesnius muzikos kultūros pažinimo horizontus.

Muzika kaip menas sukuria bene stipriausias emocijas, dažnai su ja susiduriantys vaikai geba reikšti ir atpažinti savo jausmus, atpažinti juos kituose asmenyse. Pasak A. Gaižučio, „tai, kas įstringa vaikystėje, galima sakyti, įstringa giliai, galbūt visam gyvenimui“ (Gaižutis, 1988, p. 255).

Vaikų psichinio vystymosi skirtumai yra įvairūs. Visi jie atsiranda ir plėtojasi gyvenimo ir auklėjimo procese. Priklausomai nuo daugybės atsitiktinių aplinkybių, į kurias nekreipiame dėmesio, tai, kas sudomina vieną vaiką ir palieka jo psichikoje ryškų pėdsaką, lieka kito vaiko tiesiog nepastebėta. Įgimtos savybės gali turėti įtakos vaiko psichinių savybių formavimosi ypatumams ir tam tikru mastu – galutiniam rezultatui. Anot V. Muchinos, „vienų savybių (pavyzdžiui, temperamento) priklausomybė ženklesnė, kitų (charakterio bruožų, gabumų) – mažesnė, trečių (žinių) – nereikšminga“ (Muchina, 1988, p. 46).

Žymių psichologų (Reveszas, 1925; Žitnikova, 1981; Muchina, 1988; Gučas, 1990; Žukauskienė, 1996; Grakauskaitė – Karkockienė, 2003, 2006 ir kt.) manymu, visi gyvenimo laikotarpiai yra svarbūs. Kiekvienas amžiaus tarpsnis turi tam tikrų savybių ir bruožų, kurie laikui bėgant kinta, formuojasi ir pan. Ikimokyklinio amžiaus tarpsnis itin palankus vaiko auklėjimui bei lavinimui. Ikimokyklinukas jau nuo pirmųjų gyvenimo dienų pažįsta ir atranda savo aplinką kaip kažką nauja nepaveiktas patyrimo, mąstymo įpročių, žinomų kokybių ir automatizmo. Šio amžiaus vaikas mažiau svarsto ir apskritai yra labiau integruotas, mažiau konfliktuoja nei mokyklinio amžiaus vaikas.

Tyrėjai sutinka, kad ikimokyklinio amžiaus vaiko kritiškas nusistatymas, leidžiantis atsiriboti, dar nėra išsivystęs, arba vaikystės pabaigoje yra tik užuomazgos. Toks vaikas atviras pasauliui ir veikia save su juo susitapatinęs. Kaip teigia V. Muchina, „vaiko vystymasis visada mus, suaugusius, stebina ir džiugina: šiandien jis kitoks negu vakar, o rytoj bus kitoks negu šiandien“ (Muchina, 1988, p. 10).

Psichologų manymu, vienas ryškiausių ikimokyklinio amžiaus vaiko psichinės raidos ypatumų yra jo emocinė sfera. Anot A. Katinienės, „į supantį pasaulį ikimokyklinukas pirmiausia reaguoja emociškai, o tik po to įsijungia jo intelektas. Kuo stipresnis dirgiklis, tuo emocionaliau vaikas į jį reaguoja“ (Katinienė, 2001, p. 130). Juk vaikas – tai nenuilstanti, iš savo patirties besimokanti, pati save kurianti, „mašina“. Maži vaikai tiesiog trykšta entuziazmu ir spontaniškumu, smalsiai, tarsi kokie mokslininkai tyrinėja ir atranda pasaulį. Jų vaizduotė atrodo beribė, iš smėlio saujos galinti sukurti pasakišką pilį, o mažą akmenėlį paversti brangakmeniu ar gardžiausiu skanėstu.

Šio amžiaus laikotarpiu taip pat formuojasi vaiko psichikos savybės ir tam tikri socialiniai bruožai. Todėl būtina, kad per tam tikrą veiklą būtų realizuojami vaiko psichiniai, socialiniai ir kt. gebėjimai. A. Gaižučio manymu, „meninė veikla, būdama įdomi vaikui, atveria jam naujas galimybes bendrauti ne tik su vienmečiais, bet ir su suaugusiais žmonėmis ir padeda atstatyti sutrikusią psichinę pusiausvyrą“ (Gaižutis, 1993, p.4).

Ikimokykliniame amžiuje be minėtų savybių, taip pat elgesio, charakterio bruožų, vaikas turi ir tam tikrų asmeninių, unikalių ir nepakartojamų bruožų, t.y. tik jam vienam būdingų ir išskirtinių polinkių bei interesų. Svarbu ugdant bendruosius bruožus, nepamiršti sudaryti palankias sąlygas vystytis ir tam tikroms individualioms savybėms. Šiame amžiuje labai svarbu įtraukti vaikus į suaugusių gyvenimą ir tam tikrą veiklą, skatinti aktyviai dalyvauti, kad sustiprėtų jų poreikis, norai, motyvacija būti savarankiškiems.

Ikimokyklinio amžiaus (4 – 6 metų) vaiko raidos periodas pakankamai sudėtingas. Kai kurie gabumai, kurie išryškėja labai anksti, kurį laiką stabilizuojasi. Vėliau jie gali dar labiau sustiprėti arba net visiškai išnykti. Kaip teigia S. Neifachas, „vaikas kaip gamtos dalis yra vaikas, kuriam reikia suaugusiųjų pagalbos padėti išlaisvinti jo natūralius, įgimtus gebėjimus“ (Neifachas, 2008, p. 12).

Visiems žinoma, kad kiekvienas vaikas yra skirtingas tiek bendruoju psichofiziniu išsivystymu, tiek žiniomis, tiek savo gabumais, gebėjimais ir pan. Psichologė V. Muchina pastebi, kad „ikimokyklinio amžiaus vaikui būdingi tipiškai dėmesio, suvokimo, mąstymo, vaizduotės, jausmų, valios ypatumai...< >... tie ypatumai, mokant vaikus, gali keistis, persitvarkyti“ (Muchina, 1988, p. 42).

Pažymėtina, jog ikimokyklinukas domisi viskuo, nes kiekvieną dieną jam atsiveria naujas pasaulis, naujos – dar nepatirtos galimybės. Ir visa tai nuspalvinama ryškiomis spalvomis bei emocijomis. Vaikas yra labai smalsus, žingeidus, turintis humoro jausmą, puikios atminties, atkaklus, aktyvus, trykštantis jaunatviška energija ir džiaugsmu, siekiantis patenkinti savo interesus, nenustygstantis vienoje vietoje. Kartais ikimokyklinukas anksti pradeda kuo nors stabiliai domėtis, tada jis pasiekia puikių laimėjimų ir įgyja daug žinių. Pasak A. Gučo, “vaikas išmoksta rinktis, kaupti ir saugoti tokią informaciją, kuri bus reikalinga jo vėlesniems planams įkūnyti” (Gučas, 1990, p. 178).

Vaikų imlų protą ir jautrią sielą veikia visas jį supantis pasaulis – matomi ir girdimi vaizdai, įvykiai, žmonių išgyvenimų išraiška meno kūrinuose ir įgyjamos žinios. Psichologų (Maslow, 1954; Torrance, 1975, 1999; Myers, 2000; ir kt.) manymu, būtent šio amžiaus laikotarpiu labai išryškėja vaikų kūrybinė vaizduotė, emociniai išgyvenimai bei patyrimai, noras būti nepriklausomiems, atkaklumas, išradingumas, jautrumas, siekimų ir pasiekimų suvokimas ir pan.

Nors vaiko vaizduotė suaugusiajam atrodo naivi, bet ji nėra beprasmiška. “Joje gimsta tai, kas nauja ir originalu” (Gučas, 1990, p. 190). Vaikų vaizduotė yra tokia ryški bei turtinga, kad fantastiniame jų pasaulyje gali sutilpti viskas. Pasak vaikų psichologų, ikimokyklinuko vaizduotė vystosi natūraliai, tačiau galima daug ką padaryti, kad ji sužibėtų. Kai vaikas susiduria su naujais vaizdais, garsais ir pojūčiais, jo protas atsiveria platesniam pasauliui.

Žaidybinė veikla yra bene svarbiausia ikimokyklinio amžiaus vaikų auklėjimo bei mokymo uždavinių, galinti paruošti ir rengti sistemingam mokymuisi ir našiam darbui. Norint sėkmingai juos įvykdyti, reikia turėti tokių psichinių savybių ir sugebėjimų, kurių vaikas dar neturi. V. Muchinos manymu, „žaidimas sąlygoja kokybinius vaiko psichikos pakitimus“ (Muchina, 1988, p. 101).

Šio amžiaus vaikams būdingas didelis smalsumas ir žingeidumas, t. y. domėjimasis viskuo, kas nauja ir dar nepatirta. Vaiko smalsumas ikimokykliniame amžiuje pasireiškia įvairiausių klausimų gausa ir įvairumu. Pažymėtina, jog visi vaikai kuo nors domisi, susipažįsta su bendraisiais gyvenimo dėsningumais, jiems atsiskleidžia nauji aplinkinio pasaulio bruožai, siekimas tikslo ir pats nuostabiausias dalykas – žaidimas, – vienas gražiausių atradimų kelių.

Manoma, kad ikimokykliniame amžiuje pastovūs pažintiniai interesai skatina vaiko norą mokytis, tobulėti ir nuolat įgyti naujų žinių. Gautos žinios ir įgūdžiai gali būti panaudoti kokioje nors kūrybinėje veikloje ar per kokį kitą įdomų užsiėmimą. Kartais pasiekiami puikių rezultatų ir laimėjimų, siekiant įgyti kuo daugiau žinių. Anot V. Muchinos, „mokymasis per pamokėles turi svarbią reikšmę pirminiam

mokomosios veiklos elementų įsisavinimui, vadinasi, pažintinių interesų ir mokėjimo mokytis formavimuisi“ (Muchina, 1988, p. 130).

Vaiko psichosocialinė raida didžia dalimi priklauso nuo to, kaip jis yra ugdomas. Muzikinis ugdymas – vaiko asmenybės pilnavertės brandos sąlyga. Tik atsižvelgus į šiam (4 – 6 metų) amžiaus tarpniui būdingus bruožus, galime tikėtis sėkmingų rezultatų. Nenuostabu, jog ikimokyklinio amžiaus vaiko asmenybės vystymuisi įtakos turi suaugusiojo vaidmuo. Vaikas turi jausti, kad suaugusysis yra jo partneris, leidžiantis dalyvauti savo gyvenime.

Didelį vaidmenį vaidina ir mokytojo pasirengimas bei sugebėjimas tinkamai vertinti vaiko darbą, lyginti jo darbo eigą ir rezultatus, skatinti atidžiau kontroliuoti veiksmus, vertinti savo žinias bei sugebėjimus. Tačiau jeigu pats mokytojas netobulės ir nebus kūrybinga asmenybė, ar jis sugebės ugdyti atitinkamus ugdytinių bruožus ir nuostatas? Atskleisti mokytojo kūrybiškumą ypač aktualu dabar, kai vyksta visos visuomenės atsinaujinimas, o ugdymo įstaigos tampa nuolatinėmis kaitos bei naujovių iniciatorėmis ir diegėjomis.

Mokytojui svarbu save pažinti ne tik kaip žmogų, bet ir kaip profesionalą, žinoti, kas jam geriau pavyksta ir kas prasčiau, įsisąmoninti savo profesinius uždavinius, tikslus, profesinės veiklos vietą gyvenime. Mokytojo asmenybė negali būti atskiriama nuo jo profesinių gebėjimų. Jo profesinis tobulėjimas gali būti suprantamas kaip jo savęs pažinimo gilėjimas. Mokytojas turi būti tikras (autentiškas) ir nuoširdus, empatiškas ir supratingas, pasitikintis ir priimantis vaiką tokį, koks jis yra.

Mokytojo lūkesčiai, kaip įsisąmoninimo elementas, veikia ir vaikus. Nuo mokytojo savęs įsisąmoninimo priklauso pasitenkinimas darbu bei jo prasmingumo išgyvenimas. Tai ypač svarbu tiems, kurių profesinė veikla susijusi su pagalba kitiems žmonėms (taigi ir mokytojams) ir kurie turi suprasti, kad padėti – tai ne valdyti, o tarnauti. Ugdydamas ikimokyklinio amžiaus vaiką pedagogas turi atsižvelgti į vaiko mąstymo ypatumus ir pritaikyti jam ugdymo turinį bei procesą, padėti vaikams formuoti įprotį save vertinti bei kontroliuoti atliekant mokomąsias arba žaidybines užduotis.

Pasak V. Muchin'os, „bendraudamas su vaiku, suaugęs turi subtiliai parinkti emocinio poveikio formas“ (Muchina, 1988, p. 141). Tik suaugusiojo palankumas ir gerumas, pareigingumas, padeda ugdyti vaiko teigiamoms socialinėms savybėms. Priešingai, suaugusiojo nenoras skirti dėmesio, piktumas, abejingumas, sukelia vaikui daug neigiamų emocijų, po ko, jie tampa nuolankūs, užsisklendę savyje, nebepasitikintys savimi ar pan.

Pažymėtina, kad čia svarbų vaidmenį atlieka jausmų, elgesio ir valios raida. Ikimokyklinukui didėja noras pažinti aplinkinį pasaulį, aukštesni reikalavimai keliami mąstymui, suvokimui, atminčiai,

gebėjimui valdyti savo elgesį. Vaikas pradeda vertinti savo poelgius, suvokia kokių veiksmų iš jo laukia aplinkiniai, mokosi kultūringo elgesio, tam tikrų taisyklių, paklūsta suaugusiųjų reikalavimams.

Šio amžiaus vaikas rodo ypač didelį susidomėjimą vizualine informacija: tai, ką mato, įsimena su menkiausiomis smulkmenomis. Daug laiko praleidžiama ką nors veikiant. Vaikystėje kiekvienas vaikas išsiskiria individualumu, originalumu, smalsumu, žingeidumu, charakterio bruožų skirtingumu, puikia atmintimi, jaučia didelį malonumą ir pasitenkinimą ką nors veikdamas ir rimtai žiūri į savo užsiėmimą. Supančio pasaulio ribos nuolat plečiasi. J. Piaget nuomone, „vaikams juokingiausia yra tie dalykai, kurie ypač skiriasi nuo jų pasaulio sampratos“ (Žukauskienė, 2001, p. 223).

Vaikų veikla, žaidimas turtingoje, nuolat keičiamoje aplinkoje, kuri situacijomis ir klausimais nuolat provokuoja jo kritinį mąstymą, spontaniškumą, žaismę, teikia daug rankomis įgytinos patirties. Tokios veiklos rezultatas – paties vaiko susikurtos, įgytos kompetencijos: žinojimas, mokėjimas, vertybės. Tarp jų ir komunikacinė kompetencija, leidžianti vaikui bendrauti, keistis išgyvenimais, patyrimu. Beje, ji laikoma vaiko mąstymo, gero mokymosi, sėkmės gyvenime pagrindu.

Apibendrinant nuomones galima teigti, jog ypatingai reikšmingas etapas žmogaus gyvenime yra vaikystė. Ikimokyklinis laikotarpis – geriausias ir tinkamiausias vaiko įvairiems gabumams plėtotis, tame tarpe ir kūrybiniams.

Ugdant kūrybiškumą svarbu, jog vaikai nuo mažens galėtų įgyti kuo daugiau įvairesnės patirties, turėtų galimybių tyrinėti pasaulį visomis jauslėmis. Labai svarbu ne tik matyti, bet ir išmokti pastebėti, ne tik klausytis, bet ir girdėti... Tam reikalinga mokytis sąmoningo, atviro santykio su pasauliu.

2.2. Šeimos ir darželio įtaka vaiko kūrybiškumo ir muzikinių gabumų ugdyme

Ikimokykliniame amžiuje padidėja vaiko jautrumas aplinkai, domimasi muzika, atsiranda noras dainuoti, muzikuoti, groti įvairiais vaikiškais muzikos instrumentais, žaisti muzikinius didaktinius žaidimus ir kt. Kiekvienas vaikas siekia ką nors nuveikti, padaryti, o atlikęs, visada tikisi palaikymo, supratimo, paskatinimo.

Vaiko muzikiniai pasiekimai – tarsi virš vandens kyšanti ledkalnio viršukalnė. Didžioji jo dalis dažniausiai būna panirusi po vandeniu. Tai neatsiskleidę vaiko muzikiniai gabumai. Ar plika akimi nematomi potencialūs muzikiniai gabumai kada nors taps regimais muzikiniais pasiekimais, priklausys nuo vaiką supančios muzikinės aplinkos, tėvų požiūrio ir tinkamo ugdymo.

Vis dėlto meniniai gebėjimai, kaip ir kitų sričių gebėjimai, ne visada atsikleidžia labai anksti. Vaiko gebėjimų galime neatpažinti, jei nesudarysime sąlygų jiems atsiskleisti. Itin svarbu, kad menui gabių vaikų šeimos palaikytų ir drąsintų savo vaikus, rūpintųsi jų meninių gebėjimų lavinimu. Daugelis tyrėjų pabrėžia, ir pirmojo meno dalykų, ypač muzikos, mokytojo, kuris turėtų būti jautrus ir skatinantis vaiką, svarbą vaiko meninių gabumų raiškai.

Pirmasis muzikinių gabumų bei gebėjimų puoselėjimas prasideda šeimoje. A. Katinienės nuomone, „šeima, gražūs jos narių tarpusavio santykiai ypač reikšmingi normaliai ikimokyklinio amžiaus vaiko raidai“ (Katinienė, 2001, p. 123). Kas geriau už motiną, kitus šeimos narius gali žinoti, ką jų mažylis paveldėjo iš savo tėvų ir protėvių, ką jame labiausiai reikėtų puoselėti, o ką slopinti. Iš šeimos vaikas paveldi muzikinių gabumų užuomazgas, intelekto pagrindus, visą fiziologinę struktūrą, įgauna bendrus dvasinės kultūros pradmenis.

Šeimoje lengva pastebėti, kuris iš vaikų yra gabus įvairioms meno sritims: muzikai, šokiams, dailei ir pan. Taigi jo polinkį į vieną ar kitą menų sritį nulemia įvairios sąlygos ir veiksniai. Tik nuo sąlygų ir aplinkybių priklauso, ar tos galimybės bus išskleistos ir įkūnytos, ar taip ir liks tik galimybėmis. Pasak A. Gaižučio, „vaiko prigimtis labai prieštaringa – ji ir negali būti kitokia. Vaikas – tai fenomenas, turintis tūkstančius galimybių, kurios išsiskleidžia arba – priešingai – išnyksta kaip dūmas“ (Gaižutis, 1997, p. 2).

Jeigu tėvai neapsiriboja vien tik muzikinių gabumų lavinimu, bet rūpinasi platesniu kultūriniu auklėjimu (lanko kartu su vaikais koncertus, muzikinius spektaklius, muzikuoja šeimoje), sudaromos sąlygos muziką kurti, muzikuoti drauge su kitais šeimos nariais, vaikui atsiranda didesnis noras greičiau įveikti savo ribotumą ir jaustis pilnaverčiu muzikantu. Muzika vaikų dvasiniame gyvenime įsitvirtina kaip labai svarbus ir neatsiejamas dalykas.

Jei tokioje šeimoje augantys vaikai mokosi muzikos toliau (muzikos mokykloje), jie būna išstvermingesni, darbštesni, mokymosi procese sugeba rasti daugiau patrauklių momentų, mokosi tikslingiau. Psichologai pastebi, kad tėvų domėjimasis ir dalyvavimas mokymosi veikloje turi didelę įtaką vėlesniems laimėjimams. Aišku, kad namų aplinkos poveikis šioje ilgoje ir sudėtingoje talentų ugdymo kelionėje yra tik viena visumos dalis, tačiau ji yra lemtinga.

Deja, labai dažnai pamirštama, kad tėvai yra pirmieji savo vaikų mokytojai ir turi didžiausią įtaką jų ateičiai. Gabiems ar mažiau gabiems, kūrybiškiems vaikams reikia tėvų palaikymo ir padrąsinimo, vertybių ir elgesio įvertinimo, taip pat realybės pojūčio įskiepijimo. Labai apmaudu, jei tėvai dėl laiko stokos, o kartais ir dėl nepritekliaus numoja ranka į vaiko gabumus – palieka tai likimo valiai. Pavyzdžiui,

vaikai, gavę pradinį muzikinį išsilavinimą, mąsto subtiliau. Jie ne tik girdi muziką, bet ir ją supranta, atskiria visus garsus, visus intarpus ir nuotaikas. Vaiko požiūris į gyvenimą prasiplečia visapusiškai. Jis nori bendrauti, nori išsakyti savo nuomonę, galiausiai – jis turi ką pasakyti.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai netveria savo kailyje nuo idėjų ir klausimų. Parenkant muzikinę programą, labai svarbu, kad ji tiktų vaikui. Taip pat svarbu būti pasiruošus net tik mokytojui, bet ir tėvams, aktyviai dalyvauti ir palaikyti vaiką muzikiniame patyrimo. Tėvams tai gali būti geriausia investicija vaiko atžvilgiu, nes muzika vaikus jaudina.

Kol motinos augina vaikus namie, labiau rūpinasi jų muzikiniu lavinimu. Kai tik vaikai nuvedami į lopšėlį ar darželį, dalis šeimų pamiršta savo tiesioginę pareigą ir muzikinio ugdymo reikšmę vaikui. Manoma, kad darželis gali pakeisti šeimą. Darželyje gali būti geriau organizuota kolektyvinė muzikinė vaikų veikla, panaudotos įvairios muzikavimo rūšys, įvairesnės mokymo priemonės.

Tačiau darželis niekuomet neatstos taip vaikui reikalingo individualaus dėmesio jo muzikiniams pasiekimams, teigiamo šeimos narių įvertinimo. A. Katinienės manymu, „ikimokyklinio amžiaus vaikui svarbiausia yra tėvų ir kitų šeimos narių nuomonė apie bet kurią jo veiklą“ (Katinienė, 1998, p. 105). Mažam vaikui svarbiausia ne tai, ką apie jį mano, kaip jį vertina svetimi, nuo jo nutolę žmonės, o tai, kaip jį vertina šeima, pirmiausia tėvai. Tai ypač svarbu muzikiniam skoniui lavinti.

Vaikų darželio pedagogas nuolatos turi domėtis šeimos gyvenimu. A. Gučo teigimu, „kuo intensyvesnis bus bendradarbiavimas ir stipresni ryšiai su šeima, tuo lengviau ir sėkmingiau vaikų darželis galės įkūnyti savo uždavinius“ (Gučas, 1994, p. 176).

Apibendrinant galima pastebėti tam tikrus dėsningumus. Šeima ypač svarbi normaliai vaiko raidai ikimokykliniame amžiuje, nes ji yra pirminė ir lemianti asmenybės ugdymą institucija, suteikianti ir fizinį, ir psichinį jos pamatą. Visa tai lemia ir vaiko muzikinį ugdymą, kuris iš esmės priklauso nuo šeimos požiūrio į muziką ir muzikinį gyvenimą, namų muzikavimo tradicijų ir sąlygų, bendros šeimos narių dvasinės kultūros.

2.3. Kūrybiškumo ugdymas įvairiose vaikų muzikinės veiklos grandyse

Vaiko kūrybiškumas priklauso nuo intelekto bei kūrybingumo pasireiškimo muzikinėje kūrybinėje veikloje. Kūryba – puikus atsipalaidavimo, poilsio muzikos pamokoje būdas. Ji reikalauja nepaprastai didelio dėmesio, susikaupimo, ir koncentracijos. Kūrybai reikalingos žinios ir gebėjimai. Tai džiaugsminga, tačiau sunki veikla. Todėl vargu ar mokytojas bus patenkintas kūrybinės veiklos

rezultatais, jeigu kūrybinės užduotys bus skiriamos tik retkarčiais – pamokėlei pajvairinti. Pastebėta, kad retas mokytojas prisipažįsta, jog dirba nekūrybiškai.

Muzikinėje veikloje ikimokyklinukas gali daug ką nuveikti, t. y. kurti, interpretuoti, komponuoti, improvizuoti bei vertinti pačią muziką. Šios muzikinės veiklos rūšys yra glaudžiai tarpusavyje susijusios ir tarsi viena kitą papildo. Būtina siekti, kad elementarus muzikavimas (niūniavimas, dainavimas, grojimas, ritmavimas ir kt.) įgautų socialinę prasmę, taptų neatsiejama vaiko gyvenimo dalimi, lydinčia jį džiaugiantis ir liūdint, padedančia žaisti, dirbti ir kurti. Svarbu atskleisti ir lavinti vaiko muzikinius gabumus, padėti jam įgyti muzikinės patirties, pamėgti muziką. Taip pat naudoti neverbalines emocinio bendravimo priemones, tenkinti kiekvieno vaiko individualius estetinius ir saviraiškos poreikius, dalyvaujant įvairioje muzikinėje veikloje. Muzikos meno priemonėmis ugdyti vaiko dvasinę kultūrą.

Iš patirties žinome, kad vaikams ypač patinka bendri, atliekami susiskirsčius į grupes, kūrybiniai darbai, nes čia kiekvienas gali ne tik atskleisti savo kūrybinius sugebėjimus, bet ir juos lavinti, stebėdamas bendraamžius ir mokydamasis iš jų. Pažymėtina, jog vaikui augant, tobulėja ir keičiasi jo kūrybinės veiklos rezultatai. Todėl didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas muzikiniam rezultatui. Pasak R. Girdzijauskienės, „kūrybingu vadintinas toks muzikinis rezultatas, kuris yra įdomus, originalus, be to, kruopščiai atliktas, apmąstytas“ (Girdzijauskienė, 2003, p. 37).

Muzikinė veikla yra viena labiausiai paplitusių meninės veiklos sričių, joje ir formuojasi aktyvus, specifinis vaiko santykis su muzika. Tinkamai organizuota muzikinė vaikų veikla gali padėti plėtoti ne tik muzikines, bet ir kitas dvasines vaiko galias, formuoti visuminį pasaulio suvokimą. Muzikinė vaiko veikla – tai aktyvus, specifinis vaiko santykis su muzika, skatinantis tam tikrus vidinius procesus. Ji yra viena iš svarbiausių kultūros sričių, kur susilieja fantazijos ir realybė, tai, kas išmokta ir tai, kas paties sukurta.

Dauguma vaikų labai noriai muzikuoja ir kitaip stengiasi išreikšti save per kūrybą. Vaikas su menu auga daug laimingesnis, menas jam padeda būti paklusnesniu, geresniu; per meną išryškėja jo jautrumas, be to, menas veikia inteligenciją ir elgesį. Pasak E. Souriau, „muzika yra mažiausiai „pavojinga“, lyginant su kitomis meno sritimis – čia lemia diskretiškumas supažindinant vaiką su jomis, palydint mažąjį klausytoją į subtilią, dvasingą ir švarią meno sritį“ (Souriau, 1994, p. 5).

Ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinė kūryba nėra tapati profesionaliajai, ji labiau panaši į žaidimą su muzika – tai vaiko saviraiškos skatinimas, jo įvairių kūrybinių galių žadinimas. Muzikinė vaiko kūryba yra vertinga muzikinės kalbos įvaldymu. Kai vaikas sukaupia tam tikrą muzikinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių kiekį, jis gali bandyti kurti muziką sąmoningai. Muzikinė kūryba gali išryškėti bet

kurioje muzikinėje vaiko veikloje: dainuojant, šokant, grojant, kuriant įvairias ritmines bei melodines atkarpėles, žaidžiant.

Psichologai pažymi, jog muzikinio auklėjimo metu didžiausią įtaką protinei vaiko veiklai turi pirmieji vaiko muzikiniai kūrybiniai bandymai. Augantis vaikas yra smalsus ir nekantrus. Tik tas, kas vaikus myli, į juos kreipiasi švelniai, – visada atidžiai išklauso, jei reikia, paaiškina, pataria ir objektyviai vertina jų poelgius. Šitaip sudaromas tas teigiamas emocinis klimatas, kuriame vaikas jaučiasi saugus, pasitikintis savimi. Skatindamas vaikų spontanišką muzikinę kūrybą, pedagogas jiems gali pasiūlyti įvairių užduočių, – nuo paprastų iki sudėtingesnių.

Gebėjimas elementariai kurti bet kurioje muzikinėje veikloje skatina ne tik geriau toje veikloje išmokti panaudoti įgūdžius, bet ir visapusiškai lavinti muzikinius gebėjimus. Tačiau tam reikia ypatingo mokytojo pasirengimo. Svarbu, kad mokytojas vadovautų ne tik dainavimo, ritmikos įgūdžių lavinimui ar kt., bet ir vaiko kūrybinių gebėjimų ugdymui. Vaikai muzikinę kūrybą dažnai tapatina su žaidimu, todėl ji vaikams patraukli ir mėgstama.

Praktinė užduotis:

- padainuoti savo vardą;
- garsais išreikšti tam tikrą nuotaiką (džiaugsmą, liūdesį, baimę ir pan.);
- sukurti atsakymą muzikiniam „klausimui“ (pedagogas padainuoja melodiją, vaikas toliau pratęsia);
- skambančią muziką pavaizduoti judesiais, pridėdant riminį motyvą;
- skambančią muziką perteikti spalvomis ir pan.

Ikimokyklinukai, jeigu teisingai jiems vadovaujama, gali išmokti meniškai atlikti muzikinius kūrinius. Ši veiklos rūšis pasireiškia dainavimu, judesiais su muzika, pridėdant ritminį motyvą bei grojimu įvairiausiai vaikiškais muzikos instrumentais.

2.3.1. Kūrybiškumas dainavimo mokyme

Dainavimas – viena iš žmogaus mąstymo vystymo formų, bene įtaigiausia meno šaka, savo kilme artima kalbai. Vaikų dainavimas žavi bet kurį klausytoją, nes šis vaikų atliekamas menas, muzikos ir dainavimo mokytojo pažadintas, yra unikalus, betarpiškas, kupinas tikrų jausmų ir nuoširdumo.

Dainavimo reikšmę vaikų muzikiniame auklėjime įrodė įvairių šalių mokslininkų atlikti tyrimai. Nustatyta, kad dainavimas – viena iš labiausiai mėgstamų vaikų muzikinės veiklos rūšių. „Dainuoti tai ne tas pats, kaip atkurti melodiją iš įrašo, dainuoti – tai atkurti visiems tos melodijos variantams vieną ir

bendrą savybę“ (Šečkuvienė, 2004, p. 89). Ir koks vaikui iškyla girdimos melodijos vaizdinys, taip jis išmoksta atkurti ją balsu.

Dainavimo klausimais ypač domėjosi pedagogai, psichologai – Z. Kodajus, A. Piličiauskas, N. Vetlugina, R. Štaineris, M. Vikat ir kiti. Dainavimas įvardytas kaip vokalinė veikla, kuri yra bene svarbiausia aktyvaus vaiko santykio su daina ir pačiu procesu pasireiškimo forma, galinti stimuliuoti muzikinę ir įvairiapusę vaiko raidą. Dainuodami vaikai muzikuoja kūnu ir siela.

Mokant vaikus dainuoti labai svarbu atsižvelgti į mokymo metodus. Aptarsime konkrečius metodus, kuriuos pedagogams tikslinga naudoti pamokose.

Dainavimą lavinantys metodai.

1. *Dainos demonstravimas* – vienas iš svarbiausių dainelės mokymo etapų. Muzikos mokytojas pademonstruoja dainelę, o tik po to ima mokyti vaikus, kaip ją atlikti. Šis metodas labai reikalingas ir svarbus, nes vaikai tokiu būdu sužino dainelės turinį, jos nuotaiką, susidomi dainele bei išgirsta gerą dainelės atlikimo variantą. Dainos demonstravimas – reikšmingas motyvacinis momentas. Mokytojas dainelę turi padainuoti itin meniškai, raiškiai ir įtaigiai, nes pirmasis išpūdis giliai ir ilgam įstringa į vaiko atmintį. Ir tik nuo demonstravimo priklausys, ar vaikai norės mokytis dainelę, ar ne.

2. *Pasakojimas/aiškinimas*. Baigus demonstruoti dainelę, pedagogas gali trumpai papasakoti, apie dainelės atsiradimo istoriją, paklausti vaikų, apie ką daina ir pan. Pasakojimo/aiškinimo metodas šioje veiksenoje atlieka „sudominimo“ ir „paaiškinamąją“ funkciją. Paaiškinimas reikalingas tam, kad vaikai būtų mokomi taisyklingo dainavimo.

3. *Pratybų metodai*. Dėmesys kreipiamas į dainos atlikimą. Priimtina dainelę mokyti po trumpą muzikinę frazę, vėliau – po sakinį, mokiniams kartojant.

4. *Balso lavinimo metodai* – t. y. vokalinės pratybos (įsidainavimai). Tikslas – ugdyti mokinių balso aparatą: siekti dainavimo laisvumo, balso diapazono, balso skambumo ir grožio, dikcijos aiškumo, tembrinės įvairovės, vokalinės pozicijos taisyklingumo ir kt.

5. *Dainos mokymas iš klausos*. Mokant dainuoti šiuo metodu nereikia mokėti skaityti iš natų (toks metodas ypač naudingas, kol vaikai nemoka dar solfedžuoti). Vaikai pamėgdžioja mokytojo dainavimą, atkartoja. Dainavimas be pritarimo yra prielaida ankstyvam daugiabalsio dainavimo pasireiškimui, ypač gerai lavina melodinę bei harmoninę klausą. Vokolinių įgūdžių lavinimui lemiamos reikšmės turi ir pedagogo sugebėjimas pademonstruoti tai, ko jis pats norėtų iš vaikų. R. Štainerio manymu, ikimokyklinio amžiaus vaikai pasaulį suvokia tik pamėgdžiodami.

6. *Dainos inscenizavimas*. Tikslas – skatinti pajusti dainos idėją, nuotaiką, ją perteikiant gestu, judesiu. Tikslinga improvizuoti: vieni vaikai inscenizuoja, kiti spėlioja, kas vaizduojama ir pan.

7. *Ritminis pritarimas*. Šiuo metodu lavinamas vaikų kūrybiškumas, saviraiška, skatinama domėtis, ieškoti tinkamų sprendimo būdų ir pan. Norint įtvirtinti tikslų naujos dainelės ritminį piešinį, jį galima paryškinti plojant muzikos metro pulsaciją. Išmoktos dainelės atlikimas gali būti pajvairinamas ir pagyvinamas pritariant ritminiais vaikiškais muzikos instrumentais. Derinant dainavimą su ritmika, visapusiškai lavinam vaiko muzikinė klausa, o taikant grojimą, praplečiamas vaiko muzikos garso tembro suvokimas ir suteikiama daug džiaugsmo bei pasitenkinimo.

8. *Dainos iliustravimas*. Metodas reikalingas ikimokyklinio amžiaus vaikams, kol dar vaikai mėgsta piešti. Tikslas – „spalvomis perteikti muzikos nuotaiką, išryškinti pagrindinius dainos veikėjus, esminius siužetinės linijos momentus“ (Girdzijauskienė, 2003, p. 18).

9. *Judesio pritaikymas dainai*. Šiuo būdu vaikai išmoksta „sudėti akcentus“ reikiamoje vietoje ir laiku. Judesys vaikams ne tik padeda įgyvendinti savo prigimtinių poreikį judėti, bet ir suteikia galimybę geriau pažinti, atlikti, pajauti ir suprasti muziką.

Apibendrinant galima teigti, jog dainavimo veikloje naudojami tokie metodai, kurie būtini tinkamiems muzikiniams įgūdžiams suformuoti – tai demonstravimo, aiškinimo, pasakojimo ir pratybų. Taip pat naudojami ir specifiniai metodai.

Pateikiame pavyzdžių iš stebėtų pamokų, kaip vaikų kūrybiškumas pasireiškė dainuojant.

1 pavyzdys.

Pamokos tema: Gėlės.

Tikslas: supažindinti su dainos dinaminiais niuansais: crescendo – diminuendo (garsyn – tylyn), laipsniškai garsinant ar tildant atliekamas užduotis.

Įsidainavimui mokytoja pasiūlo vaikams įsivaizduoti žydintį gėlių darželį ir vaikstant „uostyti“ bei mėgautis gėlių kvapais: įkvepiant ilgai, iškvepiant trumpai ir atvirkščiai. Tuo tarpu groja trumpus melodinius motyvus, ragindama aktyviau arba tankiau kvėpuoti, norint užuosti kuo daugiau gėlių kvapų. Melodinius motyvus, pasiūloma padainuoti iš klausos. Vaikams leidžiama patiems sugalvoti gėlių pavadinimus (pvz. saulėgrąža, našlaitė, ramunė, rožė, lelija ir pan.) ir pagal sugalvotą melodiją padainuoti įvairiais variantais, su žodžiais.

Labiausiai vaikų kūrybiškumas atsiskleidė, kai buvo paprašyta sugalvotą melodiją pajvairinti judesiais. Vieni vaikai plojo pirštukais į stalą ar į kėdę šalia savęs, kiti – pirštų galais į stalą, į žemę... Siūloma sugalvoti ritmines formules išvardintų gėlių pavadinimams. Pvz., vienas vaikas sako ir ploja

delnu į kelius labai tyliai, antrasis – garsiau... Ir taip toliau, kol paskutinysis savo žodį pasako labai garsiai.

Mažiau aktyviems vaikams vaikams pasiūlyta pritarti ritminiais vaikiškais muzikiniais instrumentais (pagaliukais, metalinėmis dėžutėmis su smėliu, barškučiais, kaladėlėlėmis, būgneliu, varpeliais ir kt.). Tokiu būdu pedagogė siekė įtraukti visus vaikus į muzikinę kūrybinę veiklą. Improvizuojant dainelės melodiją, berniukas pasisiūlė paploti sugalvotą ritminį motyvą, jo manymu, „labiausiai atitinkantį saulėgražos augimą“.

2 pavyzdys.

Pamokos tema: Lopšinės.

Tikslas: supažindinti su dinaminėmis improvizacijomis, tempo kaita.

Per vieną muzikos pamokėlę, mokytoja skiria vaikams užduotėlę – sužinoti, kokią lopšinę mama dainuodavo ir kodėl. Sekančią pamokėlę vaikai su mielu noru pasakojo, kokias lopšines jiems dainuodavo mamos, močiutės... Vaikai, paminėję lopšinę, buvo klausiami, kaip dainuojamos lopšinės, kodėl dainuojamos, ar patys mokėtų padainuoti. Iš nedidelėje grupėje esančių vaikų, labiausiai išsiskyrė mergaitė, kuri pati pasisiūlė padainuoti lopšinę „A a a pupuliuk“. Mergaitė, atsistojusi prieš kitus vaikus, liepė visiems užsimerkti ir „ramiai miegoti“. Tuo tarpu, kai liūluojančiai dainavo, prieidavo prie kiekvieno ir savo rankytėmis „barstydavo žvaigždutes“, taip „dovanodama“ visiems „saldų sapną“. Kai mokytoja paklausė, kas išmokė dainelę, mergaitė atsakė, jog mama, o „sapnus dalinti“ sugalvojo pati.

Taipogi vaikams pasiūlyta susirasti iš klasėje esančių žaislų mėgstamiausią žaislą, kurį labiausiai norėtų priglausti, pasupti, klausant A. Katinienės h.l.d. „Lopšinė“. Siūloma įsiklausyti, kaip skamba lopšinė. Vaikų prašyta patiems sugalvoti ritmišką judesį tokį, koks jiems atrodo tinkamas lopšinei. Pastebėta, jog dauguma vaikų glaudė žaisliukus prie savęs (prie veido, krūtinės), sūpavo pirmyn, atgal. Kai kurie vaikai tyliai niūniavo melodiją, supant tarė garsą „a a a“...

2.3.2. Kūrybiškumas instrumentinio muzikavimo mokyme

Iš visų naudojamų muzikinių veiksnių pamokoje instrumentinį muzikavimą reiktų išskirti kaip geriausią ir subtiliausią formą – jungiančią „vidinį girdėjimą“ su aktyvia judesio veikla. Vaikų instrumentinis muzikavimas gali sužadinti daug kūrybinių sumanymų. Labai dažnai panaudojimo sfera yra trumpalaikė arba ne visuomet tinkamai pasirinkta pagal amžių bei poreikius.

Instrumentinis muzikavimas, kaip meninio ugdymo būdas, gali turėti svarų indėlį ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinius gebėjimus bei kitas vaiko kompetencijas. Šios veiklos sėkmę lemia meninio ugdymo pedagogo tinkamas psichologinis ir pedagoginis pasirengimas.

Instrumentinis muzikavimas – viena įdomiausių muzikinio ugdymo formų. Nuosekliai, kūrybingai grojant, muzikuojant, mokytojas su vaikais artėja prie muzikos dalyko tikslo – suteikti muzikinės, estetiškos kompetencijos pagrindus, ugdyti aktyvią, kūrybišką emocingą asmenybę, gebančią prasmingai dalyvauti aplinkos muzikiniame gyvenime.

Tam tikra atlikimo rūšis yra grojimas vaikiškais muzikos instrumentais. Psichologų ir tyrėjų manymu, meninio jautrumo, gero muzikinio išmanymo, pedagoginio takto ir psichologinio subtilumo reikia vadovaujant vienai sudėtingiausių pamokos veiklai – instrumentiniam muzikavimui – grojimui. Ši muzikinė veikla glaudžiai susijusi su visomis muzikos pamokos dalimis. Dauguma tyrėjų mano, kad grojimas įvairiais muzikos instrumentais:

- lavina vaikų tembrinę klausą;
- ugdo ritmo pojūtį;
- turtina muzikinės kalbos patirtį;
- lavina koordinaciją, smulkiąją bei pirštų motoriką;
- ugdo ansamblinio muzikavimo įgūdžius;
- žadina norą muzikuoti.

Pastebėta, kad kartais vaikai abejingi muzikos pamokose vykstančiai instrumentinio muzikavimo procesui. Nemaža dalimi čia prisideda ir mokytojas. Jis veikia mokinio nuostatoms ne tik apie grojimą, bet ir visam muzikavimo formavimuisi. Kaip pats mokytojas sugeba mokinius sudominti, uždegti, taip vertinama ir muzika. Todėl mokytojas atlieka kone patį svarbiausią vaidmenį vaiko kelionėje į muziką, per muziką, su muzika.

Muzikos mokytojas, stokojantis meninės erudicijos ir pakankamai žinių, negali tikėtis efektyvios veiklos formos. Jau pirmasis trūkumas – žmogiškosios šilumos, meilės muzikai – lemia ugdytinių nenorą muzikuoti ir apskritai muzikos atmetimą.

Sujungus kelias muzikinės veiklos rūšis lavinami vaiko koordinaciniai įgūdžiai, kurie labai svarbūs atliekant kūrinį. Psichologė N. Muchina yra pastebėjusi, kad vaiko džiaugsmas, pasididžiavimas gerai atlikus užduotį arba gėdos jausmas neatlikus pareigos tokie stiprūs, jog jisai išgyvena ir tada, kai niekas apie tai nežino bei nemato.

H. Šečkuvienės manymu, „grojimą derinant su kitomis muzikinės veiklos rūšimis (dainavimu, ritmika, muzikos klausymu, improvizavimu) vaikai, patys aktyviai dalyvaudami kūrybiniame procese, giliau pajaučia muzikinės raiškos galimybes“ (Šečkuvienė, 2004, p. 91). Svarbu ugdyti ansamblišumą, ritmiškai atliekant kūrinį visiems kartu, supažindinti su melodijos atkūrimo būdais ir galimybėmis. Trumpai apžvelgsime **instrumentinio muzikavimo (grojimo) dalyje taikomus metodus**:

1. *Demonstravimas*. Metodą tikslinga naudoti pamokėlėse, kad vaikai galėtų suvokti, kaip tiksliai atlikti kūrinėlį. Šiuo metodu mokoma ir pačios grojimo technikos. Mokytojas privalo būti atidus, turi siekti, kad kiekvienas vaikas matytų jo rodomą grojimo techniką. Svarbu atminti, jog grojant tikslinga kontroliuoti vaikų judesius, kad šie būtų laisvi, natūralūs (mokantis groti tikrais muzikos instrumentais, nes bet kurios dalies įtampa trukdo įsisavinti grojimo įgūdžius). Taip pat skatinti geriau įsiklausyti į kiekvieno instrumento skambesį, pajauti skambesio įvairovę.

2. *Aiškinimas*. Šis metodas naudojamas dažniausiai, nes vaikai ne visada teisingai supranta, kaip reikia teisingai groti. Demonstravimo bei aiškinimo metodai tarpusavyje labai glaudžiai susiję ir neatsiejami. Pavyzdžiui, jei mokytojas tik rodys – vaikai gros kaip išmano, jei tik aiškins – vaikai nežinos ir nesupras, kaip reikia groti. Todėl tikslinga instrumentinio muzikavimo veikloje naudoti abu metodus.

3. *Praktika*. Kuo daugiau praktikos pamokose, tuo geresni grojimo rezultatai.

4. *Grojimas ritminiais ir melodiniais instrumentais*. Grojimą ritminiais instrumentais rekomenduoja beveik visi muzikos pedagogai (E. Balčytis, 1982; 1986; V. Krakauskaitė, 1992; E. Velička, 1995; A. Piličiauskas, 1982 ir kt.). Tai netiesioginis tikslas išmokyti vaikus grojimo technikos, o priemonė, pasitelkiant instrumentus, perteikti elementarias muzikos rašto žinias, supažindinti su improvizavimo galimybėmis. Vaikai labai mėgsta groti vaikiškais muzikos instrumentais – tai savotiškas žaidimas, kuriame jie gali ne tik fantazuoti, bet ir naudoti žaidimo įrankius (muzikos instrumentus). Grodami įvairiais melodiniais, ritmo instrumentais, vaikai ne tik sieja su praktika muzikos žinias, ugdomi įvairius muzikinius gabumus, bet ir mokosi muzikinių instrumentų bei jais atliekamos muzikos pažinimo.

Kaip teigia H. Šečkuvienė, „grojimas vaikiškais muzikos instrumentais skatina geriau įsiklausyti į kiekvieno instrumento skambesį, pajauti garsų skambesio įvairovę. Grojant labai svarbu išgaunamo garso kokybė. Vaiko klausia turi nuolat dirbti, siekiant kuo gražesnio skambėjimo“ (Šečkuvienė, 2004, p. 92). Tokiu būdu lavinami įvairių dinaminų niuansų išgavimo įgūdžiai.

Ikimokyklinio amžiaus vaikas geba atlikti ir kurti įvairius ritminius motyvus (trinkelėmis, lazdelėmis, barškučiais, žvangučiais, akmenukais, įvairiais būgneliais, atskiromis metalofono ar ksilofono plokštelėmis ir kt.); geba žaisti garsais, improvizuoti, išreikšti įvairias savo nuotaikas paprasčiausiais melodiniais instrumentais: švilpynėmis, molinukais, įvairiais žaisliniais klavišiniai instrumentais, triolomis ir pan.

Kad suteiktume vaikams kuo daugiau džiaugsmo, per vieną pamoką nereikia parodyti visų galimų grojimo būdų vaikiškais muzikos instrumentais. Po kelių pamokų, vis papildant naujais tembrais, vėliau įdomiau juos visus sugretinti ir palyginti.

Apžvelgus instrumentinio muzikavimo (grojimo) veiksena mokančius metodus, galima daryti išvadą: kaip ir dainavimo mokyme, naudojami tie patys metodai – demonstravimas, aiškinimas ir praktinis atlikimas. Pažymėtina, jog šioje veiksenoje naudojami ir specifiniai metodai.

Pateikiame pavyzdį iš stebėtų pamokų, kaip vaikų kūrybiškumas pasireiškė instrumentinio muzikavimo mokyme.

Pamokos tema: Ruduo.

Tikslas: instrumentinio muzikavimo plėtojimas, improvizacija ritmu, dinamika.

Išugdyti jautrų, išraiškingą mokinių muzikavimą nėra paprasta. Tai patvirtino ir pati mokytoja. Įsigrojimui siūloma pademonstruoti rudens garsus: lapų kritimą, lietaus šnarėjimą (mormorando, šnypštimas, šlamėjimas ir pan.). Kiekvienas vaikas gauna po vaikišką muzikos instrumentą (molinukus, lazdeles, barškučius ir pan.). Leidžiama eksperimentuoti, kokį patį tyliausią ir garsiausią garsą galima išgauti vienu ar kitu instrumentu, įvairiomis priemonėmis – mušant ranka, lazdele, kratant... Pamokėlės metu berniukas pasisiūlė pavaizduoti plasnį gandrą ir kaip jis ruošiasi skrydžiui... Vaizduojamus judesius atliko stovėdamas, eidamas, o kai pavargdavo – atsisėdamas. Paprašyta išvardinti ir daugiau paukščių, kokius garsus lengviausiai geba atpažinti ir pan. Dalis vaikų sugalvojo paukščių balsams melodijas ir jas padainavo.

Kūrybinio proceso metu vaikai yra ypač smalsūs ir linkę daug ką analizuoti, tyrinėti, pasižymi didele energija, sugeba kurti originalias idėjas bei surasti tinkamus sprendimo būdus. Grojant vaikiškais muzikos instrumentais, prašyta didelio dėmesio sutelkimo, susikaupimo. Mokytoja grojimą derino su kitomis muzikinės veiklos rūšimis (dainavimu, ritmika, improvizavimu). Tokiu būdu vaikai, patys aktyviai dalyvaudami kūrybiniame procese, galėjo giliau pajusti muzikinės raiškos galimybes.

Muzikinės veiklos stebėjimo metu pastebėta, jog mokytoja, mokanti vaikus groti, siekia atlikimo kokybės, prasmingo išraiškos priemonių panaudojimo. Muzikavimas daugeliui vaikų leido patenkinti įgimtą kasdienio muzikavimo poreikį. Mažiau aktyvius vaikus pedagogė ragino įsijungti į kūrybinį procesą.

2.3.3. Kūrybiškumas ritmuojant ir muzikuojant

Muzika, ritminis judesys ne tik suteikia malonumą, bet ir sužadina vaizdinius, išlaisvina vaikų idėjas. Įvairūs žaidybiniai pratimai ar dainelės sužadina teigiamas emocijas, paskatina drąsiau veikti kūrybiniame procese, reikšti savo mintis, jausmus bei pripildo vaikų meną.

Vaikams labai patinka ritmuoti, jei mokytojas sugalvoja įdomių metodų. Pasak H. Šečkuvienės, „grojant ritmo darinius instrumentais, labai svarbi ir kūno raumenų veikla: vaikas ritmo pulsaciją pajaučia ne tik klausia, bet ir raumenų įtampos kaita, o tai labai sustiprina ritmo pajautimą“ (Šečkuvienė, 2004, p. 90).

Pažymima, kad vaikas vienu metu patiria garsų trukmių santykius ir tembrą, jei įvairius ritmo darinius atlieka muzikos instrumentais. Kūno judesiai (trepsėjimas, beldimas, plojimas ir kt.) taip pat gali būti panaudojami kaip ritminis instrumentas. Kuriant ritmo darinius, vienu metu naudojamos trys muzikinės veiklos rūšys: ritmika, grojimas ir kūryba.

Vėlesniame muzikinio lavinimo etape vaikai, jau turintys bent minimalių muzikos žinių ir įgūdžių, improvizuodami ir atlikdami kūrybos užduotis pedagogui suteikia daugiau informacijos apie perteiktų žinių ir įgūdžių įsisavinimą (ritminę muzikos sandarą, dermės pajautimą ir pan.)

Muzikinėje veikloje skiriami keli specifiniai, ritmo pojūtį lavinantys, metodai:

1. *Ritmo darinio mokymas iš klausos.* Metodas naudingas tuo, jog padeda vaikams sukaupti dėmesį, būti pastabiems, padeda suformuoti pirmuosius įgūdžius, kurie bus reikalingi vėlesniame laikotarpyje, mokantis skaityti muzikos rašto iš natų.

2. *Mokymas iš ritminių lentelių, muzikinių kortelių.* Šis metodas yra vienas populiariausių metodų, organizuojant ritmo mokymą.

3. *Ritminių pratimų atlikimas.* Metodas pažvairina ritmavimo procesą, daro jį įdomesniu, patrauklesniu vaikams, taipogi, ugdytiniai turi galimybę pajauti muzikos judėjimą visu kūnu (plojant rankomis, spragsint, trepsint koja į grindis, mušant per kelius ir pan.).

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog pagrindinis ritmikos panaudojimo tikslas vaiko muzikinėje veikloje – lavinti gebėjimą pajauti ritmą, nes ritmo pajautimas padeda suvokti muzikinio kūrinio judėjimą ir muzikos prasmę.

Pateikiame pavyzdį iš stebėtos pamokos, kaip vaikų kūrybiškumas pasireiškė atliekant ritminius darinius ir muzikuojant.

1 pavyzdys

Pamokos tema: Arkliukas.

Tikslas: lavinti kūrybiškumą, naudoti kuo įvairesnių ritminių figūrų, metro ir ritmo įgūdžių lavinimas, dviejų ritminių darinių derinimas vienu metu.

Prašoma išvardinti, kokiais žodžiais dar vadinamas arkliukas ir pagal sugalvotus žodžius, padainuoti savo sukurtą trumpą melodinę atkarpėlę.

Užsiėmimų metu labiausiai išsiskyrė berniukas, išreiškęs norą dainuojant, pamėgdžioti arkliuko bėgimą; mergaitė pasisiūlė paploti ranka savo sukurtą ritminį motyvą. Labiausiai vaikų kūrybiškumas atliekant ritminius darinius (plojant rankomis, trepinėjant, bėgant mažais žingsneliais, pasišokėjant, šuoliuojant ir pan.) ir muzikuojant, pasireiškė juos suskirsčius dviem grupėmis: vienai grupei teko ritminiai instrumentai, kitai – melodiniai. Pradžioje ritminė grupė grojo „lygų jojimą“, melodinė – „šuolius“. Tai darė kartu arba paeiliui, keitėsi vietomis. Keliskart pakartoti ritminiai motyvai. Mokytoja stebėjo, kad vaikai neskubėtų, nelėtintų tempo bei nesumaišytų ritmo. Pastebėta, jog vaikai geriau koordinavo rankomis atliekamus judesius (plojimą delnais), negu kojomis (trepsėjimą, šuoliavimą ir pan.).

Muzikavimas grupėje, ypač kai pritariama įvairiais ritminiais muzikos instrumentais (kaladėlėmis, žaislais, barškučiais, medinukais, triolomis, švilpukais ir kt.), plojimais, trepsėjimais ir pan., tik pagyvino muzikos pamoką. Pastebėta, jog muzikavimas drauge vaikams teikė didelį džiaugsmą, pasitenkinimą, užsimezgė draugiški tarpusavio santykiai, patirta nepaprastų įspūdžių.

2.3.4. Kūrybiškumas mokant klausytis muzikos

Muzikos klausymasis, kaip viena pagrindinių vaikų muzikinės veiklos rūšių, turi didžiulį lavinamąjį ir auklėjamąjį poveikį. Pradiniam ugdomo etape labai svarbu išlavinti klausymo įgūdžius. E. Balčyčio manymu, „svarbiausia muzikos paskirtis – išreikšti žmogaus jausmus, išgyvenimus. Todėl

klausantis muzikos svarbiausia – ne ką nors įsivaizduoti, o pajauti jos grožį, suvokti jos reiškiamas idėjas, nuotaiką“ (Balčytis, 1993, p. 13).

Klausymo reikšmę ugdant vaiko muzikalumą pabrėžia daugelis autorių (Vetlugina, 1968; Suzuki, 1993; Katinienė, 1998; Krakauskaitė, 1994 ir kt.). Muzikos klausymas suprantamas dviem aspektais – kaip muzikos kūrinį klausymas ir išsiklausymas pačiam muzikuojant, tai laiduoja muzikos suvokimą ir atlikimo kokybę.

Vaikų darželyje šiuo metu muzikinė veikla daugiausiai orientuojama ugdyti muzikos suvokimą, specialiai skiriant laiko muzikos klausymui. Muzikos klausymas yra svarbi vaiko muzikinės patirties fazė, įnešanti labai svarų indėlį į vaiko augimą ir raidą. Tačiau muzikos klausymas yra pasyvesnė forma ir ji negali visiškai patenkinti vaiko poreikių.

Kaip teigia V. Krakauskaitė, „darželinukai ne iš karto sugeba kaip reikia susikaupti muzikos klausymuisi. Įtemptai, atidžiai klausytis jie tegali tik 2 – 3 minutes, todėl klausymuisi parinkite labai trumpas daineles, kūrinėlius, truncančius ne daugiau kaip minutę“ (Krakauskaitė, 1994, p. 168). Svarbiausia – muzikos klausymuisi visada rasti labiausiai tinkamą momentą, nuteikti vaikus, kad jie susikauptų, gerbtų skambančią muziką ir netrukdytų kitiems klausytis.

Muzikos klausymosi etapui tikslinga parodyti paveikslėlių, kuriuose yra tam tikras apibendrintas vaizdas: saulėti ar ūkanoti gamtos peizažai, stipraus lietus arba vėjas, rami ar banguojanti jūra, ramus upelis, miško vaizdai ir pan. Tokiu būdu vaikai susikaupia, atidžiai žiūri į rodomus piešinius, sužadina fantaziją, gretina juos su vaizdais, kuriuos sukelia tuo metu skambanti muzika.

H. Šečkovienės manymu, „gana sudėtinga išsiaiškinti, ką vaikai iš tikrųjų jaučia klausydami muzikos, nes žodžiais jie dar negeba to išreikšti, taigi apie jų išgyvenimus klausant muzikos dažniausiai galima spręsti tik stebint jų mimiką, žvilgsnį, balso intonaciją, judesius“ (Šečkovinė, 2004, p. 88). Pastebėta, kad ikimokyklinukai labiau susidomėję klausosi muzikos, kuri yra daugiau turiningesnė ir sudėtingesnė negu ta, kurią jie gali patys atkurti. Muzikos klausymasis ugdo nuolatinį vaikų dėmesį, meilę muzikai, lavina estetinį skonį.

Tai, ką vaikas patiria klausydamas muzikos, išoriškai taip neatsiskleidžia, kaip dainuojant ar judant pagal muziką. Muzikos kūrinį klausymąsi per pamoką galima derinti su ritmika ir improvizavimu (girdimos muzikos imitavimu judesiais), grojimu ritminiais instrumentais (siekiant tiksliau pajauti skambančios muzikos ritmą), dainavimu (dainuojant pagrindinius motyvus, jie geriau įsimenami).

Klausymo mokymo metodika gana sudėtinga. Muzikos klausymo veiksenoje vis dar ieškoma metodų, kurie sudomintų vaikus, juos aktyvuotų veiklai. Paminėtina, jog praktikoje dažniausiai naudojami šie metodai: demonstravimas, aiškinimas, muzikos melodijos dainavimas, melodijos ar muzikos vaizdavimas judesiais, muzikinės vaizduotės žadinimas. Tikslinga pažymėti, jog dar daug kitų metodų naudojama muzikos pamokose.

Pateikiame pavyzdį iš stebėtos pamokos, kaip vaikų kūrybiškumas pasireiškė mokant klausytis muzikos.

1 pavyzdys.

Pamokos tema: Linksma ar liūdna muzika?

Tikslas: išmokyti skirti linksmą ir liūdną (mažorinę ir minorinę) muziką, išreikšti linksmas ir liūdnas intonacijas, nusakyti muzikos nuotaiką, ugdyti vaikų kūrybiškumą, muzikinę atmintį ir klausą.

Pamokėlės metu vaikai klausosi mažorinės bei minorinės muzikos. Užduotis: skambant muzikai pasakyti, kuri yra linksma, o kuri liūdna? Kiekvieno vaiko žinių patikrinimui naudojamos kontrolinės kortelės (linksma nuotaikai apibūdinti – geltona, liūdnei – mėlyna). Vaikai, klausydamiesi muzikos, neskubėdami pagalvojo ir, davus ženklą, iškėlė atitinkamos spalvos kortelę, apibūdinami muzikos nuotaiką, naudojo terminus (linksma, šviesi, skaidri, skambi, žaisminga, juokinga, gyva, nuostabi, liūdna, graudi, niūri, rūsti, ilgesinga...).

Kad vaikai geriau pajustų ir suvoktų linksmą ir liūdną (mažorinę ir minorinę) muziką, patariama dainuoti linksmus ir liūdnius pasikalbėjimus arba pasakojimus. Muzikinimas pasikalbėjimams siūloma naudoti paveikslėlius. Pavyzdžiui, linksmi ar liūdnei dainuojant, rodomi atitinkamų nuotaikų paveikslėliai (linksmi ar liūdnei), klausiami vaikų, kas nupiešta ir pan. Labiausiai vaikų kūrybiškumas pasireiškė, skyrus užduotėlę pabandyti pratęsti skambančios muzikos melodiją. Taipogi sukurti trumpą dainelę, su mėgstamais personažais (pasakų veikėjais, žvėreliais ir pan.). Pastebėta, jog kai kurie vaikai improvizuodami dainelės melodiją, kartu plojo ir sugalvotą ritmą (rankomis, pirštų galais į stalą ir pan.).

2.3.5. Kūrybiškumas žaidimuose

Dauguma psichologų ir tyrėjų sutinka, kad žaidimo veikla yra bene svarbiausia ikimokyklinio amžiaus vaikams, nes skatina valingų psichinių procesų formavimąsi (pavyzdžiui, žaidžiant stiprėja vaiko valingas dėmesys ir valinga atmintis) ir gali paruošti bei rengti sistemingam mokymuisi, našiam darbui. Tai viena iš svarbiausių šio amžiaus vaikų auklėjimo bei mokymo uždavinių. Kaip teigia V.

Muchina, „sąmoningą tikslą (sutelkti dėmesį, įsiminti ir prisiminti) žaidime vaikas išvelgia anksčiausiai ir lengviausiai“ (Muchina, 1988, p. 108).

Psichologai nėra vieningos nuomonės, apibūdindami žaidimą, nes jis palaiko daug įvairiausių vaiko veiklos sričių, reiškiasi įvairiomis situacijomis, tačiau žaidimo svarba vaiko raidai neabejojama. Žaidimas – tai judrus realybės ir fantazijos mišinys. Vaikų vidiniam pasauliui, vaizduotei jame tenka daugiausia vietos. Aistrą žaisti skatina energingas noras kurti fantastinius vaizdus. Atrodo, kad vaikai iš savo fantazijų nepaliaujamai gauna energijos.

Žaisdami vaikai gali nekliudomi pereiti iš vienos erdvės į kitą, kaitalioti tikrą vaizduotės pasaulį. Realiosios aplinkos daiktai perkeliama į vaizduotės erdvę, kur jiems suteikiama kita vertė ir savybės. Tačiau žaidimų pakaitalai turi sudaryti galimybę veikti su jais kaip su tuo daiktu, kurį jie atstoja. Pasirinkdamas daiktų pakaitalus, ikimokyklinukas vadovaujasi realiais daiktų santykiais. Pavyzdžiui, pusė degtuko bus mažas lapiukas, visas degtukas – lapė, o degtukų dėžutė – lapiuko guolis; arba krėslas virsta pilimi ir pan.

Vaikai nežaidžia tylėdami. Net ir tada, kai vaikas vienas, jis kalbasi su žaisliukais, su įsivaizduojamu žaidimo dalyviu, kalba už save, ir už mamą, tėtę... Žodis tampa lyg ir žaidimo veiklos akompanimentu ir geriau atskleidžia vaidmenį, paties vaiko požiūrį į jį. Žaisdami vaikai visiškai užsimiršta, jie atsiduria savo stebuklų, tyrinėjimų, nuotykių realybėje. Žaidimai suteikia tikro, absoliutaus džiaugsmo.

Pažymėtina, kad žaidimas – tai nuolatinis kūrybiškumo ir gyvenimo įrodymas. Žaidimų pasaulis ypatingas, jame viskas paprasčiau, daug artimiau ir prieinamiau, negu yra iš tikrųjų. Žaidimas, kaip ir sapnai, leidžia aiškiau suvokti save, išplaukia iš tikrovės, tačiau vien ja nesibaigia. O. Monkevičienės manymu, žaidimas dažniausiai būna gražus, nes jame yra įtampa, pusiausvyra, kaitaliojimas, kontrastas, variantai, užuomazga, atomazga bei sprendimai. Taipogi jis įtraukia ir atpalaiduoja, prikausto ir sužavi, jis pripildytas ritmo ir harmonijos – dviejų kilniausių ypatybių, kurias vaikas pastebi aplinkoje ir gali išreikšti.

Žaidimas – ne tik pramoga. Žaidybinėje veikloje prasideda ir mokomoji veikla, kuri vėliau pasidaro svarbiausia. V. Muchina pažymi, kad “tikrąją žaidybinę veiklą laikoma tik tokia, kai vaikas, atlikdamas vieną veiksmą, turės galvoje kitą, vartodamas vieną daiktą – turės galvoje kitą. Žaidybinė veikla yra ženklinio (simbolinio) pobūdžio. Kaip tik žaidžiant aiškiausiai pastebima besiformuojanti vaiko sąmonės ženklinė funkcija“ (Muchina, 1988, p. 101).

Dažnai sakoma, kad vaikas žaidžia, kai, pavyzdžiui, manipuliuoja daiktu arba atlieka kokį nors veiksmą, parodytą suaugusiojo (ypač jei veiksmas atliekamas ne su tikru daiktu, o su žaislu). Daiktų pakaitalai žaidime gali būti mažiau panašūs į tikruosius daiktus negu, pavyzdžiui, paveikslas į vaizduojamąją tikrovę ar pan. Vaikas vienas ar su kitais vaikais žaidžia daugybę valandų. Žaidimas yra vaiko kalba, o žaislai – žodžiai, kurie turi didžiulės įtakos vaiko psichiniam vystymuisi.

Ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų žaidimų yra įvairių. Labai populiarūs ir dažniausiai suaugusiųjų organizuojami didaktiniai, tradiciniai ir judrieji žaidimai. Jie gali būti žaidžiami ne tik darželyje, bet ir namie.

Didaktiniai žaidimai. Didaktinių žaidimų tikslas – suteikti vaikams tam tikrų žinių, lavinti įgūdžius, ugdyti protinius gebėjimus ir teigiamus charakterio bruožus. Didaktinis žaidimas, kaip mokymo metodas, atitinka ikimokyklinio amžiaus vaikų jėgas ir galimybes. Žaidimo taisyklių laikymasis, užduočių sprendimas reikalauja iš vaiko pastabumo, dėmesio, įsiminimo, atgaminimo, t. y. priartina žaidimą prie ikimokyklinio mokymo. Vieni didaktiniai žaidimai gali būti naudojami kaip vaizdiniai paaiškinimai pradinėms žinioms suteikti, kiti gali būti žaidžiami, kai vaikai kažką jau moka. Kaip teigia N. Grinevičienė, „žaidžiant didaktinius žaidimus su žaislais, įvairiais daiktais, paveikslėliais, lavėja vaiko pažintinė veikla, pastabumas, didėja jutiminė patirtis“ (Grinevičienė, 2006, p. 4).

Kiekvienas didaktinis žaidimas turi tam tikrą pabaigą. Žaidimas baigtas, kai pasiekiamas laukiamas rezultatas – sėkmingai atliktos užduotys. Rezultatas, didaktinio žaidimo baigimas vertinamas vaikų ir suaugusiųjų požiūriu. Vertinant vaikų požiūriu reikia atsižvelgti į tai, ar didaktinis žaidimas suteikė jiems džiaugsmo, malonumo, pasitikėjimo savo jėgomis, kiek žaidime išryškėjo vaikų sumanumas, išradingumas ir pan. Suaugusieji, aptardami didaktinį žaidimą, turėtų įvertinti, kaip buvo sprendžiamos užduotys, laikomasi taisyklių, atliekami žaidimo veiksmai. Teigiamai vertinamas toks žaidimas, kuris sudomina vaikus, skatina juos atlikti žaidimo užduoti ir siekti rezultato.

Tradiciniai (liaudies) žaidimai susiję su tikriausiais didaktiniais žaidimais. Visi jie vaiką ko nors moko, džiugina, yra paprasti, vaizdingi. Tradiciniuose žaidimuose atsispindi realus gyvenimas, o tai lavina estetinius, pažinimo interesus, ugdo kūrybinius gebėjimus, draugiškumą, atkaklumą, kantrybę, savitvardą, lavina vaikų pastabumą, akylumą, moko gero elgesio, tarpusavio supratimo. Tradiciniai žaidimai nenuobodūs – jie labai emocionalūs, dažnai turi ryškų siužetą, todėl vaikai mielai juos žaidžia.

Pažymėtina, jog žaidimas „auga“ kartu su vaiku ir tuo pat metu jis plėtoja vaiko psichofizinį potencialą. Ikimokyklinėje grupėje žaidžiami tradiciniai žaidimai padeda vaikams pajusti prasmingą ryšį su suaugusiais, suprasti ir perimti liaudies tradicijas, sudaro galimybes improvizuoti, kurti, perimti

žaismingo bendravimo būdus, aktyviai panaudoti savo fizines, judėsenos, juslines, kalbines, protines, emocijų valdymo galias. Anot V. Muchinos, „bendrai žaisdami vaikai mokosi bendrauti, savo veiksmus derinti su kito veiksmais, mokosi suprasti vienas kitą ir padėti vienas kitam“ (Muchina, 1988, p. 106). Tradiciniai įvairių elgesio modelių žaidimai turi didelę auklėjamąją vertę, nes:

- laisvas, linksmas žaidimas teikia malonumą, smagumą, sukelia sveiką juoką;
- spalvinga kalba (sinonimai, nekaitomi, tarmiški, ekspresyvūs žodžiai), išradinga, ypatinga elgsena prasklaido blogą nuotaiką;
- įvaldyti žaidimo būdai – savitai pasirodyti prieš kitus, pademonstruoti savo vikrumą, išradingumą, linksmumą – padeda įgyti bendraamžių pripažinimą.

Judrieji žaidimai. Pagal taisykles kildinami iš tradicinių. Jie turi aiškų sumanymą, taisykles, veikėjus, yra turiningi, paprasti, įdomūs. Šie žaidimai lavina ir tobulina vaikų judesius, ugdo valią, nuovoką, drąsą, reakciją, kelia teigiamas emocijas, suartina vaikus. Judriųjų žaidimų plastiškumas, ritmingumas, pačių vaikų sugalvotų figūrų, judesių grožis, šmaikštūs eiliuoti žaidimų tekstai, dažnai neatsiejamos nuo judriųjų žaidimų skaičiuotės, dainelės, muzikinis fonas, teikia vaikams malonumą, džiaugsmą bei estetinį pasitenkinimą.

Dar vieną žaidimų grupę sudaro žaidimai su šokių elementais. Nors ši veikla vaikams labai patraukli, tačiau ji yra gana sudėtinga. Dažnai ji pavirsta pedagogine pertraukėle negu tam tikrą uždavinį pamokoje sprendžiančiu mokymo būdu, nes vaikų atliekami judesiai neatitinka jų dainavimo ritmo. Tiksliausia šią problemą įveikti mokant žaidimą atskirais etapais, išdėstytais per kelias pamokas. Manoma, kad mokant žaidimą etapais, lengviau pasiekama dainavimo ir judesio darna.

Psichologai ir tyrėjai pažymi, kad dabartiniai vaikai, gyvenantys chaose, retai geba pasinerti į žaidimą. Todėl pedagogo pareiga – sudominti juos žaidimais, kurie turi būti patrauklūs, „krintantys į akį“, vaiką uždegantys. Pedagogas, atsižvelgdamas į vaikų poreikius, pats gali prigaminti priemonių, žaidimų, pritaikytų kiekvieno amžiaus tarpsnio ugdymo reikmėms.

Apibendrinant galima pastebėti tam tikrus dėsningumus. Ikimokyklinukai noriai žaidžia su daiktais, žodžiais ir mintimis. Noras žaisti, nors dažnai ir nemotyvuotas, yra absoliučiai individualus. Žaidimas – ypatinga vidinė vaiko būseną. Todėl labai svarbu visą žaidimo laiką išlaikyti pakilią vaikų nuotaiką. Vaikai žaisdami neturi jausti, kad yra kažko mokomi. Žaisdamas vaikas emocionaliai išgyvena ir įsisavina aplinkinio gyvenimo reiškinius, savaip modeliuoja aplinkinį pasaulį, mokosi mąstyti, analizuoti, apibendrinti. Negalime atimti iš vaiko jo gyvenimo džiaugsmo – žaidimo – be kurio jis negali normaliai plėtoti ir kurti savo asmenybę.

Pateikiame pavyzdį iš stebėtos pamokos, kaip vaikų kūrybiškumas pasireiškė žaidimuose.

1 pavyzdys.

Pamokos tema: sugalvoti žaidimą „Saulutė ir lietutis“.

Tikslas: panaudoti vaikų turimas žinias, išmokus muzikinius kūrinėlius, mokyti nusakyti ir išreikšti veikėjų charakterius, ugdyti vaizduotę, kūrybiškumą.

Žaidimui „Saulutė ir lietutis“ prašoma pagalvoti, kokius šiuo metu vaikai įsivaizduoja lietų ir saulutę, nusakyti, kokia turėtų būti saulutės ir lietaus muzika. Pavyzdžiui, saulutės muzika – linksma, džiaugsminga, šviesi, nuotaikinga, žaisminga, lietučio – liūdna, rami, niūri, tamsi, lėta, tyli... išdalinami vaikiški muzikiniai žaislai.

Saulutės muzikai siūloma groti šokį ar linksmą dainelę. Šviečiant saulei, vaikai šoko, vaidino pasivaikščiojimą miške, pievose. Skambant lietaus muzikai, sutūpus imitavo lengvus, švelniai krentančius lašelius, tyliai pritardami medine dėžute su smėliu, barškučiu ir pan.

Keletas patarimų, kaip mokytojas galėtų padėti klasei, vaikams mąstyti ir aktyviai dirbti:

- skatinti mokinius reikšti savo mintis ir nuomones bei joms pritarti;
- sudaryti mokiniams progų patikrinti naujas idėjas ir įgūdžius;
- skatinti abipusę sąveiką ir pakantumo bei abipusės pagarbos aplinką;
- keistis su vaikais nuomonėmis ir modeliuoti, kaip pateikti idėjas;
- sukurti tokią aplinką, kad visi vaikai įsitrauktų į veiklą.

Tai leidžia teigti, kad kūrybiškumo ugdymas paremtas ne tiek žinių perėmimu, kiek gebėjimu jomis naudotis. Kūrybiškumas yra darbas, kurį atlieka mokiniai ir mokytojas, pritaikydami įgytas žinias, o mokomoji aplinka tarnauja tokio mąstymo ugdymui. Tik tada mokymasis tampa vaikui asmenišką, reikšmingu ir nuolatiniu.

Siekdamas ugdyti kūrybišką asmenybę, pedagogas turi gebėti atlikti tarpininko vaidmenį tarp mokinio ir jo pasisavinamų vertybių, organizuoti ugdymo proceso taip, jog jame būtų taikomi metodai, kurie padėtų lavinti mokinių vaizduotę, skatintų fantaziją ir atspindėtų ne tiek regimybę, kiek norą matyti taip, kaip vaikui atrodo gražiau ir geriau.

Gabus mokytojas turi būti ne tik praktiškas, veržlus, iniciatyvus, bet ir kritiškas, konstruktyviai mąstantis, gebantis savarankiškai apsispręsti, visą gyvenimą besimokantis, turintis savarankišką tikslą ir viziją, žinantis, kaip jų siekti, linkęs aktyviai bendradarbiauti ir su kitais dirbti, žmogus.

3. 4 - 6 METŲ AMŽIAUS VAIKŲ MUZIKINIŲ KŪRYBINIŲ GEBĖJIMŲ TYRIMAS

1. Tyrimo tikslas, organizavimas ir metodika.
2. Anketa mokytojams ir gautų duomenų analizė.
3. Pavieniui stebėtų vaikų kūrybinių sugebėjimų aprašai.
4. Pokalbis su mokytoja (kalbėta ir su kitais mokytojais, kai buvo platinamos anketos). Mokytojos stebėtų muzikinių pamokų apibendrinimas.

1. Tyrimo tikslas, organizavimas ir metodika

Apžvelgus pedagoginę, psichologinę charakteristiką buvo pasirengta praktiniam tyrimui. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų ugdymo (kūrybiškumo) ypatumus ikimokyklinėse ugdymo įstaigų grupėse. Tyrimas grindžiamas psichologų, filosofų, pedagogų ir kitų tyrėjų bei autorių darbais: A. Gučo (1981), L. Jovaišos (1981), V. Muchin'os (1988), E. E. Gordono (1999), O. Monkevičienės (2001), A. Katinienės (2001, 2004), D. Grakauskaitės – Karkockienės (2003, 2006), R. Girdzijauskienės (2003, 2004), H. Šečkuvienės (2004) ir kt. Tyrimu siekiama: ištirti ir išskirti ikimokyklinio (4 – 6 metų) amžiaus vaikų muzikinio kūrybiškumo ugdymo ypatumus ikimokyklinio amžiaus ugdymo grupėse, t.y. išsiaiškinti, kaip ir kokiomis pedagoginėmis priemonėmis pedagogai ugdo, skatina vaikų kūrybiškumą. Taikytas pedagoginis stebėjimas, pokalbis su pedagogais, anketavimo metodas.

2. Anketa mokytojams ir gautų duomenų analizė

Anketavimo metodu apklausta 49 Šiaulių miesto ir rajono bei Panevėžio miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų muzikos mokytojų. Anketos buvo dalijamos priklausomai nuo susitarimo su ikimokyklinių įstaigų valdžia – jei vadovybė sutikdavo anketas perduoti – tuomet jos buvo paliekamos pavaduotojai ar administratorei, kuri perduodavo muzikos mokytojams ir iki sutarto laiko surinkdavo. Jei nepavykdavo susitarti, anketos buvo dalijamos muzikos mokytojams tiesiogiai, t.y. perduodant jas į rankas. Tokiu atveju muzikos mokytojai anketas užpildydavo dar tą pačią dieną. Tenka pasidžiaugti, jog muzikos mokytojai noriai sutikdavo pasikalbėti, pasidalinti patirtimi apie taikomus metodus muzikinių

užsiėmimų metu ir pan. Tai lėmė geresnę tyrimo duomenų analizę. Kai kuriems muzikos mokytojams anketos buvo išsiųstos elektroniniu paštu. Pažymėtina, jog šiuo būdu ne visos anketos buvo iki galo užpildytos (ypač paskutiniai 2 – 3 klausimai) dėl galimos laiko stokos arba užimtumo.

Anoniminėje anketoje buvo pateikta 15 klausimų, skirtų muzikos mokytojams, kurie dirba ikimokyklinio amžiaus ugdymo grupėse. Pedagogų atsakymai leido įvertinti ir išskirti ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų ir kūrybiškumo ypatumus.

Tyrimo metu taikytas ir pedagoginis stebėjimas, kurio metu siekta papildyti, patikslinti bei įvertinti anketos metodu gautą informaciją. Atskirai nuspręsta stebėti 4 Šiaulių miesto, lopšelio – darželio „Pušėlė“ auklėtinius grupinėse pamokose: pasirinktos 2 mergaitės (Deimantė bei Eglė) ir 3 berniukai (Naglis, Armandas bei Rokas). Šie ikimokyklinukai jau pirmosios pamokėlės stebėjimo metu išsiskyrė originalumu, aktyvumu, smalsumu, savitu skirtingumu bei jaunatviška energija. Ir vaikų mokytoja rekomendavo stebėjimui pasirinkti šiuos ugdytinius.

Duomenys apie ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų, kūrybiškumo ugdymą buvo rinkti anketinės apklausos bei pedagoginio stebėjimo metodais. Tyrimo metu gauti rezultatai yra pateikiami lentelėse, analizuojamos metodų taikymo dažnumo tendencijos. Apžvelgsime kiekvieno tyrimo metodo pagalba gautus duomenis.

Stebėjimo metu norėta išsiaiškinti, kurioje muzikinėje veikloje labiausiai siekiama atskleisti vaikų muzikinius kūrybinius gebėjimus (dainuojant, grojant vaikiškais muzikos instrumentais, improvizuojant, kuriant bei atliekant kompozicijas, žaidžiant muzikinius didaktinius žaidimus); taip pat, kaip dažnai mokytojai skatina vaikus kūrybinei veiklai, kurioje jie patys yra geriau pasirengę, kokių tikslų jie siekia, kokius muzikinius metodus bei būdus taiko muzikinių užsiėmimų metu ir pan. Nemažai informacijos suteikė pokalbai su mokytojais.

Tyrimo dalyvavusių respondentų ***pirmiausia prašyta pateikti duomenis apie save***. Tiriamųjų darbo stažas pasiskirstė taip:

➤ 1 – 5 metų – 8,16 % respondentų;

➤ 5 – 10 metų – 12,24 % respondentų;

➤ 10 – 15 metų – 20,41 % respondentų;

➤ nuo 15 metų ir daugiau – 59,18 % respondentų.

2 – uoju klausimu norėta sužinoti, kokį muzikinį išsilavinimą turi tiriamieji. Pokalbio metu nustatyta, kad didžioji dalis respondentų dirba ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėse. Didžioji dalis respondentų (53,06 %) turi aukštąjį muzikinį (universitetinį, 8,16 % baigę LMA) ir 30,61 % įgiję

aukštesnį muzikinį išsilavinimą (t. y. baigę konservatoriją). Pažymėtina, kad 4,04 % respondentų atžymėjo, jog yra baigę tik muzikos mokyklą, ŠPI bei turi nebaigtą aukštąjį išsilavinimą (atitinkamai po 2,04 %).

3 – uoju klausimu siekta išsiaiškinti, kokių žinių trūkumą respondentai jautė daugiausia, baigę studijas ir pradėję dirbti su ikimokyklinio amžiaus vaikais. Dauguma apklaustųjų išreiškė nuomonę, jog daugiausia jiems dirbant su ikimokyklinio amžiaus vaikais trūko teorinių žinių taikymo praktikoje patirties (51,02 %). 24,49 % respondentų trūko pedagoginių – psichologinių žinių; 2,04 % tiriamųjų į klausimą neatsakė. Tik nedidelei daliai apklaustųjų, baigus studijas ir pradėjus dirbti su ikimokyklinio amžiaus vaikais, trūko teorinių muzikinių ir praktinių žinių (atitinkamai po 2,04 %).

Džiugu, kad net 18,37 % respondentų išreiškė savo nuomonę, jog baigus studijas bei pradėjus dirbti, labiausiai trūko konkrečių programų (su muzikos įrašais), muzikinio repertuaro; aranžuotės žinių, ikimokyklinio amžiaus vaikų vokalo žinių, taip pat nebuvo salės priemonių, vaikiškų muzikos instrumentų. Kita dalis apklaustųjų pažymėjo, jog žinių darbo pradžiai turėjo pakankamai, tačiau juto muzikinės literatūros stoką, t. y. naujų kūrinėlių, dainelių ir pan.

4 – uoju klausimu domėtasi ar respondentai mano esą tinkami muzikos profesijai. Dauguma (48,98 %) apklaustųjų mano esantys visiškai įsitikinę, jog yra tinkami muzikos mokytojo profesijai; įsitikinę – 40,82 % ir įsitikinę, bet abejojantys – beveik 10,20 % apklaustųjų.

5 – uoju klausimu norėta sužinoti, ar mokydami vaikus muzikos meno, mokytojai jaučiasi pakankamai kompetentingi. Nemaža dalis respondentų mokydami vaikus muzikos meno jaučiasi pakankamai kompetentingi (visada – 55,10 %; dažnai – 42,86 %).

6 – uoju klausimu domėjomės, kuriame amžiuje, mokytojų manymu, geriausiai pasireiškia vaikų muzikiniai kūrybiniai gebėjimai. Mokytojų atsakymai pasiskirstė taip:

- ikimokykliniame amžiuje – 55,10 % ;
- pradžios mokykloje – 10,20 % ;
- paauglystėje – 2,04 % ;
- lygiaverčiai visuose amžiaus tarpsniuose – 32,65 % ;

Gauti tyrimo duomenys rodo, kad šiek tiek daugiau nei pusė (55,10 %) respondentų mano, jog geriausiai vaikų kūrybiškumas atsiskleidžia ikimokykliniame amžiuje, o 32,65 % – lygiaverčiai visuose amžiaus tarpsniuose. Kita dalis (10,20 %) respondentų pažymėjo, jog geriausiai vaikų kūrybiniai gebėjimai pasireiškia pradžios mokykloje. Tik nedidelė dalis (2,04 %) respondentų mano, kad geriausiai vaikų kūrybiniai gebėjimai pasireiškia paauglystėje.

Kūrybiškumas – daugeliui būdinga savybė. Tai yra pačios gamtos dovanotas gebėjimas daryti gyvenimą prasmingesnį, gražesnį, įdomesnį, gebėjimas atsisakyti stereotipų, kurti naujas idėjas ir mintis. Kūrybiškumas – tai mūsų esmė ir gyvybingumas. Todėl **7 – uoju klausimu norėta išsiaiškinti, kas, mokytojų nuomone, yra kūrybiškumas.** Dauguma mokslininkų ir tyrėjų mano, jog kūrybiškumas niekada negali būti išmoktas. Anketinės apklausos duomenys rodo, kad 73,47 % tiriamųjų mano, jog kūrybiškumas gali būti ir įgimtas, ir išugdytas. Beveik 18,37 % – kūrybiškumas yra ugdymo rezultatas. Tenka apgailestauti, tačiau tik 8,16 % respondentų pažymėjo, jog kūrybiškumas – įgimtas.

8 – uoju klausimu domėtasi, ar pedagogai geba išskirti bei įvertinti pagal svarbą kūrybiškai asmenybei būdingas savybes (vertinta 10 balų sistemoje). Skaičius 1 žymėjo žemiausią, o skaičius 10 – aukščiausią įvertinimą. Gauti tyrimo duomenys pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Mokytojų nuomonė, kūrybiškos asmenybės savybių reikšmingumas

Eil. Nr.	Kūrybiškos asmenybės savybė	Įvertinimų vidurkis
1.	Išradingumas	7.18
2.	Muzikinė vaizduotė	6.65
3.	Mąstymo ir veiksmų lankstumas	6.59
4.	Interpretacijos savitumas	6.55
5.	Savarankiškos saviraiškos poreikis	6.12
6.	Sprendimų originalumas	5.90
7.	Atlikimo savarankiškumas ir savitumas	5.39
8.	Jautrumas garsams	4.84
9.	Įsiklausymo gilumas	4.12
10.	Savarankiškas naujo kūrinio išmokimas	1.65

Visų išskirtų požymių svarbą mokytojai vertina labai panašiai. Kaip reišmingiausius, kūrybiškai asmenybei būdingus bruožus, mokytojai priskiria išradingumą, muzikinę vaizduotę, mąstymo ir veiksmų lankstumą, interpretacijos savitumą, savarankiškos saviraiškos poreikį bei sprendimų originalumą. Kiek mažiau priskiriama atlikimo savarankiškumui ir savitumui, jautrumui garsams, įsiklausymo gilumui bei savarankiško naujo kūrinio išmokimui.

Džiugu, kad mokytojai išreiškė savo nuomonę, jog kūrybiškai asmenybei būdingos ir kitos savybės, tokios kaip: atvirumas sau ir kitiems, kintančiai aplinkai, darbštumas, kuriam būdingas kūrybinio darbingumo svyravimai – pakilimai bei atoslūgiai. Dar kiti akcentavo, jog kūrybiškai asmenybei būdingas kritiškumas, polinkis į individualų, o ne grupinį darbą, pasitikėjimas savo jėgomis, teigiamas savęs vertinimas, bet kartu ir nepasitenkinimas rezultatais.

Daugumos respondentų manymu – kiekvienas žmogus gali būti kūrybiškas ir originalus. Tačiau tam reikia atskleisti savo galimybes, ugdyti kūrybinį mąstymą. Kūrybingi žmonės yra labai jautrūs, kupini gyvenimo džiaugsmo, entuziazmo. Jiems svarbu ne tiek išorinės paskatos – atlikti reikiamu laiku, padaryti kitiems žmonėms įspūdį, kiek vidinis malonumas ir savo jėgų išbandymas.

9 – uoju klausimu norėta išsiaiškinti, kaip dažnai mokytojai ragina vaikus nebijoti, drąsiai įsitraukti į muzikinę kūrybinę veiklą, organizuoja įvairiapusišką vaikų muzikinę kūrybinę veiklą, skatina kūrybinį smalsumą ir žingeidumą. Taipogi ar siekia, kad vaikai kurtų savarankiškai, išgyventų kūrybinį džiaugsmą, ar skatina tėvus dalyvauti muzikinėje kūrybinėje veikloje ir pan. Gauti duomenys pateikiami 2 lentelėje.

2lentelė

Vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų skatinimo muzikinėje veikloje dažnumas (%)

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai
Raginate nebijoti ir drąsiai įsitraukti į muzikinę veiklą	59,18	38,77	2,04	-
Siekiate, kad vaikai kurtų savarankiškai bei puoselėjate kiekvieno vaiko kūrybinį individualumą	20,41	63,26	14,28	2,04
Organizuojate įvairiapusišką muzikinę kūrybinę veiklą	42,86	53,06	4,08	-
Raginate ir tėvus dalyvauti vaikų muzikinėje veikloje	-	26,53	30,61	42,86

Gautus duomenis galime paaiškinti tuo, kad dažnai mokytojai ragina vaikus nebijoti ir įsitraukti į muzikinę kūrybinę veiklą (59,18 %). Kaip nurodė patys mokytojai, labai svarbu yra įtraukti vaikus, tiek gabius, tiek mažiau gabius į muzikinę veiklą, organizuoti įvairiapusišką kūrybinę veiklą (53,06 % apklaustųjų mano, jog tai daro dažnai). Mokytojai akcentavo, jog ne visada pavyksta įgyvendinti visus kūrybinius sumanymus. Iš gautų duomenų galime daryti prielaidą, kad tik dėl to dažniausiai ir nukenčia kai kurios muzikinės veiksenos. Galima pasidžiaugti, jog 63,26 % respondentų dažnai siekia, kad vaikai kurtų savarankiškai bei puoselėja kiekvieno vaiko kūrybinį individualumą. Tenka apgailestauti, jog 42,86 % respondentų ragina ir tėvus dalyvauti vaikų muzikinėje veikloje.

Tyrimo metu norėta sužinoti, kurioje muzikinėje veikloje vaikai dažniausiai yra skatinami ir gali reikštis kūrybiškai. Remiantis A. Katinienės (2004) pateiktais ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą muzikinėje veikloje atskleidžiančiais apibūdinimais, **10 – uoju klausimu prašyta mokytojų įvertinti, kaip dažnai jie skatina vaikus muzikinei kūrybinei veiklai, kurioje geriausiai skleidžiasi vaikų muzikiniai kūrybiniai gebėjimai.** Rezultatai pateikiami 3 lentelėje.

3lentelė

Vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų ugdymo pavienėse muzikinėse veiksenose dažnumas (%)

MUZIKINĖ VEIKLA	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai
Dainuojant	65,31	32,65	2,04	-
Grojant muzikos instrumentais	51,02	46,94	2,04	-
Improvizuojant	24,49	65,31	10,20	-
Kuriant bei atliekant kompozicijas	14,28	53,06	30,61	2,04
Žaidžiant muzikinius didaktinius žaidimus	73,47	26,53	-	-

Kaip galima pastebėti, daugiausia dėmesio vaikų muzikiniams kūrybiniams gebėjimams ugdyti, pedagogai skiria žaidžiant muzikinius didaktinius žaidimus (73,47 %), dainavimo veikloje (65,31 %) bei grojant muzikos instrumentais (51,02 % respondentų). 53,06 % apklaustųjų mano, jog ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinius kūrybinius gebėjimus, reikšmingas yra kompozicijų kūrimas bei atlikimas. Tenka apgailestauti, tačiau dalis pedagogų pažymėjo, kad retai dėmesio vaikų muzikiniams kūrybiniams gebėjimams ugdyti skiria improvizavimui (10,20 %), kuriant ir atliekant kompozicijas (65,31 %).

Kaip galime pastebėti, muzikinių veiksenų sąrašė plačiau apibrėžtas nebuvo muzikos klausymas, nes jis reikalauja didelio susitelkimo ir dėmesio muzikinės veiklos metu. Šiuo atveju muzikos klausymas yra integruojamas į muzikinius didaktinius žaidimus.

11 – uoju anketos metodu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai pedagogai skatina vaikų kūrybiškumą, mokantis atlikti muziką bei ją atliekant atskirose muzikinėse veiksenose:

1. – uoju punktu – dainuojant;
2. – grojant muzikos instrumentais;
3. – žaidžiant muzikinius didaktinius žaidimus;
4. – improvizuojant;
5. – kuriant bei atliekant kompozicijas.

Domėtasi, ar pakankamai kreipia dėmesį, ir kuo remdamiesi tai daro. Gauti rezultatai pateikiami 4 lentelėje.

4lentelė

Vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų skatinimo dainuojant dažnumas (%)

1.	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai
Mokantis dainuoti ir dainuojant:				
Dainuoti nuoširdžiai, laisvai, be įtampos	67,35	32,65	-	-
Pajusti, išgyventi dainos nuotaiką, ją perteikti veido išraiška	59,18	38,77	2,04	-

Pridėti tinkamą judesį (pvz.: spragsėti, trepsėti, ploti ir pan.)	69,39	18,37	12,24	-
Dainuoti prisitaikius prie ansamblio, nemėgdžiojant draugų	10,20	59,18	18,37	12,24
Išraiškingai, laisvai bendrauti su publika	14,28	69,39	16,33	-
Puoselėti taisyklingai kvėpuoti, valdyti savo balsą	34,69	55,10	10,20	-
Siekti švariai intonuoti, artikuliuoti	53,06	42,86	4,08	-

Pasirenkant atsakymą į anketos klausimą, kaip dažnai mokytojai skatina vaikų kūrybiškumą mokantis atlikti muziką bei ją atliekant, šiuo atveju mokantis dainuoti ir dainuojant. Gauti rezultatai parodė, kad dauguma (67,35 %) respondentų mano, jog dažniausiai ugdo vaikų muzikinius kūrybinius gebėjimus skatindami dainuoti nuoširdžiai, laisvai, be įtampos; pridėdant tinkamą judesį (69,39 %); pajusti ir išgyventi dainos nuotaiką, ją perteikiant veido išraiška (59,18 %); siekti švariai intonuoti, artikuliuoti (53,06 %). Dauguma tiriamųjų nurodė, jog jiems dažnai pavyksta ugdymo veikloje skatinti dainuoti prisitaikius prie ansamblio, nemėgdžiojant draugų atlikimo (59,18 %); puoselėti taisyklingai kvėpuoti, valdyti savo balsą (55,10 %) bei išraiškingai, laisvai bendrauti su publika (69,39 %).

Iš gautų duomenų galime daryti prielaidą, jog rečiausiai mokytojai vaikus skatina dainuoti prisitaikius prie ansamblio, nemėgdžiojant draugų (12,24 %). Kita vertus, gauti duomenys džiugina tuo, jog visas išvardintas muzikines priemones mokytojai daugiau ar mažiau taiko muzikinėje veikloje, šiuo atveju dainuojant.

2 – uoju punktu norėta išsiaiškinti, kaip dažnai mokytojai skatina vaikus groti muzikos instrumentais, kas, mokytojų nuomone, yra svarbiausia, kad muzikiniai kūrybiniai gebėjimai atsiskleistų. Domėtasi, kaip tiriamieji skatina vaikų norą muzikuoti ir groti įvairiausiai vaikiškais muzikos instrumentais. Gauti rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė

Vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų skatinimo grojant dažnumas (%)

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai
2.				
Mokantis groti ir atliekant muzikinius kūrinius:				
Aktyvinti vaikų poreikį muzikuoti	51,02	44,90	-	4,08
Išreikšti įvairias nuotaikas melodiniais instrumentais (molinukais, triolomis ir kt.)	16,33	46,94	28,57	8,16
Ugdyti ritmo pojūtį bei lavinti tembrinę klausą	44,90	48,98	6,12	-
Atlikti ir kurti įvairius ritminius motyvus (trinkelėmis ir kt.)	14,28	46,94	32,65	6,12
Kontroliuoti vaikų judesius, kad šie būtų laisvi, natūralūs	22,45	67,35	10,20	-
Įsiklausyti į instrumento skambesį, pajusti garsų skambesio įvairovę	12,24	69,39	16,33	2,04

Ugdyti ansamblišumą, atliekant kūrinį visiems kartu	20,41	75,51	4,08	-
---	-------	-------	------	---

Tyrimo duomenys parodė, jog labai dažnai aktyvinamas vaikų poreikis muzikuoti (51,02 %), ugdomas ritmo pojūtis bei lavinama tembrinė klausa (44,90 %), nes grojant muzikiniais instrumentais ritmo pulsaciją vaikas pajaučia ne tik klausia, bet ir raumenų įtampos kaita. Tai labai sustiprina ritmo pajautimą, ugdomi muzikinio ansambliavimo įgūdžiai (75,51 % tai daro dažnai). Panašiai pasiskirstė tiriamųjų atsakymai į klausimą, kaip dažnai mokytojai aktyvina vaikų poreikį muzikuoti, skatina išreikšti įvairias nuotaikas melodiniais instrumentais, atlikti ir kurti įvairius ritminius motyvus, kontroliuoja vaikų judesius, kad šie būtų laisvi, natūralūs: 16,33 % tiriamųjų pažymėjo, jog labai dažnai jiems pavyksta skatinti vaikų poreikį išreikšti įvairias nuotaikas melodiniais instrumentais (retai – 28,57 %); atlikti ir kurti įvairius ritminius motyvus (14,28 %, retai – 32,65 %). Dažnai tiriamieji, ugdydami vaikų muzikinius kūrybinius gebėjimus, ragina įsiklausyti į instrumento skambesį, pajusti garsų skambesio įvairovę (69,39 %) bei ugdo ansamblišumą, atliekant kūrinį visiems kartu (75,51 %).

3 – uoju punktu siekta sužinoti, kaip dažnai mokytojai skatina ikimokyklinukų muzikinius kūrybinius gebėjimus, žaidžiant muzikinius didaktinius žaidimus. Gauti rezultatai pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė

Vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų skatinimo žaidžiant muzikinius žaidimus dažnumas (%)

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai
3.				
Žaidžiant muzikinius žaidimus:				
Lavinti vaikų vaizduotę, atmintį, mąstymą bei dėmesį	61,22	38,77	-	-
Lavinti protinius gebėjimus, suteikti tam tikrų žinių	32,65	63,26	4,08	-
Mokyti bei įtvirtinti tai, kas buvo išmokta anksčiau	22,45	53,06	24,49	-
Leisti atsiskleisti teigiamiems vaikų charakterio bruožams	28,57	69,39	2,04	-
Siekti, kad vaikai išgyventų nuostabą, patirtų teigiamų emocijų	71,43	24,49	4,08	-

Gauti duomenys pasiskirstė beveik tolygiai: tiriamieji, ugdydami vaikų muzikinius kūrybinius gebėjimus, žaidžiant muzikinius žaidimus, labai dažnai lavina vaikų vaizduotę, atmintį, mąstymą bei dėmesį, siekia, kad vaikai išgyventų nuostabą, patirtų teigiamų emocijų (atitinkamai 61,22 % ir 71,43 % respondentų); dažnai lavina protinius gebėjimus, suteikia tam tikrų žinių (63,26 %); leidžia atsiskleisti teigiamiems vaikų charakterio bruožams (69,39 %); moko įtvirtinti tai, kas buvo išmokta anksčiau

(53,06 %). Net 24,49 % respondentų atžymėjo, jog tai daro retai. Galima daryti prielaidą, jog taip yra dėl keleto priežasčių, t. y. nesugebėjimo tinkamai ir produktyvai įvertinti visas vaiko muzikines galimybes, dėl laiko stokos, užimtumo ir pan.

Remiantis duomenimis, **4 –uoju punktu norėta išsiaiškinti, kaip dažnai yra ugdomi vaikų muzikiniai kūrybiniai gebėjimai improvizuojant muzikinėje veikloje.** Domėtasi, ar padedama vaikams kurti bei savarankiškai veikti muzikinėje kūrybinėje veikloje. Duomenys pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė

Vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų skatinimo improvizuojant dažnumas (%)

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai
4.				
Improvizuojant:				
Žadinate vaikų kūrybines galias	18,37	65,31	16,33	-
Drąsiai demonstruoti sumanytą muzikinę mintį	20,41	59,18	20,41	-
Sukurti ir atlikti ritminį ar melodinį kūrinėlį	20,41	42,86	36,73	-
Išreikšti tam tikrą nuotaiką garsais	30,61	65,31	4,08	-
Atrasti įdomius judesius (rankų, kojų) muzikai išreikšti	38,78	61,22	-	-
Žadinate vaikų norą eksperimentuoti ir jų saviraišką	26,53	48,98	24,49	-

Remiantis tyrimo duomenimis galima pastebėti, jog gauti rezultatai nėra labai blogi. 65,31 % respondentų pripažįsta, jog jie dažnai žadina vaikų kūrybines galias (retai – 16,33 %), siekia sudominti vaikus, atrasti įdomius judesius (rankų, kojų) muzikai išreikšti (61,22 %). Improvizuojantis žmogus yra kartu ir kūrėjas, ir atlikėjas, jis pats įgyvendina muzikinį sumanymą betarpiškai. 59,18 % respondentų dažnai muzikinės veiklos metu skatina vaikus drąsiai demonstruoti sumanytą muzikinę mintį (tuo tarpu retai tai daro 20,41 %) bei išreikšti tam tikrą muzikos nuotaiką garsais (65,31 %, dažnai – 30,61 %, retai – 4,08 %). Džiugu, jog 48,98 % tiriamųjų nurodė, kad dažnai žadina vaikų norą eksperimentuoti bei jų saviraišką (labai dažnai – 26,53 %, retai – 24,49 %); sukurti ir atlikti ritminį ar melodinį kūrinėlį (dažnai – 42,86 %, labai dažnai – 20,41 %, retai – beveik 36,73 %).

5 – uoju punktu norėta sužinoti, kaip dažnai mokytojai skatina vaikų muzikinius kūrybinius gebėjimus kuriant bei atliekant kompozicijas. Domėtasi, ar skiria pakankamai dėmesio, kad vaikai savarankiškai kurtų nesiblaškydami, nekopijuodami draugų, sukauptų dėmesį, būtų pastabūs ir pan. Siekia išsiaiškinti, kaip dažnai mokytojai palaiko vaikų sumanymus, atskleidžia bei puoselėja kiekvieno vaiko individualumą. Rezultatai pateikiami 8 lentelėje.

8 lentelė

Vaikų muzikinių kūrybinių gebėjimų skatinimo kuriant bei atliekant kompozicijas dažnumas (%)

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai
5. Kuriant bei atliekant kompozicijas:				
Savarankiškai kurti nesiblaškant, nekopijuojant kitų	10,20	44,90	42,86	2,04
Pabaigti pradėtą kurti melodiją, sugalvoti žodžius sukurtai melodijai	-	34,69	57,14	8,16
Palaikyti vaikų sumanymus kurti originalias melodijas (jas atliekant fleitomis, dūdelėmis, pianinu ir pan.)	8,16	36,73	44,90	10,20
Kūrinio savybes išreikšti kūno judesiais, spalva ir pan.	30,61	63,26	6,12	-
Sukaupti dėmesį, būti pastabiam, nuovokiam	34,69	61,22	4,08	-
Paįvairinti muzikinį atlikimą (pridedant ritminį pritarimą ir pan.)	44,90	53,06	2,04	-
Atskleisti ir puoselėti kiekvieno vaiko individualumą	40,82	57,14	2,04	-

Gauti tyrimo duomenys nėra labai geri, tačiau galima pasidžiaugti, jog dažnai (63,26 %) pedagogų muzikinės veikos metu nori, kad vaikai kūrinio savybes išreikštų kūno judesiais, spalva ir pan. (labai dažnai tai daro 30,61 %, retai – 6,12 % tiriamųjų); sukauptų dėmesį, būtų pastabūs, nuovokūs (61,22 %). Kiek daugiau nei pusė (57,14 %) apklaustųjų dažnai siekia atskleisti ir puoselėti kiekvieno vaiko individualumą; paįvairinti muzikinį atlikimą – 53,06% respondentų. Tuo tarpu 57,14 % apklaustųjų retai skatina vaikus pabaigti pradėtą kurti melodiją, sugalvoti žodžius sukurtai melodijai (dažnai – 34,69 %, labai retai – 8,16 %) bei palaiko vaikų sumanymus kurti originalias melodijas (retai – 44,90 %, dažnai – 36,73 % tiriamųjų). Pažymėtina, jog šio amžiaus vaikai yra labai imlūs įvairioms naujovėms, viskuo besidomintys, originalūs, pasižymintys savitumu, savarankiškumu, išradingumu, skirtingumu... Mokytojai turėtų atkreipti į tai dėmesį, stengtis kuo dažniau įtraukti vaikus į muzikinę kūrybinę veiklą, atskleisti bei puoselėti kiekvieno vaikučio individualumą.

12 – uoju klausimu pedagogų paprašyta išreikšti savo nuomonę ir parašyti, kokius muzikinio kūrybiškumo ugdymo būdus bei metodus jie savo darbe sėkmingiausiai naudoja ir kodėl. Dauguma apklaustųjų pirmenybę teikia patraukliam muzikinio ugdymo procesui:

- jautrumui gamtos garsams;
- muzikiniams didaktiniams žaidimams, šokių judesiams;
- ritminių improvizacijų naudojimui (ritmą atkartojant judesiu ar garsu);
- pridedant atitinkamų judesių dainavimo veikloje (pvz., pirštų, kojų, rankų);
- leidžia vaikams kurti individualias melodijas, imitacinius judesius.

Kitų apklaustųjų nuomone, vertėtų paprasčiau žiūrėti į kūrybinį procesą, labiau puoselėti kiekvieno vaiko individualumą, skatinti mažuosius išreikšti save muzikinėje veikloje. Svarbu pačiam mokytojui būti kūrybiškam. Dar kiti pabrėžė, jog labai svarbu arskleisti vaikams muzikos grožį, dainas pateikti patraukliai, naudojant įvairias priemones (lėles, skareles, kaukes, paveikslus, knygas, muzikos instrumentus ir pan.), dainuoti pritariant instrumentais, pasidarytais iš gamtinės medžiagos ar pan.

13 – uoju klausimu mokytojų buvo paprašyta pareikšti savo nuomonę, ką vertėtų pakeisti arba patobulinti, kad vaikų kūrybiškumo ugdymas būtų tobulesnis, prasmingesnis, sėkmingesnis. Remiantis tyrimo duomenimis ir informacija, gauta pokalbių su muzikos pedagogais metu, prieita išvados, jog svarbiausia yra įtraukti tiek gabius, tiek mažiau gabius vaikus į kūrybinę veiklą, ypač į muzikavimą instrumentais. Pedagogai pažymėjo, jog klasėse instrumentų labai trūksta. Dėl jų stygiaus labai dažnai nukenčia vaikų muzikinė ir kūrybinė veikla, o dėl laiko stokos bei pasiruošimų koncertams, šventėms visapusiškai kenčia kūrybinio darbo našumas.

Apklaustųjų manymu, meninio ugdymo vadovas turi su vaikais dažniau dalyvauti įgyvendinant įvairius projektus, konkursus, šventes ir pan., kad vaikai dar labiau norėtų kurti ir tobulėti. Itin svarbu skatinti tėvelius aktyviau dalyvauti vaikų muzikiniame gyvenime, jų muzikinio ugdymo procese. Mokytojų, tėvų bendros pastangos daro didesnę įtaką vaiko kūrybiškumo raidai. Taip pat svarbu mokytojui būti atviram ir kitų mokytojų patirčiai.

14 – uoju klausimu norėta sužinoti, ar mokytojams iškyla drausmės problemų, dirbant su vaikais muzikos pamokose, muzikinių užsiėmimų metu. Gauti atsakymai leidžia manyti, jog mokytojams retai (59,18 %) iškyla drausmės problemų, dirbant su vaikais muzikos pamokose, muzikinių užsiėmimų metu. 10,20 % apklaustųjų mano, jog jiems dažnai iškyla drausmės problemų (22,45 % – niekada). Džiugu, kad 8,16 % tiriamųjų išreiškė asmeninę nuomonę: kartais vaikai būna labiau išsiblaškę, kai mokytojas nedalyvauja muzikinės veiklos užsiėmimuose, neasistuoja bei pirmadienais, po savaitgalių. Tačiau didesnių problemų dėl drausmės nėra.

15 – uoju klausimu mokytojų prašyta atsakyti, kaip apibūdintų muzikoje kūrybingą vaiką. Taip pat trumpai aprašyti pavyzdį apie tai, kokius konkrečius vaiko bruožus labiausiai pavyko išugdyti. Mokytojų nuomone, kūrybingas vaikas iš bendraamžių išsiskiria geresne atmintimi, lakesne vaizduote, originalumu, nuoširdumu, savitumu, išraiškingumu, jautrumu, interesų platumu, entuziazmu, išradingumu, smalsumu, spontaniškumu, pasitikėjimu savimi; jie viską tyrinėja, geba kelti naujas idėjas, savarankiškai mąstyti ir taip atrasti pasaulį. Pateikiame mokytojų pavyzdžius apie tai, kokius vaiko bruožus, jų manymu, jiems labiausiai pavyko išugdyti:

- emocionalumą, išraiškingumą, jautrumą, žingeidumą, bendravimą, kantrumą, dėmesį;
- laisvai dainuoja, perteikia kūrinio nuotaiką pridedant kūno judesius;
- sukuria muzikinę kompoziciją, gerai jaučia tempą, ritmą;
- per aktyvų muzikos klausymą – laisvasis muzikalus judesys;
- pats sukuria ketureilius ir posmams pritaiko melodijas;
- ritmo pajauta – išraiškingai groja vaikiškais muzikos instrumentais;
- klausia, pastabumas – atliekant ritminius pratimus, dainuojant melodinius motyvus;
- dainelių atlikimas – savo sukurtus judesius panaudoja dainuodamas;
- išradingumas – didaktinių žaidimų metu.

3. Pavieniui stebėtų vaikų kūrybinių sugebėjimų aprašai

Pirmiausia buvo siekta surinkti informaciją apie ikimokyklinukų gyvenimo sąlygas, muzikinę patirtį bei kūrybinę raišką muzikiniame veikloje.

Teko pastebėti ir išskirti **Deimantę** – mergaitę – aktyvistę, šeima darni, tėvai geri žmonės, tačiau labai užsiėmę savo reikalais. Todėl ne visada yra aktyvūs vaiko muzikiniame gyvenime, tačiau kiek gali stengiasi vaiko veikloje dalyvauti, skatina ir palaiko mergaitę. Kol Deimantė buvo maža, pasižymėjo nedrąšumu, kuklumu. Tačiau laikui bėgant tapo imlesnė, drąsesnė, savimi pasitikinti, nenustygstanti vietoje, nebijo išsakyti savo nuomonės.

Mergaitės muzikinis pasiruošimas yra aukšto lygio, geba dainuoti ir aukštam, ir žemam registre. Kaip pastebėjo mokytoja ir darbo autorė, Deimantė pasižymi aukštais muzikiniais gabumais – tikslia intonacija, geru ritmo pojūčiu, muzikali, yra labai emocionali, meniškos sielos, energinga, smalsi, žingeidi ir kūrybingas vaikas. Kaip teigė mokytoja, Deimantei muzika yra visas jos gyvenimas. Mergaitės slapta svajonė – būti garsia dainininke. Užsiėmimų metu buvo itin susikaupusi ir dėmesingai klausėsi mokytojos užduočių.

Iš nedidelėje grupėje esančių vaikų, ši mergaitė išsiskyrė tuo, jog užsiėmimų metu noriai dalyvavo veikloje ir muzikos pamokėlėse pasižymėjo aktyvumu, imlumu, greita reakcija, pateikdavo originalių idėjų. Vienos pamokėlės metu, ilgai negalvodama pati pasiprašė leidžiama padainuoti savo sukurtą dainelę apie ramunę (pamokos tema: „Gėlės“). Mergaitė savo dainelę dainavo labai įsijautusi, o padedant mokytojai, puikiai jautė dainelės charakterį, nuoširdžiai perteikdavo jos nuotaikas, tiksliai intonavė ir gerai artikulavo. Sugalvojo ritminį motyvą dainelės pradžiai ir pabaigai, judesiais pamėgdžijo gėlės

augimą. Pedagogė pasiūlė išmokti dainelę ir kitiems vaikams, apibūdinti dainelės nuotaiką, naudojant terminus (linksma, smagi, švelni, rami, liūdna, graudi, plaukianti...).

Naglis – šeima darni, tėvai ne muzikantai. Berniukas yra jauniausias šeimoje. Visa šeima domisi Naglio muzikiniu gyvenimu ir veikla. Berniuko muzikinis pasiruošimas, mokytojos manymu, atitinka vidutinį lygį. Naglis yra labai nedrąsus vaikas, dažnai slepiasi už kitų vaikų, jei kas jį užkalbina. Mokytoja sakė, jog berniukas turi sveikatos problemų, visas užduotis atlieka lėčiau nei kiti vaikai, tačiau yra nuovokus, padeda ruošti koncertams, yra paprastas, kuklus, nuoširdus ir pareigingas vaikas.

Skirtingai nuo kitų vaikų, užsiėmimų metu berniukas grupėje jautėsi kiek nedrąsiai. Darbo autorė pastebėjo, jog vaikas užsidengdavo akis ir nulenkdavo galvą, kai su juo kiti vaikai sveikindavosi ar norėdavo kartu pažaisti, pabendrauti. Pamokėlės metu visai nedainavo (arba dainavo labai nedaug), neįsitraukė į veiklą. Kai vaikai dainuodami ir atlikdami mokytojos užduotėlę sutūpdavo, tai berniukas stovėdavo ir atsargiai stebėdavo kitus, ką jie darė, nieko neimdavo iš kitų rankų, susikaustęs, įsitempęs, skatinamas ką nors daryti, nieko nedarė.

Kitų užsiėmimų metu atkreiptas dėmesys, jog berniukas įsitraukdavo į muzikinę veiklą, pasiūlydavo originalių, kartais netikėtų idėjų. Pavyzdžiui, vienos pamokėlės metu, žaidžiant žaidimą „Vėjas“, siūlė pamėgdžioti vėjo keliamus garsus, vaizduoti jūros „bangavimą“ susikibus vien rankomis, nes „jūra labiausiai banguoja, kai yra didelis vėjas“...

Rokas – iš neturtingos šeimos, tėvai išsiskyrę, neypatingai domisi vaiko muzikiniu gyvenimu ir veikla, į berniuko koncertus neateina. Mokytojos teigimu, Rokas yra labai išdykęs, reikalaujantis išskirtinio dėmesio vaikas. Pamokų metu ne itin įdėmiai klausėsi mokytojos užduočių ir nesistengė jas gerai atlikti, daug kalbėjo, trukdydamas kitiems vaikams susikaupti bei blaškydamas jų dėmesį. Berniuko muzikinis pasiruošimas, mokytojos teigimu, atitinka vidutinį lygį. Kaip pažymėjo mokytoja, Rokas dažnai trukdo pamokai, jeigu jam niekas neįdomu, tada nenoriai įsitraukia į veiklą. Itin savimi „didžiuojasi“, kai kas nors stebi pamokas iš šalies.

Darbo autorė pastebėjo, jog kitų užsiėmimų metu, berniukui kiek geriau sekėsi dainuoti, sukauptė dėmesį, buvo pastabesnis muzikos klausyme. Baigus klausytis J. Indros harm. l. l. d. „Šoka kiškis“ vienas pirmųjų pasakė, jog „muzika lengva, šokinėjant kaip pats kiškis“. Dar kartą skambant muzikai po suvaidino kiškučio stryksėjimą. Pastebėta, jog ritmo pojūtis yra gana silpnas.

Taip pat išskirtina ir **Eglė** – išsiskiria iš kitų vaikų savo skardžiu balsu. Tėvai kultūringi, geri žmonės. Šeima noriai dalyvauja vaiko muzikiniame gyvenime ir veikloje. Mergaitė pasitiki savimi, turi žinių ne tik iš muzikinio gyvenimo. Mokytojos pastebėjimu, mergaitė skaito daug knygų, yra aktyvi,

draugiška, šilta, miela. Anksčiau Eglė buvo nedrąši, per pamokas reikėdavo skatinti, nes pati niekada nekėlė rankos. Stengiasi kartu su tėvais lankyti koncertus, parodas, spektaklius ir pan. Mokytojos teigimu, mergaitės muzikinis pasiruošimas aukšto lygio.

Pamokėlių metu buvo dėmesinga, susikaupusi bei noriai dalyvavo muzikinėje veikloje. Mergaitė stengėsi muzikuoti, savo veido išraiška perteikti dainelių nuotaikas. Ryškiausiai vaiko kūrybiškumas pasireiškė muzikavimo veikloje, šiuo atveju grojant vaikiškais muzikos instrumentais ir improvizuojant: naudodama barškutį, sukūrė ritminį motyvą dainelei „Tai smagu lauke per lietu“ (pabaigoje rankų judesiais imitavo lietaus lašus); improvizavo pagal duotą ritmą dainelę „Akmenėlis“.

Atskirai paminėtinas **Armandas** – aktyvus, impulsyvus, nenustygstantis vietoje, vaikas. Kaip pastebėjo mokytoja, šeima yra padori, dalyvauja vaiko gyvenime ir veikloje, lanko koncertus ir pan. Armando muzikinis pasiruošimas yra aukšto lygio. Mokytoja pažymėjo, jog berniukas – labai imlus, draugiškas, viskuo besidomintis, unikalus, sumanus ir kūrybiškas vaikas. Noriai padeda organizuojant koncertus ir pats juose aktyviai dalyvauja. Pamokų metu jautėsi drąsiai, sugalvodavo ir pats pasiūlydavo mokytojai kokios nors veiklos, kaip galima atlikti vieną ar kitą užduotį (pvz., kai visi vaikai vaidindavo lapus ir tūpdavo, tai Armandas stovėjo ir vienintelis vaidino medį), įdėmiai klausydavosi mokytojos užduočių bei aktyviai įsitraukdavo į kūrybinį procesą, kur veikdavo nesiblaškydamas, be įtampos. Pastebėtas vaiko nuoširdumas, noras pagelbėti ne tik mokytojai, bet ir kitiems vaikams.

Stebėjimų metu pastebėta, kad vaikai stengdavosi pasirodyti prieš draugus, pademonstruoti savo sumanumą, vikrumą, linksmumą. Dauguma vaikų noriai pagelbėdavo savo draugams, atliekant įvairias kūrybines užduotis. Visa tai teikdavo džiugesį, pasitenkinimą, stiprino pasitikėjimą savo jėgomis. Taip pat stebėtas vaikų ir mokytojos ryšys, pasitikėjimas, paskatinimas, palaikymas, noras kūrybiškai veikti. Kai kurie vaikai, patekę į nepažįstamą aplinką, jautėsi labai nejaukiai, kai kurie iš jų atsisakė atlikti bet kokią veiksmą, taip išryškindami charakterį.

Stebint vaikus grupėje buvo analizuojama jų muzikinė kūrybinė veikla. Pastebėta, kad 4 – 6 metų vaikai gerai skiria garsus iš klausos, gerai dainuoja, improvizuoja pagal skambančią muziką, įsimena intonacijas, ritmą, tempą, puikiai šoka ir vaidina. Vaikų bendrieji ir muzikiniai gabumai bei gebėjimai tarpusavyje glaudžiai susiję, vienas kitą tarsi papildo, todėl labai svarbu, kad jų lavinimas būtų kompleksinis, t. y. pagrįstas muzikavimu: dainavimu, improvizavimu, grojimu muzikos instrumentais bei kūryba. Dainuojant, atliekant ritminius pratimus, grojant vaikiškais muzikos instrumentais, improvizuojant, žaidžiant didaktinius žaidimus buvo stebima vaikų emocinė raiška.

Kai kurie vaikai, paprašyti padainuoti dainą, dainavo ją užtikrintai, tačiau netiksliai, buvo galima jausti, kad dainuojamus garsus jie intonuoja sąmoningai. Tačiau paprašius padainuoti atskirus garsus, juos intonuodavo tiksliai, mokytojai priminus anksčiau dainuotą dainą ir pradėjus tiksliai dainuoti jos melodiją, vaikai kaip mat prisijungdavo ir dainuodavo kartu tiksliai intonuodami. Galima daryti prielaidą, kad pirmąjį kartą vaikams nepavyko tiksliai padainuoti dainą, nes ją buvo netvirtai arba neteisingai išmoke.

***Apibendrinimas:** Stebėjimo metu prieita išvados, jog visi vaikai turi didesnę ar mažesnę muzikinę patirtį. Dauguma vaikų noriai rodė iniciatyvą, entuziazmą, norą kūrybiškai reikštis ir pan.*

4. Mokytojos stebėtų muzikinių pamokų apibendrinimas

Vaikų muzikinė veikla tiesiogiai įtakojama mokytojo darbo stiliaus ir pobūdžio. Ypač svarbu sukurti saugią aplinką ir sudaryti sąlygas vaikui priimtinau bendrauti su mokytoju ir bendraklasiais. Kad tai būtų įgyvendinta, mokytojui svarbu gerai suvokti vaikų psichologines ypatybes, nes, kaip teigia psichologai, ugdymo procese jos tampa auklėjimo lavinimo ypatybėmis.

Svarbu remtis ne vien amžiaus psichologija, bet pirmiausi – gyvu vaiko pažinimu, jo mąstymo ypatybėmis bei poreikiais. Aktyvus mokytojo klausymas ir girdėjimas būtinas bet kokioje muzikinėje veikloje, todėl muzikinio lavinimo pradžioje svarbu išugdyti gebėjimą išsiklausyti.

Tyrimo metu stebėta, kaip vaikai reaguoja į mokytojo pasiūlymus bei iniciatyvas. Pamokų metu buvo naudojamos šios muzikinės veiklos rūšys: dainavimas, grojimas vaikiškais muzikos instrumentais, improvizacija bei kūryba. Šios muzikinės veiklos rūšys užsiėmimų metu buvo tarpusavyje derinamos, siekiama atskleisti vaikų muzikinius kūrybinius gebėjimus. Pastebėta, jog muzikinės veiklos rūšių kaita per pamoką padeda mokiniams geriau sukaupti ir palaikyti dėmesį. O tai puiki dirva mokytojo kūrybiškumui reikštis.

Stebėjimo metu atkreiptas dėmesys į tai, kaip mokytoja leidžia vaikams laisvai jaustis pamokėlių metu. Nenuostabu, juk vaikai mokosi kurdami ir jaučia vidinę laisvę išreikšti save. Vaikams leidžiama laisvai improvizuoti, be išankstinio pasiruošimo sukurti ir atlikti ritminę užduotėlę, atrasti įdomesnius judesius (rankų, kojų) muzikai išreikšti ir pan. Mokytoja visada pagirdavo, palaikydavo vaikų sumanymus, dažnai skatino juos, džiaigėsi jų pasiekimais, pagirdavo. Tenka pasidžiaugti, kad buvo

organizuojama įvairiapusiška muzikinė kūrybinė veikla, skatinamas vaikų smalsumas, savarankiškumas, išradingumas, originalumas, pastebimas kiekvieno vaiko individualumas.

Tyrimo metu stebėtos pedagogės savybės – jautrumas, geranoriškumas, pastabumas, pasitikėjimas savimi, ramumas, gebėjimas suprasti vaiko nerimo priežastis, padėti jam susitvarkyti jausmus ir problemas, taip pat palaikyti tikėjimą savo jėgomis. Juk tik pats mokytojas, būdamas intelektualus, gali išugdyti intelektualų mokinį. Be to, mokytojui svarbu nepamiršti humoro, noro tobulėti ir keistis. Džiugu, kad pedagogės teigiamos savybės suteikė visam mokymo procesui produktyvumo impulsą.

Pokalbio metu su pedagoge buvo siekiama išsiaiškinti bei įvertinti vaikų muzikinius kūrybinius gebėjimus, kūrybiškumo ypatumus ir jų ugdymo pobūdį. Pasak mokytojos, ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėse dirbantis pedagogas turėtų žinoti, kad kiekvienas yra individualybė ir daug ką geba atlikti savarankiškai. Pedagogas ypač daug dėmesio turėtų skirti bendravimui su vaikais, sukurti jiems saugią ir malonią atmosferą pamokoje. Siekti, kad vaikai muzikuodami patirtų kuo daugiau teigiamų emocijų. Labai svarbu neignoruoti vaiko iniciatyvos, nes tai trukdo reikštis vaiko kūrybiškumui, sukelia nenorą bendrauti su muzika.

Mokytoja akcentavo, jog itin svarbu lavinti vaikų muzikinius gebėjimus kompleksiskai derinant visas muzikinės veiklos rūšis, neforsuoti vaikų muzikinio lavinimo siekiant geriau pasirodyti koncertų metu, nes tai stabdo vaikų muzikinių gebėjimų plėtotę. Taip pat bendradarbiauti su kitais mokytojais, aptarti su jais vaikų pasiekimus, aiškintis iškilusių sunkumų priežastis, siekiant jas pašalinti, organizuoti bendrus koncertus, norint sudaryti palankiausias sąlygas vaikų muzikiniam ugdymui muzikos mokykloje.

Pedagogės nuomone, svarbu nuolat palaikyti kontaktą su tėvais, informuoti juos apie vaikų pasiekimus, aiškintis iškilusių sunkumų lavinant vaikus, priežastis. Itin svarbu skatinti tėvus domėtis vaikų pasiekimais, dalyvauti jų muzikiniame ugdyme, turtinti vaikų muzikinę patirtį sudarant sąlygas klausytis muzikos namuose, pagal galimybes lankyti koncertus, teatro spektaklius.

Apibendrinimas: *vaiko kūrybiškumas glaudžiai susijęs su jo motyvacija. Dėl to mokytojas turėtų negailėti skatinti, pagirti vaiką už menkiausius pasiekimus, kad nebūtų užgožiamas jo kūrybingumas, noras save išreikšti, kad neatsirastų nepasitikėjimas savo jėgomis, menkavertiškumo jausmas, kuris labai dažnas ikimokyklinio amžiaus vaikams. Be mokytojo, vaiką palaikyti, juo pasitikėti turėtų ir tėvai.*

Paminėtina, jog mokytojos pamokos buvo protokoluojamos.

IŠVADOS

1. Kūrybiškumas – viena iš aktualiausių ir sudėtingiausių psichologijos problemų, viena iš svarbiausių dalykų žmogaus gyvenime. Tai yra gebėjimas parodyti ką sugebi, išsikirti iš kitų ir siekti tikslų. Kūrybiškumas – tai mąstymas, naujų idėjų kūrimas bei įgyvendinimas. Tai – gyvenimo stilius ir būdas, nuolatinis asmenybės augimas bei brendimas. Kūrybiškumas suvokiamas kaip visos asmenybės savybė, atsiskleidžianti per vaikų emocijų, charakterio, mąstymo, gebėjimų ir kt. bruožų raišką.

Kūrybiškumas galėtų būti traktuojamas kaip asmenybės savybė, kaip kūrybos proceso ypatumas ir kaip kūrybos rezultatas. Kaip asmenybės savybė, kūrybiškumas apibrėžiamas asmens sugebėjimu atrasti kažką nauja, netikėto ir originalaus, lanksčiai mąstyti, vadovautis intuicija, eksperimentuoti, rasti nestandartinius problemos sprendimo būdus ir lengvai spręsti problemas.

1.2. Muzikiniai gabumai – vidinės asmenybės savybės, lemiančios individo gebėjimą reikštis muzikinėje veikloje, darančios įtaką kūrybiškumo raiškai. Kūrybiškumas būdingas daugeliui veiklos sričių, tačiau geriausiai jis atsiskleidžia per veiklą ir sąlygas, kurios skatina aktyviai kurti, veikti, ieškoti, išbandyti, tyrinėti bei išgyventi. Kūrybiškumas gali būti tobulinamas ir stimuliuojamas iš vidaus, per patirtį ir praktiką, nes kūrybiškumas yra neišsenkantis šaltinis.

2. Muzikinių gabumų ir gebėjimų ugdymas – vienas iš svarbiausių ugdymo uždavinių, ypač palanki terpė kūrybiškumo plėtotei bei turinčių nelygstamą savaiminę vertę, todėl ikimokyklinis amžius

– palankiausias ir tinkamiausias tarpsnis vaiko auklėjimui, lavinimui bei įvairiems gabumams plėtotis, tame tarpe ir kūrybiniams.

2.2. Šeima – pirminė ir lemianti asmenybės ugdymą institucija, ypač svarbi normaliai vaiko raidai ikimokykliame amžiuje, suteikianti fizinį ir psichinį pamatą, skatinanti nepriklausomybės jausmą, sukurianti palankią atmosferą mokymuisi, įskiepijanti vertybes, požiūrius ir perteikianti informaciją.

2.3. Muzikos menas yra viena tinkamiausių veiklų asmenybės kūrybiškumo plėtotei muzikinėse veiklos grandyse: dainuojant, grojant muzikos instrumentais, ritmuojant ir muzikuojant, mokant klausytis muzikos bei žaidžiant.

3. Atlikus tyrimą gautos išvados: kūrybiško vaiko muzikinėje veikloje savybėmis pedagogai pripažįsta išradingumą, muzikinę vaizduotę, mąstymo ir veiksmų lankstumą, interpretacijos savitumą, savarankiškos saviraiškos poreikį bei sprendimų originalumą; svarbiausią kūrybiško muzikos atlikimo charakteristika respondentai pripažįsta muzikavimo laisvumą. Dažniausiai praktikoje naudojamas dainos ir ritminio darinio mokymas iš klausos, populiarius yra grojimas ritminiais instrumentais. Daugiausia dėmesio vaikų muzikiniams kūrybiniams gebėjimams ugdyti skiriama žaidžiant muzikinius didaktinius žaidimus, labai dažnai aktyvinamas vaikų poreikis muzikuoti, ugdomi ansambliavimo įgūdžiai. Muzikos mokytojai praktikoje dažniausiai naudoja tuos metodus, kurie padeda efektyviai ir prasmingai organizuoti jų veiklą, skatina mokinius tobulėti ir domėtis muzika.

3.3. Tyrimo metu atskirai stebėtų vaikų muzikinės kūrybinės veiklos rezultatai parodė, jog vaikai turi didesnę ar mažesnę muzikinę patirtį, geriau koordinuoja rankomis atliekamus judesius, negu kojomis (žingsniavimą, trepsėjimą ir pan.). Stebint vaikus muzikinėje kūrybinėje veikloje pastebėta, kad 4 – 6 metų vaikai gerai skiria garsus iš klausos, improvizuoja pagal skambančią muziką, įsimena intonacijas, ritmą, tempą, puikiai šoka ir vaidina. Geriausiai vaikų emocionalumas atsiskleisdavo žaidžiant.

3.4. Tyrimo metu stebėtos mokytojos pedagoginės veiklos rezultatai parodė, jog muzikinės veiklos rūšių kaita per pamoką padeda mokiniams geriau sukaupti ir palaikyti dėmesį. Muzikinės kūrybinės bei žaidybinės veiklos metu gautos žinios apie muziką natūraliai „atrandamos“, įsisavinamos iš praktinės vaikų veiklos. Pamokose į kiekvieną užduotį ar kitą veiklą stengtasi įpinti žaidimo elementų. Muzikavimas daugeliui vaikų leido patenkinti įgimtą kasdienio muzikavimo poreikį.

LITERATŪRA

1. Almonaitienė, J. (1997). *Motyvacija kaip psichologinis kūrybiškumo veiksnys*. *Psichologija*. Mokslo darbai, 16, 65 – 84.
2. Balčytis, E. (1993). *Muzika 5 klasei*. Vadovėlis. Šviesa. Kaunas.
3. Becker – Textor, I. (2001). *Kūrybiškumas vaikų darželyje*. Vilnius. p.35.
4. Bolton, B. (2004). *Muzikinis vaiko gyvenimas. Vaiko muzikos pasaulis*. 2 tarptautinė teorinė – praktinė konferencija. Panevėžys.
5. Campbell, P. Sh. (1993). Improvizacija. *Gama Nr. 10*.
6. Campbell, P. Sh. (1993). Vaikų muzikinis ugdymas. *Gama Nr. 4*.
7. Campbell, P. Sh. (1994). Vaikų muzikinis ugdymas. *Gama Nr. 5*.
8. Dalcroze'as apie improvizaciją ir judesius. (2000). *Gama Nr. 24*.
9. Dodge, D. T., Colker, L. J., Heroman, C. (2007). *Ikimokyklinukų vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Presvika.
10. Elliot, D. J. (1995). Muzika kaip žinojimas. *Gama Nr. 10*.
11. Gage, N. L., Berliner, D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius.
12. Gaižutis, A. (1988). *Vaikystė ir grožis*. Kaunas.
13. Gaižutis, A. (1993). *Vaikas ir grožis*. *Gama Nr. 2*.

14. Gaižutis, A. (1997). Atverkime tai, kas svarbiausia. *Gama Nr. 18*.
15. Gardner, H. (2000). Muzikinis intelektas. *Gama Nr.24*.
16. Gintilienė, G. (2006). *Ar gabūs mūsų vaikai?* Spectrum, Nr.1 (4).
17. Girdzijauskienė, R. (1997). Ar lengva būti kūrybiškam? *Gama Nr. 18*.
18. Girdzijauskienė, R. (2002). Mokykime vaikus komponuoti muziką. *Gimtas žodis. Nr. 5 – 6*.
19. Girdzijauskienė, R. (2003). *Vaikas. Muzika. Kūryba*. Vilnius.
20. Gordon, E. E., Cameron, Ch. (1994). Vaiko muzikalumo puoselėjimas. *Gama Nr. 7 – 8*.
21. Grakauskaitė – Karkockienė, D. (2003). *Kūrybos psichologija*. Vilnius.
22. Grakauskaitė – Karkockienė, D. (2006). *Kūrybos psichologijos pagrindai: serija „Metodinės priemonės“*. Vilnius.
23. Grendstad, N. M. (1999). *Vaizduotė ir jausmai*. Vilnius.
24. Grinevičienė, N. (2002). *Vaikystės žaidimai*. Leidykla „Šviesa“.
25. Grinevičienė, N. (2006). *Vaikų žaidimai darželyje ir namie*. Pirmasis leidimas. „Šviesa“. Kaunas.
26. Grinevičienė, N. (2007). *Vaikų žaidybinių gebėjimų ugdymas*. Klaipėda.
27. Gučas, A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas.
28. Guilford. J. P. (1950). *Creativity // American Psychologist*. Vol. 5.
29. Jacikevičius, A. (1990). *Siela, mokslas, gyvensena*. Vilnius.
30. Jakavičius, V. (1998). *Žmogaus ugdymas*. Kaunas.
31. Katinienė, A. (1983). *Muzikinio auklėjimo ir lavinimo vaikų darželyje metodika*. Kaunas.
32. Katinienė, A. (1994). *Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje*. Vilnius.
33. Katinienė, A. (1998). *Estetinis vaikų auklėjimas*. Kaunas.
34. Krakauskaitė, V. (1994). *Muzika mažiesiems*. Kaunas.
35. Lansbergienė, A. (2009). Kaip mokyti vaikus kūrybiškumo. *Žvirblių takas*.
36. Lietuvos švietimo koncepcija. (1992). Vilnius. p. 6.
37. Maslow, A. H. (1959). *Creativity and Self – Actualizing people // Creativity and its Cultivation*. – New York.
38. Myers, D. G., (2008). *Psichologija*. Vilnius.

39. Monkevičienė, O. (2001). *Ankstyvojo ugdymo vadovas*. Vilnius.
40. Muchina, V. (1988). *Vaiko psichologija*. Kaunas.
41. Neifachas, S. (2008). *Ikimokyklinio ugdymo programos kokybės užtikrinimas*. Vilnius.
42. Oaklander, V. (2007). *Langas į vaiko pasaulį. „Žmogaus psichologijos studija“*. Kaunas.
43. Petrulytė, A. (1995). *Kūrybiškumo ugdymo aktualijos*. Vilnius.
44. Petrulytė, A. (2001). *Kūrybiškumo ugdymas mokant*. Vilnius.
45. Piličiauskas, A. (1972). *Muzikavimas, ritmika, improvizavimas*. Vilnius.
46. Piličiauskas, A. (1998). *Muzikos pažinimas*. Vilnius.
47. *Psichologijos žodynas*, (1993). Vilnius.
48. Rapoportas, S. (1977). *Menas ir emocijos*. Vilnius.
49. Rinkevičius, Z. (1998). *Muzikos pedagogika*. Klaipėda.
50. Rogers, C. R. (1995). *On becoming art person*. – Folg Chughton Mifflin Company: Boston, New York.
51. Souriau, E. (1994). Muzikos įtaka vaiko psichikos raidai. *Gama Nr. 6*.
52. Šečkuvienė, H. (1998). *Muzikinių gebėjimų ugdymo programa*. Vilnius.
53. Šečkuvienė, H. (2004). *Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas*. Vilnius.
54. Tverijonienė, E. (2005). Muzika moko bendrauti. *Žvirblių takas. Nr. 2*.
55. Velička, E. (1995). *Garsų ir tylos paslaptys*. Kaunas.
56. Velička, E. (2004). Muzikinis intelektas ir vaiko muzikalumo raida. *Žvirblių takas. Nr. 2*.
57. Žukauskienė, R. (2001). *Raidos psichologija*. Margi raštai. Vilnius.

PRIEDAI

Gerb. Mokytojau,

Aš, Šiaulių universiteto muzikos katedros magistrantė LAURA PETKUVIENĖ, norėdama išsiaiškinti ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinio kūrybiškumo ugdymo ir saviugdos savitumus, kreipiuosi į Jus, prašydama užpildyti šią anketą. Jūsų nuomonė ir nuoširdūs atsakymai man labai svarbūs. Atidžiai perskaitykite anketos klausimą ir jam pateiktus atsakymus, išsirinkite bei pažymėkite Jums labiausiai tinkantį atsakymo variantą. Jei nei vienas iš atsakymų Jūsų netenkina, parašykite savo nuomonę. Anketa yra anoniminė, jos duomenys nebus viešai skelbiami ar kitaip publikuojami, o bus panaudoti tik mano magistro darbe. Iš anksto dėkoju.

1. Jūsų pedagoginio darbo stažas metų?

2. Jūsų muzikinis išsilavinimas? (pabraukite arba parašykite savo nuomonę):

1) Aukštesnysis muzikinis (aukštesnioji muzikos mokykla, konservatorija); 2) Aukštasis muzikinis (muzikos akademija, universitetas); 3) Kitoks.....

3. Kokių žinių trūkumą jautėte daugiausia, baigę studijas ir pradėję dirbti su ikimokyklinio amžiaus vaikais? (pabraukite arba parašykite savo nuomonę):

1) Pedagoginių – psichologinių; 2) Teorinių muzikinių žinių; 3) Teorinių žinių taikymo praktikoje patirties; 4) Bendrųjų mokslo žinių (ne muzikinių); 5) Kitokių.....

.....

4. Ar jaučiatės tinkama (-as) muzikos mokytojo profesijai?:

1) Visiškai isitikinusi (-ęs); 2) Įsitikinusi (-ęs); 3) Įsitikinusi (-ęs), bet abejoju; 4) Neįsitikinusi (-ęs).

5. Ar mokydama (-as) vaikus muzikos meno jaučiatės pakankamai kompetentinga (as)? (pabraukite arba parašykite savo nuomonę):

1) Visada; 2) Dažnai; 3) Retai; 4) Niekada; 5) Kita.....

6. Kaip manote, kada labiausiai pasireiškia vaikų kūrybiškumas?(pabraukite)

1) Ikimokykliniame amžiuje; 2) Pradžios mokykloje; 3) Paauglystėje; 4) Lygiaverčiai visuose amžiaus tarpsniuose.

7. Jūsų nuomonė kūrybiškumas yra (pabraukite arba parašykite savo nuomonę):

1) Įgimtas; 2) Ugdymo rezultatas; 3) Ir įgimtas, ir išugdytas; 4) Kita.....

8. Kuo išsiskiria vaikų kūrybiškumas muzikoje? Įvertinkite pagal svarbumą ir reikšmingumą 10 balų sistemoje. Skaičius 10 žymės aukščiausią įvertinimą, skaičius 1 – žemiausią:

Jautrumu muzikos garsams Įsiklausymo gilumu Muzikine vaizduote Atlikimo savarankiškumu ir savitumu Sprendimų originalumu Interpretacijos savitumu (sugebėjimu įvairiai interpretuoti) Išradingumu Mąstymo ir veiksmų lankstumu Savarankiškos saviraiškos poreikiu Savarankišku naujo kūrinio išmokimu (įsiminimu)

9. Kaip dažnai Jūs vaikus? (pažymėkite + Jums tinkantį atsakymo variantą atitinkamoje grafoje):

	Labai dažnai (kas savaitę)	Dažnai (kas 2 – 3 sav.)	Retai (kas mėnesį ir rečiau)	Labai retai (2 – 3 kartus per metus)
Raginate nebijoti ir drąsiai įsitraukti į muzikinę veiklą				
Siekiate, kad vaikai kurtų savarankiškai bei puoselėjate kiekvieno vaiko kūrybinį individualumą				
Organizuojate įvairiapusišką muzikinę kūrybinę veiklą				
Raginate ir tėvus dalyvauti vaikų muzikinėje veikloje				

10. Kaip dažnai skatinate vaikų kūrybiškumą muzikinėje veikloje? (pažymėkite + Jums tinkantį atsakymo variantą atitinkamoje grafoje):

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai
Dainuojant				
Grojančiomis muzikos instrumentais				
Improvizuojant				
Kuriant bei atliekant kompozicijas				
Žaidžiant muzikinius didaktinius žaidimus				

11. Kaip dažnai skatinate vaikų kūrybiškumą mokantis atlikti muziką ir ją atliekant: (pažymėkite + Jums tinkantį atsakymo variantą atitinkamoje grafoje):

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai
Mokantis dainuoti ir dainuojant:				
Dainuoti nuoširdžiai, laisvai, be įtampos				
Pajusti, išgyventi dainos nuotaiką, ją perteikti veido išraiška				
Pridėti tinkamą judesį (pvz.:spragsėti, trepsėti, ploti ir pan.)				
Dainuoti prisitaikius prie ansamblio, nemėgdžiodami draugų				
Išraiškingai, laisvai bendrauti su publika				
Puoselėti taisyklingai kvėpuoti, valdyti savo balsą				
Siekti švariai intonuoti, artikuliuoti				
Mokantis groti ir atliekant muzikinius kūrinius:				
Aktyvinti vaikų poreikį muzikuoti				
Išreikšti įvairias nuotaikas melodiniais instrumentais (molinukais, triolomis ir kt.)				
Ugdyti ritmo pojūtį bei lavinti tembrinę klausą				
Atlikti ir kurti įvairius ritminius motyvus (trinkelėmis ir kt.)				
Kontroliuoti vaikų judesius, kad šie būtų laisvi, natūralūs				
Įsiklausyti į instrumento skambesį, pajusti garsų skambesio įvairovę				
Ugdyti ansmblišumą, atliekant kūrinių visiems kartu				
Žaidžiant muzikinius žaidimus:				
Lavinti vaikų vaizduotę, atmintį, mąstymą bei dėmesį				
Lavinti protinius gebėjimus, suteikti tam tikrų žinių				
Mokyti bei įtvirtinti tai, kas buvo išmokta anksčiau				

Leisti atsiskleisti teigiamiems vaikų charakterio bruožams				
Siekti, kad vaikai išgyventų nuostabą, patirtų teigiamų emocijų				
Improvizuojant:				
Žadinti vaikų kūrybines galias (sukurti, atlikti ritminį, melodinį kūrinėlį)				
Raginti drąsiai demonstruoti sumanytą muzikinę mintį				
Išreikšti tam tikrą nuotaiką garsais				
Atrasti įdomius judesius (rankų, kojų) muzikai išreikšti				
Žaidžiant garsais, improvizuojant, pajusti džiugesį ir pasitenkinimą				
Skatinti vaikų norą eksperimentuoti ir jų saviraišką				
Kuriant bei atliekant kompozicijas:				
Savarankiškai kurti nesiblaškant, nekopijuojant kitų				
Pabaigti pradėtą kurti melodiją, sugalvoti žodžius sukurtai melodijai				
Palaikyti vaikų sumanymus kurti originalias melodijas (jas atliekant fleitomis, dūdelėmis, pianinu ir pan.)				
Kūrinio savybes išreikšti kūno judesiais, spalva ir pan.				
Sukaupti dėmesį, būti pastabiam, nuovokiam				
Paįvairinti muzikinį atlikimą (pridedant ritminį pritarimą ir pan.)				
Atskleisti ir puoselėti kiekvieno vaiko individualumą				

12. Paminėkite (aprašykite) kokius būdus bei metodus naudojate ugdydami vaikų muzikinį kūrybiškumą ir kodėl?

.....
.....

13. Jūsų nuomone, ką vertėtų pakeisti ar patobulinti, kad vaikų muzikinio kūrybiškumo ugdymas būtų tobulesnis, sėkmingesnis?

.....
.....

14. Ar Jums iškyla drausmės problemų dirbant su vaikais muzikos pamokose, muzikinių užsiėmimų metu? (pabraukite arba parašykite savo nuomonę):

1) Labai dažnai; 2) Dažnai; 3) Retai; 4) Niekada; 5) Kita.....

15. Kaip apibūdintumėte muzikoje kūrybingą vaiką? Ar galėtumėte bent trumpai aprašyti pavyzdį apie tai, kokius Jūsų konkretaus mokinio bruožus labiausiai pavyko išugdyti?

.....
.....
.....

PAMOKOS STEBĖJIMO PROTOKOLAS

Pamokos stebėjimo data: 2009 – 10 – 07

Muzikos pamoka lopselyje – darželyje “Pušėlė”, “Pelėdžiukų” grupėje.

Mokytojo pavardė ir kvalifikacinė kategorija: Vita Trijonienė, muzikos mokytoja, metodininkė.

Pamokos tema: “Rudens spalvos”.

Stebėjimo tikslai: Siekti išsiaiškinti, kaip ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumas atsiskleidė muzikinėje kūrybinėje veikloje. Įvertinti muzikos mokytojos darbą muzikos pamokose, dirbant su ikimokyklinio amžiaus vaikais.

09.10 – Į salę grupės auklėtoja įveda vaikų grupę. Viskas paruošta pamokai.

09.12 – Vaikai išsiblaškę, tarpusavyje kalbasi, muistosi, pasistumdo, susidomėję stebi pašalinį žmogų. Mokytojos paraginti nurimsta, pasisveikinama.

09.12-09.14 – Pasisveikinimas - dainelė.

09.14-09.17 – **Vaikų vokalo lavinimas.** Įsidainavimui naudojami patrauklūs dainavimo įgūdžių lavinimo pratimai, t.y. trumpi vokaliniai žaidimai, kurie yra sukurti panaudojant lietuvių tautosaką. Pagal liaudies dainų intonacijas, leidžiama vaikams pridėti judesius, sugalvoti trumpą ritminį motyvą ir pademonstruoti.

09.17-09.19 – **Taisyklingo kvėpavimo įgūdžių lavinimas.** Parodoma keletą kvėpavimą lavinančių žaidimų. Pirmiausiai liepiama pabūti vėju ir pūsti rudens lapus, vėliau – užšalusiu langu (pūsti orą ir tarti ch ch ch), važiuoti motociklu (tarti rrr), šildyti delnus (tarti chuuuu), aktyviai pūsti šaltą, lėtai ir tyliai – šiltą orą.

09.19-09.23 – **Dainelė „Tai smagu lauke per lietų“.** Suskirstoma į dvi grupes: dainuojant pirmoji grupė atlieka ritminį darinį iš lentelių (lazdelėmis, kaladėlėmis, trinkelėmis), antroji – kūrinio nuotaiką išreiškia judesiais. Dainelė kartojama, grupės keičiasi užduotimis.

09.23-09.26 – Instrumentinis muzikavimas. Dainelė „Akmenėlis“. Vaikams siūloma tarp rankyčių sušildyti akmenėlius, paklausyti kaip plaka jų širdutės (visi švelniai stuksena akmenėliais ta-ta-ti-ti-ta). Naudojant ritmines korteles, lenteles, ritmiškai stuksena akmenukais.

09.26-09.29 – Muzikos klausymas. Daina „Rudens valsas“. Improvizuojant kūno judesiais, šokamas spalvotų klevo lapelių šokis.

09.29-09.31 – Improvizuoti žaidimą „Vėjas“. Vieni vaikai imituoja vėjo pūtimą, kiti – vaizduoja lapų kritimą pirštais, judančiais ore, ritmiškai tūpdami ir stodamiesi.

09.31-09.33 – Pagal charakteringą muziką siūloma mėgdžioti miško žvėrelių ir paukščių garsus, judesius (meškučius, laputes, kiškučius, zylutes, gegutes ir kt.), mylimiausius naminius gyvūnėlius (kačiukus, šuniukus, papūgėles ir kt.), vartoti ištiktukus (strykt, ku-ku, vir-vir ir pan.).

09.33-09.36 – Improvizavimas. Muzikos vadovė pasiūlo vaikams pabūti „muzikantais“. Siūloma pasirinkti grupėje esantį labiausiai tinkantį muzikinį ar ritminį instrumentą (trikampį, lėkštutę, būgnelį, žvangutį ir kt.) ir pagroti, suploti savo sukurtą trumpą muzikinį ar ritminį motyvą, apibūdinti nuotaiką naudojant terminus (draši, linksma, paprasta, niūri, lūdna ir pan.) .

09.36-09.40 – Žaidimas – improvizavimas. Iš grupėje esančių žaislų, prašoma išsirinkti mėgstamiausią ir pagal grojamą melodiją (pradedant lėtai, pamažu greitinant ir vėl lėtinant), su žaisliuku pašokti, jį pasūpuoti, panešioti, pabėgioti... Siekiama sukurti žaismingą nuotaiką.

Apibendrinimas.

Psichologinis pamokos klimatas gana šiltas, jaukus. Muzikos vadovė pamoką vedė įdomiai ir kūrybiškai, stengėsi įgyvendinti tikslus, kuriuos buvo iškėlus. Ypač daug dėmesio skyrė bendravimui su vaikais, sukurdamą jiems malonią atmosferą pamokoje, kad vaikai muzikuodami patirtų kuo daugiau teigiamų emocijų, išpūdžių, asižvelgta į vaikų rodomą iniciatyvą. Pastebėta, jog vaikams buvo sudaryta galimybė laisvai improvizuoti, mokytoja skatino, ragino išsakyti įvairiausias mintis, laisvai reikšti savo nuotaikas, emocijas, išgyvenimus, atsiradusius dėl muzikos poveikio.

Kai kuriems vaikams pasireiškė nepasitikėjimas savimi, tačiau pedagogės gebėjimas giliai įsijausti į vaiko būseną, sukūrė palankias sąlygas vaiko muzikalumui atsiskleisti. Tinkamai pasirūpinta muzikine aplinka leido sukurti emocinę atmosferą: vaikai jautėse gerai.

Pamokos metu buvo naudojamos šios muzikinės veiklos rūšys: dainavimas, grojimas vaikiškais muzikos instrumentais, muzikos klausymas, improvizacija bei kūryba. Šios muzikinės veiklos rūšys užsiėmimų metu buvo tarpusavyje derinamos, siekiama atskleisti vaikų muzikinius kūrybinius gebėjimus. Pastebėta, jog muzikinės veiklos rūšių kaita per pamoką padėjo mokiniams geriau sukaupti ir palaikyti dėmesį. Vaikai lengviausiai ir greičiausiai įsisavino muziką, kai jiems buvo sudarytos sąlygos kūno judėjimu išreikšti muzikos esmę. Išraiškos priemonių mokymas neslopino emocinio santykio su muzika. Vaikų muzikinė veikla buvo tiesiogiai įtakojama mokytojo darbo stiliaus ir pobūdžio.